

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΙΑΤΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Στρατηγικές Αναπτυξιακής και Εφηβικής Υγείας»

Διευθύντρια: Αν. Καθηγήτρια Αρτεμισία Τσίτσικα

Διπλωματική εργασία: Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

«Ο σεξουαλικός προσανατολισμός των παιδιών ομόφυλων ζευγαριών»

Σοφία Γιαννούλη, ΑΜ:20180479

Ψυχολόγος

Επιβλέπουσα:

Αρτεμισία Τσίτσικα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Παιδιατρικής-
Εφηβικής Ιατρικής, Ιατρική Σχολή ΕΚΠΑ

2022

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΙΑΤΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Στρατηγικές Αναπτυξιακής και Εφηβικής Υγείας»

Διευθύντρια: Αν. Καθηγήτρια Αρτεμισία Τσίτσικα

Διπλωματική εργασία

«Ο σεξουαλικός προσανατολισμός των παιδιών ομόφυλων ζευγαριών»

Σοφία Γιαννούλη, ΑΜ:20180479

Ψυχολόγος

Τριμελής Επιτροπή

Επιβλέπουσα: Αρτεμισία Τσίτσικα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Παιδιατρικής-
Εφηβικής Ιατρικής, Ιατρική Σχολή ΕΚΠΑ

2ο Μέλος: Θεοδώρα Ψαλτοπούλου, Καθηγήτρια, Θεραπευτική Κλινική,
Νοσοκομείο "Αλεξάνδρα", Ιατρική Σχολή ΕΚΠΑ

3ο Μέλος: Θεόδωρος Σεργεντάνης, Επίκουρος Καθηγητής Επιδημιολογίας -
Μεθοδολογίας της Έρευνας, Τμήμα Πολιτικών Δημόσιας Υγείας, Πανεπιστήμιο
Δυτικής Αττικής

Ιατρική Σχολή, ΕΚΠΑ

Ευχαριστίες

Κατά την ολοκλήρωση της μεταπτυχιακής διπλωματικής μου εργασίας, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους βοήθησαν στην εκπόνησή της.

Ευχαριστώ θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτρια και διευθύντριά μας, Δρ. Αρτεμισία Τσίτσικα, για την επιστημονική της καθοδήγηση και την πολύτιμή βοήθειά της σε αυτό το όμορφο ταξίδι.

Επιπλέον, ιδιαίτερες ευχαριστίες θα ήθελα να απευθύνω στους ανθρώπους που απαρτίζουν το μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών, και πιο συγκεκριμένα στον καθηγητή μου, Δρ. Θεόδωρο Σεργεντάνη, για την επιστημονική του καθοδήγηση, τις υποδείξεις του, την υπομονή του, το ενδιαφέρον του, τη συνεχή υποστήριξή και το αμείωτο ενδιαφέρον που έδειξε από την αρχή μέχρι το τέλος.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στην οικογένειά μου και σε όλους όσους με στήριξαν από την πρώτη στιγμή, μου συμπαραστάθηκαν σε όλα τα εμπόδια και πάντα μου έδιναν την απαιτούμενη δύναμη να συνεχίσω καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

Σας ευχαριστώ!

Αθήνα, 29 Ιουλίου 2022

Πίνακας Περιεχομένων

Εισαγωγή	7
Κεφάλαιο 1	9
1.1 Σεξουαλικός Προσανατολισμός	9
1.2 Θεωρίες Σεξουαλικού Προσανατολισμού	12
1.3 Κλίμακες Σεξουαλικού Προσανατολισμού.....	18
1.4 Σεξουαλική ρευστότητα.....	26
Κεφάλαιο 2	29
2.1 Παράγοντες που επηρεάζουν τον σεξουαλικό προσανατολισμό.....	29
2.2 Σεξουαλικός Επαναπροσανατολισμός	37
Κεφάλαιο 3	41
3.1 Το στίγμα της ομοφυλοφιλίας.....	41
3.2 Ομοφυλοφιλία και εφηβεία.....	42
3.3 Σεξουαλικότητα και ανθρώπινα δικαιώματα	44
Κεφάλαιο 4	47
4.1 Γονεϊκότητα	47
4.2 Σταθερότητα στις σχέσεις γονέων του ίδιου φύλου	48
Βιβλιογραφική ανασκόπηση.....	53
Συζήτηση	60
Πίνακες και Εικόνες	68
Βιβλιογραφία	79
Περίληψη	88
Title	89
Abstract.....	89

ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Εισαγωγή

“Ακολουθώντας τα βήματα των γονέων” αποτελούσε ανέκαθεν μια διαδεδομένη πεποίθηση που φαίνεται να έχει υιοθετηθεί σε ένα εύρος κοινωνικών πτυχών έως και σήμερα. Οι θρησκευόμενοι γονείς τείνουν να αποκτούν παιδιά εξίσου προσκείμενα στη θρησκεία, και αντίστοιχα οι καπνιστές γονείς τείνουν να μεγαλώνουν παιδιά που αποκτούν την συνήθεια του καπνίσματος. Στο ίδιο μήκος κύματος, αναδύθηκε και επικράτησε η πεποίθηση πως οι ομόφυλοι γονείς ή οι γονείς με διαταραχές φύλου τείνουν να αποκτούν παιδιά με τάσεις ομοφυλοφιλίας ή διαταραχές φύλου αντίστοιχα (Cameron, 1999).

Ιστορική αναδρομή της βιβλιογραφίας αποκαλύπτει ένα ενδιαφέρον μοτίβο δεδομένων που έχουν δημοσιευτεί και καθορίζουν έως και τις απόψεις του σήμερα. Το 1978, ο Green βασιζόμενος σε συμπεράσματα μελέτης σχετικά με τη σεξουαλική ταυτότητα εννέα παιδιών με διεμφυλικούς γονείς και τεσσάρων παιδιών από ομόφυλους γονείς, κατέληξε πως η σεξουαλική ταυτότητα των παιδιών δεν επηρεάζεται σημαντικά (Green, 1978). Παρά τον περιορισμένο αριθμό δείγματος και την προκαταρκτική φύση των συμπερασμάτων του αποτελεί έως και σήμερα μία από τις πλέον διάσημες μελέτες στη βιβλιογραφία και χρησιμοποιείται συχνά ως απόδειξη ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός των γονέων έχει μικρή ή και καθόλου επίδραση στον σεξουαλικό προσανατολισμό των παιδιών τους (Patterson and Redding, 1996). Πράγματι, πολλοί υποστηρικτές των δικαιωμάτων της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας ισχυρίζονται ότι η ομοφυλοφιλία δεν είναι περισσότερο συχνή μεταξύ παιδιών με ομόφυλους γονείς συγκριτικά με τα παιδιά ετερόφυλων γονέων (Cameron and Cameron, 1998). Επιπλέον, εντοπίζονται στη βιβλιογραφία και άλλες έρευνες που καταλήγουν σε αμφιλεγόμενα συμπεράσματα, δημιουργώντας διαμάχη σχετικά με το ερώτημα αυτό. Μερικοί υποστηρίζουν την ύπαρξη συσχέτισης (Stacey and Biblarz, 2001), άλλοι υποστηρίζουν ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός των παιδιών δεν επηρεάζεται από εκείνον των γονέων τους (Tasker and Golombok, 1995; Patterson and Redding, 1996; Golombok *et al.*, 2003; “Sexual Orientation in Child and Adolescent Health Care | Ellen C. Perrin | Springer,” n.d.).

Η παρούσα βιβλιογραφική ανασκόπηση σκοπό έχει να διερευνήσει και να παρουσιάσει συλλογικά δεδομένα της διεθνούς βιβλιογραφίας σχετικά με τον σεξουαλικό προσανατολισμό παιδιών από

ομόφυλους γονείς. Πληθώρα μελετών έχουν δημοσιευτεί τις τελευταίες δεκαετίες, στοχεύοντας στη διερεύνηση αυτού του ζητήματος, εντούτοις παρουσιάζουν αντικρουόμενα στοιχεία πυροδοτώντας προβληματισμό και αδυνατώντας να διασαφηνίσουν το ερώτημα.

Κεφάλαιο 1

1.1 Σεξουαλικός Προσανατολισμός

Με την ολοένα αυξανόμενη πολιτική και κοινωνική εστίαση στις σεξουαλικές μειονότητες, καταγράφηκε μια έκρηξη στην επιστημονική έρευνα με αντικείμενο τον σεξουαλικό προσανατολισμό κατά τη διάρκεια του περασμένου αιώνα (Chung and Katayama, 1996). Ως σεξουαλικός προσανατολισμός ορίζεται το συναισθηματικό δέσιμο και η ερωτική και σεξουαλική έλξη ενός ατόμου προς ένα άλλο άτομο, που εξαρτάται από την κοινωνική ταυτότητα (gender) και το φύλο (sex) (Fausto-Sterling, 2019). Η έννοια του σεξουαλικού προσανατολισμού φαίνεται αυτονόητη, εντούτοις όπως συμβαίνει με το διαχωρισμό κοινωνικής ταυτότητας και φύλου (gender/sex), η πραγματικότητα είναι περίπλοκη. Ο Bailey και οι συνεργάτες του (2016) χαρακτήρισαν τον σεξουαλικό προσανατολισμό ως «τη σεξουαλική έλξη είτε προς άνδρες, είτε προς γυναίκες είτε και στους δύο». Με κριτήριο αυτή την σεξουαλική έλξη διακρίθηκαν δύο κατηγορίες, οι ετεροφυλόφιλοι και οι μη ετεροφυλόφιλοι, ενώ επιπλέον παρατηρήθηκαν σημαντικές αποκλίσεις στη φύση του σεξουαλικού προσανατολισμού σε άνδρες και γυναίκες. Όπως επισημαίνουν λεπτομερώς στο άρθρο τους, υπάρχουν πολλοί διαφορετικοί συνδυασμοί μεταξύ κοινωνικής ταυτότητας/φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού, που χαρακτηριστικά μπορεί να περιγραφεί σαν ένα θεωρητικό παζλ (Bailey *et al.*, 2016). Ένας ακόμη ενδιαφέρον και πιο γενικευμένος ορισμός για τον σεξουαλικό προσανατολισμό έχει δοθεί περιγράφοντάς τον ως «ενδιαφέροντα, προσεγγίσεις, έλξεις και φαντασιώσεις» ενός ατόμου (van Anders, 2015). Στη συγκεκριμένη θεωρία για τη σεξουαλική διαμόρφωση ενός ατόμου, αναφέρεται πως ο προσανατολισμός δεν περιορίζεται στην κοινωνική ταυτότητα και το φύλο, αλλά μπορεί να αφορά και σε χαρακτηριστικά όπως ο αριθμός συντρόφων, ακόμη και η ηλικία και ο τύπος σώματος στα οποία ένα άτομο νιώθει έλξη. Σε ανασκόπηση της βιβλιογραφίας που πραγματοποιήθηκε το 2019 (Salomaa and Matsick, 2019), αναλύθηκαν οι πιο πρόσφατες μέθοδοι για τον προσδιορισμό και την εκτίμηση του σεξουαλικού προσανατολισμού στο πλαίσιο του “αυτοπροσδιορισμού” που αποτελεί μια συνεχώς διευρυνόμενη και δυναμική διαδικασία για ένα άτομο. Στην συγκεκριμένη μελέτη τονίζεται η πολυδιάστατη φύση του σεξουαλικού προσανατολισμού, καταλήγοντας πως αποτελεί και τον κύριο λόγο για τον οποίο δεν μπορεί να διατυπωθεί ένας ιστορικά και κοινωνικά σταθερός ορισμό για τον σεξουαλικό προσανατολισμό, ούτε μπορεί να προσδιορίζεται με ένα και μόνο «σωστό» τρόπο. Σε προηγούμενη μελέτη, τονίζεται με έμφαση η σπουδαιότητα της

κοινωνικής ταυτότητας στο χαρακτηρισμό του σεξουαλικού προσανατολισμού ενός ατόμου (Schudson *et al.*, 2018). Η σύνδεση μεταξύ του σεξουαλικού προσανατολισμού και της κοινωνικής ταυτότητας/φύλου, ενώ συχνά υπονοείται στην εμπειρική έρευνα, σπάνια υπόκειται σε κριτική αποσαφήνιση. Επιπλέον, οι γνώσεις μας πάνω στα πρώιμα ερεθίσματα της παιδικής ηλικίας που πιθανόν να καθορίζουν τον αριθμό των συντρόφων και την έλξη βάσει ηλικίας και τύπου σώματος του συντρόφου είναι μηδαμινές (Fausto-Sterling, 2019).

Οι κοινωνικές επιστήμες και η δημόσια υγεία υποδιαιρούν συχνά τον σεξουαλικό προσανατολισμό σε ταυτότητα, έλξη και συμπεριφορά, αποτυπώνοντας αυτές τις τρεις πτυχές και τις σχέσεις μεταξύ τους σε διάγραμμα Venn (Εικόνα 1) (Laumann, 1994). Ως ταυτότητα ορίζεται το πώς ένα άτομο περιγράφει τον σεξουαλικό προσανατολισμό του, όπως για παράδειγμα «ετεροφυλόφιλος», «ομοφυλόφιλος» ή «αμφιφυλόφιλος». Ως σεξουαλική έλξη ορίζεται το συναίσθημα της σεξουαλικής επιθυμίας απέναντι σε άλλους, και ως σεξουαλική συμπεριφορά, η σεξουαλική δραστηριότητα ενός ατόμου (Durso and Gates, 2013). Στη βιβλιογραφία των κοινωνικών επιστημών, συχνά ο σεξουαλικός προσανατολισμός ορίζεται μέσω αυτο-προσδιορισμού ενός ατόμου χρησιμοποιώντας όρους όπως ΛΟΑΤΚΙ+ ή "ετεροφυλόφιλος" ή άλλες αυτο-αναφορές για να προσδιορίσουν συμπεριφορικές τάσεις και έλξεις ενός ατόμου. Τέτοιες αυθαίρετες αυτο-αναφορές είναι λογικό να χαρακτηρίζονται από αποκλίσεις και συχνά διαφέρουν από τη μία μελέτη στην άλλη. Ως αποτέλεσμα, τονίζεται η σημασία της χρήσης πολυδιάστατων μεθόδων για τη μέτρηση και ανάλυση του σεξουαλικού προσανατολισμού, ώστε να μπορούν να αποτυπώσουν πλήρως όλο το φάσμα αυτο-αναφορών με συνέπεια (Wolff *et al.*, 2017).

Αξίζει να σημειωθεί ότι στους εμπειρικούς τομείς της ψυχολογίας και της βιολογίας -σε αντίθεση με τις παλαιότερες προσεγγίσεις της ψυχανάλυσης- η ετεροφυλοφιλία θεωρείται δεδομένη. Ως εκ τούτου, η μελέτη του σεξουαλικού προσανατολισμού εστιάζει κυρίως στα αίτια που καθορίζουν έναν μη ετεροφυλόφιλο προσανατολισμό, καθιστώντας έτσι τον ετεροφυλόφιλο προσανατολισμό ως τη νόρμα η οποία συγκρίνεται και μελετάται με τους άλλους «αποκλίνοντες» προσανατολισμούς (Fausto-Sterling, 2019). Η εμπειρική βιβλιογραφία των τελευταίων 40 και πλέον ετών έχει τονίσει εκτενώς τα προβλήματα της εκτίμησης και «μέτρησης» της μη ετεροφυλοφιλίας, χωρίς να αναδεικνύει όμως τις δυσκολίες που προκύπτουν στην εκτίμηση και

τη «μέτρηση» της ετεροφυλοφιλίας αντίστοιχα. Εξίσου προβληματική με την απουσία ενός φάσματος ορισμών για την ετεροφυλοφιλία, αποτελεί και η έλλειψη συνέπειας στην αξιολόγηση της ομοφυλοφιλίας. Πλέον, η πλειονότητα των μελετών που επιχειρούν να μελετήσουν την ομοφυλοφιλία χρησιμοποιούν την κλίμακα Kinsey από το 0 έως το 6 για την εκτίμηση του σεξουαλικού προσανατολισμού ενός ατόμου όπως θα αναλυθεί σε επόμενα κεφάλαια. Όμως, όπως εύστοχα έχει διατυπωθεί, η μεταβλητότητα στη χρήση της κλίμακας Kinsey που εφαρμόζεται σε διαφορετικές μελέτες είναι τόσο μεγάλη, ώστε ο χαρακτηρισμός ως «ετεροφυλόφιλος» από έναν ερευνητή είναι πιθανό να ταυτίζεται με τον χαρακτηρισμό ως «ομοφυλόφιλος» στην μελέτη ενός άλλου (Jordan-Young, 2010).

Εν κατακλείδι, ο σεξουαλικός προσανατολισμός σήμερα αντιμετωπίζεται από τους επιστήμονες ως μια δημογραφική μεταβλητή όπως η θρησκεία ή η εθνικότητα, ως εκ τούτου είναι σημαντικό να εξετάσουμε και να αποσαφηνίσουμε την έννοια του σεξουαλικού προσανατολισμού και να εξετάσουμε κριτικά τις μεθόδους ταυτοποίηση αυτού, ιδιαίτερα στο πλαίσιο ερευνητικών εγχειρημάτων (Sell, 1997). Προς το παρόν είναι σαφές ότι η βιβλιογραφία αποδεικνύει την έλλειψη κοινής γραμμής στην αξιολόγηση του σεξουαλικού προσανατολισμού. Αρκετές βιβλιογραφικές ανασκοπήσεις επισημαίνουν ότι οι εννοιολογικοί ορισμοί των ερευνητών σπάνια συμπεριλαμβάνονται στις αναφορές της έρευνάς τους και, όταν περιλαμβάνονται, γίνεται σαφές ότι συχνά διαφέρουν θεωρητικά μεταξύ τους. Περαιτέρω, οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται για τη αξιολόγηση του σεξουαλικού προσανατολισμού σε αυτές τις μελέτες δεν αντιστοιχούν πάντα με τις κοινές αντιλήψεις της έννοιας του σεξουαλικού προσανατολισμού (Shively *et al.*, 1983; Sell and Petrulio, 1996). Εδώ και δεκαετίες, λοιπόν, έχει προταθεί η αναγκαιότητα να αναπτυχθούν ομοιόμορφοι εννοιολογικοί ορισμοί που θα χρησιμοποιούνται για τον καθορισμό των σεξουαλικών προσανατολισμών και θα επιβάλλουν την καθολική και σύμφωνη χρήση τους στις ερευνητικές μελέτες. Είναι επιτακτική ανάγκη οι ερευνητές που ισχυρίζονται ότι μελετούν πληθυσμούς συγκεκριμένου σεξουαλικού προσανατολισμού να διευκρινίζουν τι στην πραγματικότητα μελετούν, ώστε να αναγνωρίζουν σαφέστερα την επίδραση που έχουν οι ερευνητικές μέθοδοι τους στα ευρήματα τα οποία καταλήγουν.

1.2 Θεωρίες Σεξουαλικού Προσανατολισμού

Η μελέτη των θεωριών του σεξουαλικού προσανατολισμού ενός ατόμου αποκαλύπτει την σύγχυση που υπάρχει μεταξύ της έννοιας του σεξουαλικού προσανατολισμού και της έννοιας της σεξουαλικής συμπεριφοράς. Η σεξουαλική συμπεριφορά θεωρείται ιστορικά μια έννοια πλήρως διασαφηνισμένη, παρόλο που ο Kinsey διερεύνησε το εύρος και τις διακυμάνσεις της πριν από 70 χρόνια (Kinsey *et al.*, 1948). Ιστορικά, ο σεξουαλικός προσανατολισμός έχει θεωρηθεί ότι βασίζεται στον διαχωρισμό μεταξύ ετεροφυλοφιλίας και ομοφυλοφιλίας, με την αμφιφυλοφιλία να εντοπίζεται στο μέσο αυτής της διακύμανσης. Τα τελευταία χρόνια, όμως, παρατηρείται μια σταδιακή αλλαγή προς τις μη δυαδικές ταξινομήσεις σεξουαλικής συμπεριφοράς, σεξουαλικότητας και φύλου. Η σεξουαλικότητα είναι ευρύτερη και δεν περιορίζεται από τις σεξουαλικές πράξεις και μόνο. Αντιθέτως, αποτελεί ένα συνδυασμό έλξης, σκέψεων, φαντασιώσεων και σεξουαλικών ρόλων (Ventriglio and Bhugra, 2019).

Για την ανάλυση των θεωριών του σεξουαλικού προσανατολισμού πρέπει αρχικά να γίνει σαφές ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός διαθέτει τέσσερα βασικά συστατικά:

(1) ετικέτες αυτό-προσδιορισμού (ομοφυλόφιλοι, αμφιφυλόφιλοι, ετεροφυλόφιλοι): στο πλαίσιο της σεξουαλικής ρευστότητας που θα αναλυθεί παρακάτω, αυτές οι ετικέτες αλλάζουν (2) την πραγματική σεξουαλική συμπεριφορά: αυτή εξαρτάται από τη διαθεσιμότητα ατόμων και έχει μια ευκαιριακή χροιά

(3) σεξουαλικά συναισθήματα (φαντασιώσεις και επιθυμίες): αυτά είναι προσωπικά και ενδέχεται να μην αναγνωρίζονται δημόσια ή ακόμη και στο πλαίσιο της σεξουαλικής πράξης μέσα σε μία σχέση

(4) γεννητικές ή εγκεφαλικές αποκρίσεις (η μετρήσιμη διέγερση σε εικόνες ανδρών ή γυναικών): αυτές είναι πιθανώς οι πιο αντικειμενικές παρατηρήσεις και αξιολογήσεις.

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός πρέπει να εξετάζεται στο πλαίσιο αυτών των τεσσάρων συστατικών και διαστάσεων (Mustanski *et al.*, 2002).

Οι περισσότερες θεωρίες για την φύση του σεξουαλικού προσανατολισμού εστιάζουν ιδιαίτέρως σε μία από τις δύο παρακάτω υποθέσεις (Storms, 1980):

(1) ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός σχετίζεται με τον ρόλο του φύλου ενός ατόμου

(2) ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός σχετίζεται με την ερωτική επιθυμία ενός ατόμου

Αν και αυτές οι υποθέσεις είχαν σημαντικό αντίκτυπο στην ανάπτυξη των θεωριών σεξουαλικού προσανατολισμού, εντούτοις καμία υπόθεση δεν έχει δοκιμαστεί επαρκώς σε ερευνητικό επίπεδο. Οι κλασικοί θεωρητικοί των ανθρωπιστικών επιστημών, συμπεριλαμβανομένων των Ellis (1936), Krafft-Ebing (1887/1965) και Freud (1922/1959) ορίζουν τον σεξουαλικό προσανατολισμό ως ένα αναπόσπαστο κομμάτι της συνολικής σεξουαλικής ταυτότητας του ατόμου. Η ετεροφυλοφιλία ορίζεται ως η φυσιολογική σεξουαλική ταυτότητα φύλου και η ομοφυλοφιλία ως μια κατάσταση «απόκλισης» της σεξουαλικής ταυτότητας του φύλου, συμπεριλαμβάνοντας την επιθυμία για την απόκτηση χαρακτηριστικών του αντίθετου φύλου. Χαρακτηριστικά, ο Freud (1922/1959) επισημαίνει πως ένα νεαρό αγόρι με Οιδιπόδειο σύμπλεγμα θα μπορούσε όχι μόνο να αυτό-προσδιοριστεί σεξουαλικά όπως η μητέρα του, αλλά και να «μεταμορφωθεί σε αυτήν» (Storms, 1980). Μια πιο σύνθετη σχέση μεταξύ σεξουαλικού προσανατολισμού και του ρόλου του φύλου έχει, επίσης, προταθεί (Tripp, 1975). Όπως αναφέρεται, τα ομοφυλόφιλα άτομα προσελκύονται έντονα από τα σεξουαλικά χαρακτηριστικά του ίδιου τους του φύλου, με τους ομοφυλόφιλους άντρες για παράδειγμα, να εκτιμούν έντονα τα αντρικά χαρακτηριστικά σε σημείο να προσελκύονται σεξουαλικά από αυτά.

Η θεωρία του Kinsey

Σε αντίθεση με τους θεωρητικούς που τονίζουν την σχέση μεταξύ του ρόλου του φύλου και του σεξουαλικού προσανατολισμού, άλλοι ερευνητές έχουν επικεντρωθεί στην ερωτική φύση του σεξουαλικού προσανατολισμού. Σύμφωνα με αυτήν την θεωρία, ο σεξουαλικός προσανατολισμός προκύπτει αποκλειστικά από την ερωτική έλξη ενός ατόμου σε ερεθίσματα που σχετίζονται με το ένα ή το άλλο φύλο (Kinsey *et al.*, 1948). Τα μοτίβα της ερωτικής συμπεριφοράς ενός ατόμου αντιπροσωπεύονται από ένα εύρος φαντασιώσεων που έχουν αναπτυχθεί μέσω διαφόρων μαθησιακών εμπειριών που αποκτά ένα άτομο στη ζωή του. Επιπλέον, οποιαδήποτε άλλα χαρακτηριστικά σχετίζονται με τον σεξουαλικό προσανατολισμό, εκτός από την ερωτική συμπεριφορά, όπως η ταυτότητα και η συμπεριφορά λόγω φύλου, αποτελούν απλώς δευτερεύουσες εκδηλώσεις που προκαλούνται από το λεγόμενο κοινωνικό στιγματισμό (social labeling) το οποίο αποδίδεται σε ένα άτομο (“Male Homosexuals; Their Problems and Adaptations - Martin S. Weinberg, Colin J. Williams - Βιβλία Google,” n.d.).

Η έρευνα του Kinsey αποτέλεσε θεμελιώδη προσπάθεια για την ανάπτυξη της θεωρίας του σεξουαλικού προσανατολισμού υπό το πρίσμα της ερωτικής φαντασίωσης. Ο Kinsey υποστήριξε ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός ενός ατόμου πρέπει να ορίζεται πρωτίστως ως προς τον τύπο, την έκταση, και την συχνότητα των ερωτικών φαντασιώσεών του. Ορμώμενος από συνεντεύξεις που πραγματοποίησε για τις ερωτικές φαντασιώσεις ατόμων, ο Kinsey πρότεινε την επαναστατική ιδέα ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός είναι ένα διπολικό συνεχές όπου στον ένα πόλο βρίσκεται η ετεροφυλοφιλία και στον άλλο η ομοφυλοφιλία. Όπως επισημαίνει, οι περισσότεροι άνθρωποι βρίσκονται κάπου στη μέση της κλίμακας εμφανίζοντας αμφιφυλοφιλικά χαρακτηριστικά και όχι στα δύο άκρα. Μετέπειτα, ο Storms πρότεινε μια τροποποίηση του μοντέλου του σεξουαλικού προσανατολισμού του Kinsey. Υποστήριξε ότι η ομοφυλοφιλία και η ετεροφυλοφιλία μπορεί να μην αποτελούν τα αντίθετα άκρα μίας μόνο διπολικής διάστασης, όπως περιέγραψε ο Kinsey, αλλά να αποτελούν τμήματα μιας πιο περίπλοκης δομής (Storms, 1980). Αυτή η εννοιολογική αναθεώρηση του μοντέλου του Kinsey έχει προφανείς παραλληλισμούς με αλλαγές στις θεωρίες της αρρενωπότητας και της θηλυκότητας που διατυπώθηκαν την ίδια περίοδο. Όπως οι θεωρητικοί ερευνητές του ρόλου του φύλου υποστηρίζουν ότι η αρρενωπότητα και η θηλυκότητα ενός ατόμου μπορεί να εκφράζονται σε ένα ευρύ φάσμα και να είναι πλήρως ανεξάρτητα μεταξύ τους (Constantinople, 1973; Spence and Helmreich, 1979), αντίστοιχα είναι πιθανό ο ομοφυλοφιλικός και ο ετεροφυλικός προσανατολισμός ενός ατόμου να αποτελεί δύο διακριτές και ανεξάρτητες μεταξύ τους οντότητες. Ομοίως, ακριβώς όπως ένα διδιάστατο μοντέλο αρρενωπότητας και θηλυκότητας παράγει τέσσερις κατηγορίες ρόλων φύλου (undifferentiated, masculine, feminine και androgynous), ένας διδιάστατος χάρτης ερωτικού προσανατολισμού παράγει τέσσερις κατηγορίες σεξουαλικού προσανατολισμού: ασεξουαλική, ετεροφυλοφιλική, ομοφυλοφιλική και αμφιφυλοφιλική.

Το μονοδιάστατο μοντέλο του Kinsey και το διδιάστατο μοντέλο του Storm καταλήγουν σε παρόμοιες προβλέψεις, αλλά και σε ορισμένες αντικρουόμενες προβλέψεις σχετικά με τις ερωτικές φαντασιώσεις των ατόμων με διαφορετικούς σεξουαλικούς προσανατολισμούς. Και τα δύο μοντέλα προβλέπουν ότι οι ομοφυλόφιλοι θα έχουν περισσότερες φαντασιώσεις για το δικό τους φύλο και λιγότερες φαντασιώσεις για το αντίθετο φύλο από ό, τι οι ετεροφυλόφιλοι. Και τα δύο μοντέλα προβλέπουν, επίσης, ότι οι αμφιφυλόφιλοι θα έχουν περισσότερες φαντασιώσεις

ίδιου φύλου από ό,τι οι ετεροφυλόφιλοι και περισσότερες φαντασιώσεις αντίθετου φύλου από ό,τι ομοφυλόφιλοι. Τα δύο μοντέλα διαφέρουν στην ακόλουθη λογική: Το μοντέλο του Kinsey προβλέπει ότι οι αμφιφυλόφιλοι θα έχουν λιγότερες ομοερωτικές φαντασιώσεις από τους ομοφυλόφιλους και λιγότερες ετεροερωτικές φαντασιώσεις από τους ετεροφυλόφιλους, ενώ το διδιάστατο μοντέλο προβλέπει ότι οι αμφιφυλόφιλοι θα έχουν εξίσου ετεροερωτικές φαντασιώσεις με ετεροφυλόφιλους και εξίσου ομοερωτικές φαντασιώσεις όπως οι ομοφυλόφιλοι (Storms, 1980).

Συνοπτικά, έχουν διατυπωθεί πέντε υποθέσεις που προκύπτουν από τις δύο παραπάνω θεωρίες για τη φύση του σεξουαλικού προσανατολισμού που συνδέουν τον σεξουαλικό προσανατολισμό με το ρόλο του φύλου και τον ερωτικό προσανατολισμό:

1η υπόθεση: Οι ομοφυλόφιλοι άνδρες θα επιδείξουν χαμηλότερο σκορ αρρενωπότητας και/ή υψηλότερο σκορ θηλυκότητας, και οι ομοφυλόφιλες γυναίκες θα παρουσιάσουν υψηλότερο σκορ αρρενωπότητας και/ή χαμηλότερο σκορ θηλυκότητας σε σύγκριση με ετεροφυλόφιλες γυναίκες

2η υπόθεση: Οι ομοφυλόφιλοι άνδρες (και πιθανώς γυναίκες) θα εμφανίσουν μεγαλύτερη μεταβλητότητα στο σκορ της αρρενωπότητας και/ή της θηλυκότητάς τους σε σύγκριση με τους ετεροφυλόφιλους

(Οι επόμενες τρεις υποθέσεις αντλήθηκαν από θεωρίες που συνδέουν τον σεξουαλικό προσανατολισμό με τον ερωτικό προσανατολισμό)

3η υπόθεση: Οι ομοφυλόφιλοι θα αναφέρουν περισσότερες ομοερωτικές φαντασιώσεις και λιγότερο ετεροερωτικές φαντασιώσεις σε σύγκριση με τους ετεροφυλόφιλους

4η υπόθεση: Οι αμφιφυλόφιλοι θα αναφέρουν λιγότερες ετεροερωτικές φαντασιώσεις από τους ετεροφυλόφιλους και λιγότερο ομοερωτικές φαντασιώσεις από τους ομοφυλόφιλους

5η υπόθεση: Οι αμφιφυλόφιλοι θα αναφέρουν τόσες ετεροερωτικές φαντασιώσεις όπως οι ετεροφυλόφιλοι και ομοερωτικές φαντασιώσεις όπως οι ομοφυλόφιλοι

Η δοκιμή των παραπάνω υποθέσεων σε ερευνητικό επίπεδο κατέδειξε πως η πρώτη θεωρία συσχέτισης του σεξουαλικού προσανατολισμού με το φύλο δεν στηρίζεται επαρκώς από δεδομένα. Τουναντίον, η θεωρία συσχέτισης του σεξουαλικού προσανατολισμού με τις ερωτικές φαντασιώσεις φαίνεται να αποτελεί τη βάση της διερεύνησης του σεξουαλικού προσανατολισμού. Ως εκ τούτου, προτείνεται ένα διδιάστατο μοντέλο στο οποίο η ομοφυλοφιλία και η

ετεροφυλοφιλία διακρίνονται σαν ξεχωριστές, ανεξάρτητες παράμετροι. Η τελευταία άποψη είναι σε συμφωνία με τις κλασικές Φροϋδικές θεωρίες. Χαρακτηριστικά, ο Stekel, πρότεινε πως τα άτομα είναι εγγενώς αμφιφυλόφιλα και ελκύονται εξίσου από οποιοδήποτε φύλο. Το κάθε άτομο που είναι αποκλειστικά ομοφυλόφιλο ή αποκλειστικά ετεροφυλόφιλο, σύμφωνα με τον Stekel, καταστέλλει το ήμισυ της φύσης του σεξουαλικού δυναμικού του (Storms, 1980).

Η φροϋδική θεωρία για την ομοφυλοφιλία

Διερευνώντας την σκέψη του Φρόιντ για την ομοφυλοφιλία, διαπιστώνει κανείς μια βαθιά αίσθηση της πολυπλοκότητας της ανάλυσής του, καθώς και την ενίοτε αντιφατική στάση του στο πως προσεγγίζει την ομοφυλοφιλία μέσα σε ένα συνεχώς διευρυνόμενο, αλλά και μεταβαλλόμενο θεωρητικό πλαίσιο. Καθώς ο Φρόιντ εξελίσσεται και αναπτύσσεται κατά τη διάρκεια μιας επαναστατικής ζωής γεμάτη από πνευματικές αναζητήσεις, το θέμα της ομοφυλοφιλίας εμφανίζεται συχνά στα γραπτά του. Από τη βασική συζήτηση της φύσης της σεξουαλικής ανάπτυξης, και συγκεκριμένα του ρόλου της παιδικής σεξουαλικότητας στον καθορισμό της σεξουαλικότητας των ενηλίκων (1905), στο ρόλο του ναρκισσισμού στον καθορισμό των επιλογών ενός ατόμου (1910), στη φύση της γυναικείας σεξουαλικότητας (1931), στη συμβολή της επιθετικότητας στη σύγκρουση των αμφιφυλοφιλικών τάσεων μέσα στην προσωπικότητα (1937, 1930), οι διαφορετικές κατευθύνσεις από τις οποίες ο Φρόιντ προσέγγισε το ζήτημα ποικίλουν. Ωστόσο, ο Φρόιντ παραμένει γενικά πιστός στη θέση που έλαβε το 1905, ότι κάθε μορφή της ενήλικης ανθρώπινης σεξουαλικότητας είναι το προϊόν μιας σύνθετης εξέλιξης που καταγράφηκε στην πάροδο του χρόνου, ξεκινώντας από την πρόιμη παιδική ηλικία, στην σχέση του ατόμου με τη μητέρα του, που αποτελεί και τον πρώτο γητευτή. Ο Φρόιντ επιλέγει να διατηρεί μια αποστασιοποιημένη και μη κριτική θέση, όσο κι αν αναγνωρίζει το γεγονός ότι το θέμα της ομοφυλοφιλίας χρωματίζεται πάντα από τις κοινωνικές στάσεις, που επηρεάζουν τόσο τον ερευνητή όσο και το αντικείμενό του. Η πιο σημαντική απόρροια της σκέψης του Φρόιντ για την ομοφυλοφιλία έγκειται στην υπόθεση, που δεν έχει αποδειχθεί ποτέ ή εξηγηθεί πολύ καλά, ότι κάθε άτομο είναι προικισμένο με μια έμφυτη αμφιφυλοφιλία που έχει εγκατασταθεί στα βιολογικά και ψυχολογικά θεμέλιά του. Όπως αναφέρεται το 1925, αυτή η αμφιφυλοφιλία σχετίζεται με την ομοφυλοφιλία: «η ομοφυλοφιλία μπορεί να εντοπιστεί μέσα στην ύπαρξη της θεμελιώδους αμφιφυλοφιλίας που χαρακτηρίζει όλα τα ανθρώπινα όντα». Η ομοφυλοφιλία αναπτύσσεται, αλλά η αμφιφυλοφιλία, είναι ένας θεμελιώδης λίθος. Όπως χαρακτηριστικά υποθέτει, όλοι γεννηθήκαμε

με αμφιφυλόφιλη φύση, και όλοι ήμασταν ομοφυλόφιλοι κατά την παιδική μας ηλικία, με την ομοφυλοφιλία να συνεχίζει να συντηρείται στην ασυνείδητη ζωή του ενήλικα. Είναι, επίσης, σαφές ότι η πορεία προς την ετεροφυλοφιλία των ενηλίκων είναι περίπλοκη, γεμάτη εμπόδια και ότι επιβάλλεται, μερικές φορές βάνουσα, από τις απαιτήσεις της κοινωνίας, καθώς και την πίεση για αναπαραγωγή που είναι απαραίτητη για τη συνέχεια της κοινωνίας. Χωρίς κοινωνική πίεση, επιβεβαιώνει, θα υπήρχε πολύ περισσότερη ομοφυλοφιλία. Η εξέγερση ενάντια σε αυτή την πίεση, εκφράζεται σαν ομοφυλοφιλία, και μπορεί να θεωρηθεί ουσιαστικά ένα ναρκισσιστικό χαρακτηριστικό (Flanders *et al.*, 2016).

Ψυχαναλυτική θεωρία

Οι θεωρίες που προσπαθούν να εξηγήσουν τον σεξουαλικό προσανατολισμό προσεγγίζουν το ζήτημα πολυεπίπεδα μέσω ψυχοδυναμικής, κοινωνικής μάθησης, βιολογικής και εξελικτικής προσέγγισης. Όσον αφορά την ψυχαναλυτική θεωρία, αποτελεί μια προσέγγιση που εστιάζει στην ταύτιση του παιδιού με τον γονέα του αντίθετου φύλου, που σχετίζεται με την απόρριψη που έχει δεχτεί από τον γονέα του ίδιου φύλου. Αυτό το παιδί επακόλουθα θα υιοθετήσει χαρακτηριστικά του φύλου του γονέα με τον οποίο έχει ταυτιστεί, συμπεριλαμβανομένης και της έλξης σε άτομα του ίδιου φύλου. Οι μελέτες που υποστηρίζουν αυτό τον μηχανισμό είναι εξαιρετικά προβληματικές, με ιδιαίτερα χαρακτηριστικό το γεγονός ότι γίνεται χρήση επιλεγμένων πληθυσμών για μελέτη με χαρακτηριστικά που υποστηρίζουν τη θεωρία. Μια ολοκληρωμένη ανάλυση από τον Bell και τους συνεργάτες (1981), που περιελάμβανε ένα μεγάλο δείγμα, δεν εντόπισε κανένα δεδομένο που να υποστηρίζει την ψυχαναλυτική θεωρία (Suppe, 1981). Επιπλέον, η θεώρηση ότι οι ομοφυλόφιλοι έχουν άτυπη συμπεριφορά φύλου δεν υποστηρίζεται από καμία έρευνα (Storms, 1980; Larson, 1981; Friedman, 1988; Friedman and Downey, 2002). Η προοπτική της κοινωνικής μάθησης υποστηρίζει ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός και οι συμπεριφορές του φύλου προκύπτουν από επιδράσεις ενίσχυσης κατά τη διάρκεια της αναπτυξιακής πορείας ενός ατόμου, όπως μια θηλυπρεπή συμπεριφορά που ενισχύει μια μητέρα στον γιο της, εντούτοις δεν επιβεβαιώνεται από καμία μελέτη κάτι τέτοιο.

Εξελικτική θεωρία

Οι ειδικοί της εξελικτικής θεωρίας προσπαθούν να εξηγήσουν το παράδοξο του πώς θα μπορούσαν να διατηρούνται τα γονίδια που δεν οδηγούν στην αναπαραγωγή, αν θεωρήσουμε την ομοφυλοφιλία ως μια κατά βάση γονιδιακή εκδήλωση. Ο Wilson (1978) παρουσίασε την υπόθεση ότι τα ομοφυλόφιλα άτομα είναι πιο αλτρουιστικά στον συγγενή, προωθώντας έτσι τα ομοφυλοφιλικά γονίδια τους μέσω της επιλογής συγγενών. Ωστόσο, δεν υπάρχει καμία απόδειξη ότι οι ομοφυλόφιλοι είναι πιο αλτρουιστικοί (Small, 1995). Το ετερόζυγο πλεονέκτημα που προτείνουν οι MacIntyre και Ester (1993) δηλώνει ότι σε μια ισορροπημένη κατάσταση, παρόμοια με την δρεπανοκυτταρική αναιμία, ένα γονίδιο ομοφυλοφιλίας θα μπορούσε να είναι προσαρμοστικό, ίσως μέσω πιο αποτελεσματικών χαρακτηριστικών που προωθούν την καλύτερη φροντίδα των παιδιών από τους άντρες. Αυτή η θεωρία είναι βαθιά λανθασμένη εξαιτίας της εσφαλμένης αντίληψης ότι ένα μόνο γονίδιο οδηγεί στην ομοφυλοφιλία (Rice *et al.*, 1999), αλλά και εξαιτίας της θεώρησης ότι η ομοφυλοφιλία σχετίζεται με χαρακτηριστικά φύλου του αντίθετου φύλου. Δίνοντας έμφαση στο ρόλο των πολλαπλών γονιδίων, ο Miller (2000) πρότεινε τον ισορροπημένο πολυμορφισμό, σύμφωνα με τον οποίο σε μια ισορροπημένη κατάσταση ένας πολυμορφισμός προσδίδει ένα προσαρμοστικό πλεονέκτημα, όπως γονίδια που ενισχύουν την φροντίδα των παιδιών από τους άντρες. Η θεωρία δεν υποστηρίζεται εξαιτίας του γεγονότος ότι τα θηλυκά χαρακτηριστικά (άρα και τα αντίστοιχα γονίδια) δεν είναι πιο κοινά στους ομοφυλόφιλους άνδρες (Larson, 1981; Friedman and Downey, 2002), και την εσφαλμένη αντίληψη ότι η αρρενωπότητα στα αρσενικά δεν εξυπηρετεί στην παιδική ανατροφή (Tither and Ellis, 2008). Έχει προταθεί μια επιπλέον ενδιαφέρουσα θεωρία, σύμφωνα με την οποία οι άντρες με ομοφυλοφιλικά γονίδια έχουν γυναίκες συγγενείς με αναπαραγωγικό πλεονέκτημα (Ciani *et al.*, 2008). Η θεωρία βασίζεται σε πολύπλοκα μαθηματικά μοντέλα, εντούτοις συνοδεύεται από αδυναμίες και περιορισμούς, ενώ παράλληλα αδυνατεί να εξηγήσει την ομοφυλοφιλία στις γυναίκες.

1.3 Κλίμακες Σεξουαλικού Προσανατολισμού

Ένα από τα πιο βασικά εμπόδια στην διερεύνηση του σεξουαλικού προσανατολισμού που προέκυψαν ήταν πώς γίνεται η ταξινόμηση των ατόμων σε συγκεκριμένες κατηγορίες

σεξουαλικού προσανατολισμού. Εάν ένας άντρας αυτό-προσδιορίζεται ως ομοφυλόφιλος, για παράδειγμα, αλλά αναφέρει επί του παρόντος σεξουαλικές δραστηριότητες με άντρες και γυναίκες, ο ερευνητής βρίσκεται αντιμέτωπος με ένα δίλλημα. Εάν μια έφηβη αυτό-προσδιορίζεται ως ετεροφυλόφιλη, δεν έχει συνάψει ποτέ σεξουαλική σχέση και παραδέχεται φαντασιώσεις με άτομα του ίδιου φύλου, καλείται ξανά ο ερευνητής να κατατάξει αυθαίρετα το άτομο σε μια συγκεκριμένη κατηγορία σεξουαλικού προσανατολισμού. Το θεμελιώδες ερώτημα που προκύπτει από την έρευνα για τον σεξουαλικό προσανατολισμό είναι, παράδοξα, απλό και αφορά στο τι ακριβώς είναι ο σεξουαλικός προσανατολισμός.

Κλίμακα Kinsey

Η συζήτηση για το πώς να κατηγοριοποιηθεί ο σεξουαλικός προσανατολισμός ξεκίνησε με το κύριο έργο των Kinsey, Pomeroy και Martin «Sexuality of the Human Male and Sexuality of the Human Female». Τα ευρήματά τους αποτέλεσαν τη βάση για τη σύγχρονη έρευνα της σεξουαλικότητας, καθώς και το κινητήριο έναυσμα για μια πληθώρα μελλοντικών αντιπαραθέσεων. Το πιο ευρέως αναγνωρισμένο εργαλείο για την αξιολόγηση του σεξουαλικού προσανατολισμού, σήμερα, αποτελεί η κλίμακα Kinsey. Η κλίμακα Kinsey καθιέρωσε το πρώτο κανονιστικό μοντέλο ανθρώπινης σεξουαλικής προτίμησης. Δεν ήταν μόνο η πρώτη διατύπωση που ορίζει τη μη ετεροφυλοφιλία ως μη παθολογική, αλλά ήταν και η πρώτη που συνέλαβε τον σεξουαλικό προσανατολισμό σαν ένα συνεχές (Kinsey *et al.*, 1948). Ήταν προϊόν των παρατηρήσεων του Ζωολόγου, Alfred Kinsey, ότι τίποτα στη φύση δεν είναι απόλυτο και διακριτό, αλλά, μάλλον, ότι η φύση λειτουργεί σε συνέχεια. Όπως υπάρχουν διαβαθμίσεις της νοημοσύνης, της ταχύτητας, του χρωματισμού, αντίστοιχα υποστήριξε, ο σεξουαλικός προσανατολισμός είναι μια συνέχεια και όχι μια αυστηρή διχοτόμηση μεταξύ ετεροφυλοφιλίας και ομοφυλοφιλίας. Οι παραδοσιακές απόψεις για τη σεξουαλικότητα υποστήριζαν ότι η ετεροφυλοφιλία και η ομοφυλοφιλία υπήρχαν ως διακριτικές οντότητες. Έτσι, η αρχική κλίμακα Kinsey εναντιώθηκε σε αυτή την άποψη, παρουσιάζοντας την ομοφυλοφιλία και την ετεροφυλοφιλία στα αντίθετα άκρα του ίδιου συνεχούς. Με αυτό το συνεχές μοντέλο παρουσιάζεται ένας ορισμός του σεξουαλικού προσανατολισμού ο οποίος εξαρτάται μόνο από ένα καθοριστικό στοιχείο: τη συμπεριφορά. Έτσι, ο ορισμός αποκλείει πολλά άλλα στοιχεία της σεξουαλικότητας, όπως η έλξη και η φαντασίωση. Επιπλέον, ο αποκλεισμός άλλων στοιχείων της

σεξουαλικότητας στον ορισμό του σεξουαλικού προσανατολισμού δημιούργησε ένα σημαντικό εμπειρικό πρόβλημα. Ο ορισμός του Kinsey δεν βασίστηκε σε επιστημονικά δεδομένα, αλλά σε κοινωνικές συμβάσεις. Έτσι, καθώς η στάση της κοινωνίας άλλαξε απέναντι στη σεξουαλικότητα και τον σεξουαλικό προσανατολισμό τις δεκαετίες που ακολούθησαν, άλλαξε και ο ορισμός του σεξουαλικού προσανατολισμού στον τομέα της έρευνας. Λίγο μετά την δημοσίευση των ευρημάτων των Kinsey, Pomeroy and Martin, ερευνητές και μελετητές άρχισαν να αμφισβητούν την αυστηρά συμπεριφορική σύλληψη του σεξουαλικού προσανατολισμού που υιοθετούσε η κλίμακα του Kinsey (Chung and Katayama, 1996). Όπως υποστηρίχθηκε, ο σεξουαλικός προσανατολισμός είναι μια πολύπλευρη οντότητα που αδυνατεί να αξιολογηθεί με ακρίβεια μόνο με κριτήριο τη σεξουαλική συμπεριφορά. Οι Bell και Weinberg (1978) παρείχαν εμπειρική υποστήριξη για αυτούς τους ισχυρισμούς σε μια αντιγραφή της μελέτης της κλίμακας Kinsey στην οποία οι ερωτηθέντες κλήθηκαν να βαθμολογήσουν δύο διαστάσεις του σεξουαλικού προσανατολισμού. Οι συμμετέχοντες βαθμολόγησαν τον εαυτό τους ξεχωριστά για τη συμπεριφορά και τη ψυχοσεξουαλική διέγερση, που ορίζεται ως έλξη και/ή σεξουαλική φαντασία. Οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι οι ερωτηθέντες βαθμολόγησαν διαφορετικά την κάθε διάσταση. Για παράδειγμα, οι αυτό-προσδιοριζόμενοι ομοφυλόφιλοι ερωτηθέντες αξιολόγησαν τη συμπεριφορά τους ως «κυρίως ομοφυλόφιλοι», αλλά βαθμολόγησαν την ψυχοσεξουαλική τους διέγερση ως περισσότερο προς τη μεσαία ή αμφιφυλόφιλη περιοχή της κλίμακας Kinsey. Αυτά τα ευρήματα παρείχαν εμπειρική υποστήριξη για το πολυπαραγοντικό μοντέλο σεξουαλικού προσανατολισμού, στο οποίο ο σεξουαλικός προσανατολισμός μπορεί να αποτελείται από πολλές διαστάσεις διακριτές μεταξύ τους, χωρίς απαραίτητα να εμφανίζουν συνέπεια (Suppe, 1981). Οι Shively και DeCecco (1977) πρότειναν μια τρίτη διάσταση για ένταξη στον ορισμό του σεξουαλικού προσανατολισμού, εκείνη της συναισθηματικής προτίμησης (Shively and de Cecco, 1977). Οι Klein, Sepekoff και Wolf (1985) επεκτάθηκαν περαιτέρω σε αυτό μοντέλο, προσθέτοντας επιπλέον τέσσερις διαστάσεις: σεξουαλική έλξη, κοινωνική προτίμηση, αυτοπροσδιορισμός και προτίμηση ετερόφυλου/ομοφυλόφιλου τρόπου ζωής (Klein *et al.*, 1985).

Η κλίμακα είναι ένα μέτρο επτά βαθμών (0-6) που τοποθετεί ένα άτομο σε ένα σημείο σε ένα συνεχές, στα άκρα του οποίου βρίσκεται ο «αποκλειστικά ετεροφυλόφιλος» και ο «αποκλειστικά ομοφυλόφιλος» (Εικόνα 2). Κάθε σημείο του συνεχούς αντιστοιχεί σε καθορισμένο σεξουαλικό προσανατολισμό, και παρά την ευκολία στην κατανόηση της εφαρμογής της κλίμακας, εντούτοις,

θεωρείται προβληματική. Αντί να είναι ένα μέτρο αυτοπροσδιορισμού, απαιτεί από τους συμμετέχοντες να συμπληρώσουν ερωτηματολόγιο και έπειτα να υποβληθούν σε συνεντεύξεις από έναν ερευνητή. Ο ερευνητής στη συνέχεια καλείται να αποφασίσει σε ποιο σημείο του συνεχούς θα πρέπει να τοποθετηθεί ένα άτομο. Αυτή η μέθοδος αφήνει περιθώρια για παρερμηνεία και σημαντικά υποκειμενικά σφάλματα, καθώς η αξιολόγηση των συμπεριφορών ενός ατόμου μπορούν εύκολα να οδηγήσουν σε περιπτώσεις όπου διαφορετικά άτομα τοποθετούνται στο ίδιο σημείο της κλίμακας. Επιπλέον, η αντικειμενική αντιστοίχιση ατόμων σε οποιοδήποτε σημείο της κλίμακας εκτός των άκρων θεωρείται δύσκολη. Αν και ο Kinsey ισχυρίστηκε ότι η σεξουαλικότητα δεν γίνεται να διακριθεί σε κατηγορίες, εντούτοις εξέφρασε την άποψή του ότι υπάρχει μια ιδιαίτερη αξία στην ταξινόμηση των ανθρώπων σύμφωνα με τη συμπεριφορά τους. Παρά τους ισχυρισμούς του Kinsey ότι η φύση λειτουργεί σε συνέχεια, η κλίμακά του δεν εκφράζει, στην πραγματικότητα, ένα αληθινό συνεχές, καθώς τα άτομα μπορούν να προσανατολιστούν μόνο σε ένα από τα επτά, πεπερασμένα, πιθανά σημεία.

Οι Masters και Johnson (1979), σε μια μεγάλη μελέτη για την ομοφυλοφιλία, παρέχουν τον ακόλουθο σχολιασμό σχετικά με τη δυσκολία της κλίμακας Kinsey: «Υπήρχε επίσης προβληματισμός για την αυθαίρετη επιλογή της συγκεκριμένης ταξινόμησης του Kinsey στις κλίμακες από 2 έως 4 για κάθε άτομο που δήλωνε μεγάλο αριθμό τόσο ομοφυλόφιλων όσο και ετεροφυλόφιλων εμπειριών. Η κατάταξη των ατόμων σε αυτές τις περιπτώσεις καθορίστηκε από την ερευνητική ομάδα μετά από λεπτομερή λήψη ιστορικού, μιας και είναι δύσκολο κάθε άτομο να καταλήξει σε μια πλήρως αντικειμενική αξιολόγηση του αριθμού των ετεροφυλόφιλων έναντι των ομοφυλόφιλων εμπειριών του. Ως εκ τούτου, αυτή η κατηγοριοποίηση έγκειται στην κρίση των παρατηρητών και υπόκεινται σε διαφορετική ερμηνεία από άλλους επαγγελματίες υγείας. Επιπλέον, αναφέρουν περαιτέρω ότι: Η ταξινόμηση του Kinsey στην κλίμακα 3 ήταν η πιο δύσκολη από τις αξιολογήσεις. Ιδιαίτερα ήταν ο συνεντευξιαζόμενος καλούνταν να διαχωρίσει την ώριμη σεξουαλική ομοφυλοφιλική εμπειρία από την ετεροφυλοφιλική και βρισκόταν αντιμέτωπος με ένα ιστορικό πολλών συντρόφων και των δύο φύλων. Μια δεύτερη ανησυχία με την κλίμακα Kinsey είναι ότι κατατάσσει άτομα που διαφέρουν σημαντικά στις διαστάσεις της σεξουαλικότητας τους στις ίδιες κατηγορίες.

Στην πραγματικότητα, ο ίδιος ο Kinsey εστίασε σε δύο διαστάσεις σεξουαλικού προσανατολισμού, την «εμφανή σεξουαλική εμπειρία» και τις «ψυχοσεξουαλικές αντιδράσεις» κατά την εφαρμογή της κλίμακάς του. Ως εκ τούτου, η εκτίμηση του σεξουαλικού προσανατολισμού πραγματοποιείται στο πλαίσιο αυτών των δύο διαστάσεων και αντίστοιχα προκύπτει και η βαθμολογία που λαμβάνει ένα άτομο σε αυτή τη διπλή βάση. Στην πλειονότητα των περιπτώσεων τα άτομα κατατάσσονται στην ίδια κλίμακα με βάση είτε τη μια είτε την άλλη διάσταση, εντούτοις μερικές φορές δεν συμφωνούν μεταξύ τους. Στην τελευταία περίπτωση, η κατάταξη ενός ατόμου πρέπει να βασίζεται σε μια αξιολόγηση της σχετικής σημασίας της εμφανούς σεξουαλικής εμπειρίας, αλλά και του ψυχισμού του (Kinsey *et al.*, 1948). Η συγχώνευση δύο τόσο σπουδαίων διαστάσεων στην εκτίμηση του σεξουαλικού προσανατολισμού μπορεί να οδηγήσει στο συμπέρασμα πως χάνονται πολύτιμες πληροφορίες στην προσπάθεια δύο ανεξάρτητες μεταβλητές να καθορίσουν μία τελική βαθμολογία. Μια λύση που προτάθηκε για την αποφυγή της απώλειας πληροφοριών είναι να αξιολογηθεί ξεχωριστά η κάθε διάσταση του σεξουαλικού προσανατολισμού και να αναφέρονται ανεξάρτητα οι βαθμολογίες για κάθε μια από αυτές. Όταν υιοθετηθεί αυτή η προσέγγιση, οι δύο πιο συχνά εκτιμημένες διαστάσεις του σεξουαλικού προσανατολισμού είναι η σεξουαλική συμπεριφορά και σεξουαλικές φαντασιώσεις. Ωστόσο, η σεξουαλική συμπεριφορά και οι σεξουαλικές φαντασιώσεις δεν είναι οι μόνες διαστάσεις που μπορεί να ληφθούν υπόψη. Για παράδειγμα, όπως θα αναφερθεί παρακάτω, ο Klein *et al.* (1985) πρότεινε στο πλέγμα του σεξουαλικού προσανατολισμού την αξιολόγηση επτά διαστάσεων. Η αξιολόγηση τέτοιων πολλαπλών διαστάσεων γεννά τον προβληματισμό ότι καθώς προστίθεται η κάθε μία, η συνολική κλίμακα γίνεται μεγαλύτερη και ως εκ τούτου λιγότερο πρακτική για τους ερευνητές.

Πλέγμα σεξουαλικού προσανατολισμού Klein (KSOG)

Το 1985, ο Fritz Klein εισήγαγε τον παράγοντα του χρόνου στην εκτίμηση του σεξουαλικού προσανατολισμού, υποστηρίζοντας ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός δεν είναι ούτε σταθερός, ούτε μόνιμος, και θα πρέπει να αξιολογείται πάντα σε ένα αυστηρά καθορισμένο χρονικό πλαίσιο, είτε στο παρελθόν, το παρόν ή το μέλλον. Πρότεινε μια τριδιάστατη κλίμακα που λαμβάνει υπόψη τη σεξουαλική εμπειρία και τη φαντασία σε τρεις χρονικές περιόδους: στο παρελθόν, στο παρόν, και στο μέλλον. Το πλέγμα του σεξουαλικού προσανατολισμού (Klein Sexual Orientation Grid -

KSOG) εισήγαγε μια κλίμακα αποτελούμενη από 7 διαστάσεις σεξουαλικού προσανατολισμού (σεξουαλική έλξη, σεξουαλική συμπεριφορά, σεξουαλικές φαντασιώσεις, συναισθηματικές προτιμήσεις, κοινωνικές προτιμήσεις, αυτοπροσδιορισμός και ετεροφυλόφιλος/ομοφυλόφιλος τρόπος ζωής). Κάθε μία από τις διαστάσεις βαθμολογείται με τιμές από 1 έως 7 (Εικόνα 3). Ο Klein χρησιμοποίησε τρεις ομάδες (ετεροφυλόφιλοι, ομοφυλόφιλοι και αμφιφυλόφιλοι) για να αναλύσει την αποτελεσματικότητα του πλέγματος. Στην ανάλυση του συμπεριέλαβε περισσότερα από 350 άτομα και απέδειξε την εγκυρότητα και την αξιοπιστία των δεδομένων, συγκρίνοντας τα αποτελέσματά του με τον αναφερόμενο σεξουαλικό προσανατολισμό από τους ίδιους τους συμμετέχοντες. Τα δεδομένα υπέδειξαν, επίσης, ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός άλλαζε συχνά σε αξιοσημείωτο βαθμό κατά τη διάρκεια της ενήλικης ζωής, ενώ παράλληλα σε όλες οι ομάδες διαπιστώθηκε μια τάση για έναν πιο ομοφυλόφιλο προσανατολισμό με την πάροδο του χρόνου. Η κλίμακα αυτή αποτελεί μια από τις πρώτες απόπειρες να δημιουργηθεί ένα εμπειρικό, αξιόπιστο και έγκυρο ερευνητικό εργαλείο που θα λαμβάνει υπόψη την πολυμεταβλητή φύση και τις δυναμικές διαστάσεις του σεξουαλικού προσανατολισμού (Swan, 2018).

Αν και παρείχε αρκετές βελτιώσεις στην εκτίμηση του σεξουαλικού προσανατολισμού σε σύγκριση με την κλίμακα Kinsey, το πλέγμα του σεξουαλικού προσανατολισμού έχει χρησιμοποιηθεί πολύ λιγότερο στην έρευνα (Sell, 1997). Όπως δήλωσε ο Klein, η κλίμακα Kinsey αδυνατεί να συλλάβει τη σύνθετη φύση της ανθρώπινης σεξουαλικότητας. Εντούτοις, σημείωσε πως και η δική του κλίμακα εμφάνιζε αδυναμίες και περιορισμούς, όπως για παράδειγμα την έλλειψη της εκτίμησης της ηλικίας, και τη στάθμιση της αγάπης έναντι της φιλίας (Klein *et al.*, 1985). Παρά τις προσπάθειές του να αποδείξει την αξιοπιστία της χρήσης του KSOG, οι δημοσιεύσεις του αναφέρουν ότι οι μεταβλητές του KSOG πρέπει να θεωρούνται «γενικά αξιόπιστες», χωρίς να παρέχει στατιστικά στοιχεία που να επιβεβαιώνουν αυτόν τον ισχυρισμό. Η πιο σημαντική, όμως, αδυναμία της κλίμακάς του είναι ότι δεν συμπεριλαμβάνει την έννοια της αμφιφυλοφιλίας. Ουσιαστικά, όπως και η κλίμακα Kinsey, αντιλαμβάνεται την αμφιφυλοφιλία ως αντιστάθμιση ανάμεσα στους δύο μονοσεξουαλικούς προσανατολισμούς. Τέλος, μεταγενέστεροι ερευνητές διαπίστωσαν ότι ορισμένες από τις μεταβλητές του KSOG είναι συγκεχυμένες (Galupo *et al.*, 2014). Συνολικά, ενώ το KSOG βελτίωσε την κλίμακα Kinsey σε σημαντικό βαθμό, και έχει μεγάλη χρησιμότητα ιδιαίτερα για τον αυτό-προσδιορισμό του σεξουαλικού

προσανατολισμού ενός ατόμου, έχει σημαντικούς περιορισμούς στον καθορισμό της αμφιφυλοφιλίας (Weinrich *et al.*, 2014).

Πολυδιάστατη κλίμακα της σεξουαλικότητας (MSS)

Αν και πρόκειται για μια κλίμακα που δεν έχει λάβει ιδιαίτερη προσοχή στην εμπειρική βιβλιογραφία, η πολυδιάστατη κλίμακα της σεξουαλικότητας (Multidimensional Scale of Sexuality - MSS) αξίζει να αναφερθεί, καθώς εστίασε ιδιαίτερα στο να προσδιορίσει αποτελεσματικά τον αμφιφυλόφιλο προσανατολισμό. Σε συμφωνία με τον Klein που δηλώνει ότι τα μονοδιάστατα εργαλεία για την εκτίμηση του σεξουαλικού προσανατολισμού είναι πολύ περιοριστικά για να προσδιορίσουν αποτελεσματικά την σεξουαλική πολυπλοκότητα, η MSS, εκτός από τη μέτρηση ομοφυλοφιλικών και ασεξουαλικών προσανατολισμών, προσπαθεί να εξηγήσει τη μεταβλητότητα της αμφιφυλοφιλίας εισάγοντας έξι κατηγορίες: (1) ομοφυλοφιλικός προσανατολισμός πριν από τον αποκλειστικό ετεροφυλόφιλο προσανατολισμό (2) ετεροφυλόφιλος προσανατολισμός πριν από τον αποκλειστικό ομοφυλοφιλικό προσανατολισμό (3) κυρίαρχος ομοφυλοφιλικός προσανατολισμός (συχνές ομοφυλοφιλικές επιθυμίες και/ή σεξουαλικές επαφές) με σπάνιες ετεροφυλόφιλες επιθυμίες και/ή σεξουαλικές επαφές (4) κυρίαρχος ετεροφυλόφιλος προσανατολισμός (συχνές ετεροφυλόφιλες επιθυμίες και/ή σεξουαλικές επαφές) με σπάνιες ομοφυλοφιλικές επιθυμίες και/ή σεξουαλικές επαφές (5) ίσος προσανατολισμός προς άτομα και των δύο φύλων, όπου οι επιθυμίες και/ή οι σεξουαλικές επαφές με τα άτομα και των δύο φύλων εμφανίζονται σε αρκετά τακτική βάση (ταυτόχρονη αμφιφυλοφιλία) και (6) ίσος προσανατολισμός προς άτομα και των δύο φύλων, όπου, με την πάροδο του χρόνου, το άτομο εναλλάσσεται μεταξύ ομοφυλόφιλων έλξεων/επιθυμιών και ετεροφυλόφιλων έλξεων/επιθυμιών (διαδοχική αμφιφυλοφιλία) (Berkey *et al.*, 1990). Εκτός από τη χρήση των παραπάνω ως κατηγορίες ταυτότητας, οι συγγραφείς δημιούργησαν, επίσης, υποκατηγορίες προσανατολισμού μέσα στις ήδη υπάρχουσες κατηγορίες. Ως αποτέλεσμα, προκύπτουν εννέα ταυτότητες προσανατολισμού με ένα συμπεριφορικό και τέσσερα συναισθηματικά στοιχεία αξιολόγησης σε κάθε μία κατηγορία. Τα τέσσερα στοιχεία αφορούν σεξουαλικές φαντασιώσεις/όνειρα, σεξουαλική έλξη, συναισθηματικούς/ερωτικούς παράγοντες και διέγερση σε ερωτικό υλικό (Berkey *et al.*, 1990).

Όπως οι προηγούμενες κλίμακες έχουν δεχθεί κριτική για την αντιμετώπιση του σεξουαλικού προσανατολισμού ως συμβιβασμό μεταξύ της ετεροφυλοφιλίας και της ομοφυλοφιλίας, η πολυδιάστατη κλίμακα της σεξουαλικότητας είναι ένοχη για αυτό ακριβώς το φαινόμενο. Έχει παρατηρηθεί ότι τα άτομα μπορούν να ταυτιστούν ως επί του παρόντος ως ετεροφυλόφιλοι ή ομοφυλόφιλοι με κάποιες ομοφυλόφιλες ή ετεροφυλόφιλες έλξεις ή συμπεριφορές. Ωστόσο, αυτές οι κατηγορίες προσανατολισμού δεν μπορούν να προσδιοριστούν με την χρήση της κλίμακας. Δεν υπάρχει επιλογή για ένα άτομο να προσδιοριστεί ως «άνισα» αμφιφυλόφιλος, ή όπως πιο εύστοχα έχει προταθεί ως αμφι-ετεροφυλόφιλος (ετεροφυλόφιλα άτομα δηλαδή με λίγο μεγαλύτερη έλξη προς τους σεξουαλικούς συντρόφους του αντίθετου φύλου) και ως αμφι-ομοφυλόφιλος (αμφιφυλόφιλα άτομα με μεγαλύτερη έλξη προς τους συντρόφους του ίδιου φύλου). Η αμφιφυλοφιλία δεν αποτελεί το σημείο αναφοράς του σεξουαλικού προσανατολισμού, αντιθέτως αποτυπώνεται στην κλίμακα σαν ένα παραπροϊόν του βαθμού ετεροφυλοφιλίας και ομοφυλοφιλίας που εκδηλώνει ένα άτομο. Ωστόσο, η κλίμακα MSS χαρακτηρίζεται από κάποια πλεονεκτήματα που δικαιολογούν το λόγο για το οποίο συζητείται στην βιβλιογραφία όταν γίνεται αναφορά στη δημιουργία ενός πρότυπου μέτρου σεξουαλικού προσανατολισμού. Είναι η μόνη κλίμακα που ενσωματώνει τον αυτό-προσδιορισμό της ταυτότητας ενός ατόμου, καθώς και την συμπεριφορά του, στην εκτίμηση του σεξουαλικού προσανατολισμού, ενώ παράλληλα καλύπτει και το πιθανό σενάριο η ταυτότητα ενός ατόμου και η συμπεριφορά του να μην βρίσκονται απαραίτητα σε συμφωνία (Swan, 2018).

Η κοινή αδυναμία όλων των προτεινόμενων κλιμάκων είναι η μονοσεξουαλική ταυτοποίηση που προσφέρουν. Η χρήση προδιαγεγραμμένων μονοσεξουαλικών κατηγοριών ως επιλογές απόκρισης ενός ατόμου, για παράδειγμα «καθόλου ετεροφυλόφιλος» και «κυρίως ομοφυλόφιλος» διαμορφώνει την υπόθεση ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός μπορεί να περιοριστεί μέσα σε μόλις δύο αυστηρές κατηγορίες. Αυτό σημαίνει ότι η αμφιφυλοφιλία μπορεί να προκύπτει μόνο εξαιτίας της απόρριψης αυτών των δύο κατηγοριών, και δεν υπάρχει σαν μια αυτόνομη κατηγορία σεξουαλικού προσανατολισμού. Επιπλέον, αυτή η σύλληψη του σεξουαλικού προσανατολισμού αποκλείει το αντίστροφο, ότι δηλαδή ετεροφυλοφιλία και η ομοφυλοφιλία μπορεί να εμφανιστούν ως τα άκρα ενός κατά βάση αμφιφυλόφιλου προσανατολισμού, με την αμφιφυλοφιλία να βρίσκεται στο επίκεντρο της μέτρησης της σεξουαλικότητας. Αυτή η σύλληψη ξεκινά με την αρχή ότι αμφιφυλοφιλία είναι ο σεξουαλικός προσανατολισμός που τα περικλείει όλα και ανάλογα με

τις αποκρίσεις των ατόμων αποκλείονται συγκεκριμένες σεξουαλικές επιλογές, ώστε το άτομο να καταλήξει να κατηγοριοποιείται σε ένα μονοσεξουαλικό προσανατολισμό, ως ετεροφυλόφιλος ή ομοφυλόφιλος (Εικόνα 4).

1.4 Σεξουαλική ρευστότητα

Η ρευστότητα του φύλου μαζί με τη σεξουαλική ρευστότητα και την ευελιξία (ομο-ευέλικτη, ετερο-ευέλικτη) είναι νεότεροι όροι που έχουν εισαχθεί, και καταδεικνύουν ότι η σεξουαλική έλξη μπορεί να υπάρχει και να ποικίλλει μέσα σε ένα φάσμα που ενδέχεται να αλλάζει με την πάροδο του χρόνου. Ο Kinsey αναγνώρισε την έννοια της σεξουαλικής ρευστότητας όταν ζήτησε από τους συμμετέχοντες σε μία μελέτη να αυτο-προσδιοριστούν ως αποκλειστικά ετεροφυλόφιλοι/αποκλειστικά ομοφυλόφιλοι ή σε μεγάλο βαθμό ή κυρίως ετεροφυλόφιλοι. Διαπίστωσε πως οι σεξουαλικές συμπεριφορές μπορούν να είναι περιστασιακές και να υπόκεινται σε αλλαγή. Ο Kinsey, επιπλέον, αναγνώρισε τη διαφορά μεταξύ της σεξουαλικής πράξης και του σεξουαλικού προσανατολισμού. Το ερευνητικό του έργο έχει επαναληφθεί πολλές φορές έκτοτε, και αν και ο εκτιμώμενος επιπολασμός της ομοφυλοφιλίας ήταν υψηλότερος από το αναμενόμενο λόγω του στοχευμένου δείγματος που χρησιμοποίησε στη μελέτη του, η έρευνά του αποτελεί σημείο αναφοράς έως και σήμερα.

Οι σεξουαλικές προτιμήσεις, οι στάσεις, οι συμπεριφορές και η ταυτότητα μπορεί να είναι ευέλικτες σε κάποιο βαθμό με την πάροδο του χρόνου, όπως ορίζει το μοντέλο της σεξουαλικής πλαστικότητας (Baumeister, 2000). Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα συμπεράσματα βετούς μελέτης που καταδεικνύουν πως ορισμένοι αμφιφυλόφιλοι μπορεί να αντιληφθούν την αμφιφυλοφιλία τους ως μια απλή φάση μετάβασης στο μοντέλο ρευστότητας, και καθώς τα άτομα αυτό-προσδιορίζονται ως αμφιφυλόφιλοι είναι ιδιαίτερα πιθανό να αλλάξουν σεξουαλικό προσανατολισμό και ταυτότητα (Savin-Williams *et al.*, 2012). Αυτό έρχεται σε αντίθεση με την άποψη ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός και η σεξουαλική επιθυμία καθορίζονται βιολογικά και δεν αλλάζουν καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής. Σε πρόσφατες μελέτες, προτάθηκε πως οι άνθρωποι ενίοτε αλλάζουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό ως απόρροια συγκεκριμένων γνωσιακών καταστάσεων που βιώνουν (Baumeister, 2000; Katz-Wise and Hyde, 2015). Όπως

χαρακτηριστικά έχει δειχθεί, οι γυναίκες είναι πιο πιθανό από τους άνδρες να αποδεχτούν την σεξουαλική τους ρευστότητα (63% έναντι 50%), ακόμη και αν δεν υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των φύλων στη συχνότητα της σεξουαλικής ρευστότητας που παρατηρείται (Katz-Wise and Hyde, 2015). Στην πραγματικότητα, πολλές γυναίκες αυτο-προσδιορίζονται ως επί το πλείστον ως ετεροφυλόφιλες, αλλά νιώθουν έντονη ερωτική έλξη για άτομα του ίδιου φύλου. Όπως υποστήριξε ο Diamond, οι άνδρες είναι σε θέση να αναπαραχθούν κατά τη διάρκεια σχεδόν ολόκληρης της ζωής τους, άρα και η σεξουαλική τους επιθυμία διαρκεί περισσότερο. Επομένως, μπορούν να επιδιώξουν σεξουαλική επαφή με τους επιθυμητούς -για εκείνους- συντρόφους. Εντούτοις, οι γυναίκες είναι αναπαραγωγικά ικανές μόνο για λίγες ημέρες του μήνα κατά τη διάρκεια της ωορρηξίας και είναι σε θέση να διεγείρονται σεξουαλικά είτε από άνδρες είτε από γυναίκες κατά τη διάρκεια αυτής της φάσης (Diamond and Savin-Williams, 2009; Ventriglio and Bhugra, 2019). Αυτή η θεωρία παρότι δεν παρέχει επεξήγηση για την εξελικτική πορεία της σεξουαλικής ρευστότητας των γυναικών, εντούτοις ερμηνεύει με συνεκτικότητα κάποιους μηχανισμούς. Εν ολίγοις, είναι σε θέση να απαντήσει στην ερώτηση «πώς» των εγγενών μηχανισμών που οδήγησαν στην σεξουαλική ρευστότητα των γυναικών, όχι όμως στην ερώτηση «γιατί» εγκαταστάθηκαν συμπεριφορικά αυτοί οι μηχανισμοί (Kanazawa, 2017). Οι Kuhle και Radtke υπέθεσαν ότι η ρευστή σεξουαλική συμπεριφορά στις γυναίκες εξυπηρετεί στο να εξασφαλίσουν πόρους και να φροντίσουν τους απογόνους τους (Kuhle and Radtke, 2013). Ο Kanazawa προτείνει ότι οι γυναίκες μπορεί να έχουν αναπτύξει εξελικτικά την ικανότητα να είναι σεξουαλικά ρευστές προκειμένου να τους επιτραπεί να αναπαράγονται με τους συζύγους τους σε μια πολυγαμική οικογένεια, γεγονός που θα περιόριζε τις συγκρούσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας και παράλληλα θα εξασφάλιζε την παροχή υποστήριξης μεταξύ των μελών, και κατ' επέκταση αύξηση της αναπαραγωγικής τους επιτυχίας (Kanazawa, 2017). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγει ο Kanazawa βασιζόμενος σε δεδομένα της μελέτης “National Longitudinal Study of Adolescent Health”, τα οποία επιβεβαιώνουν τις υποθέσεις για την σημασία της σεξουαλικής ρευστότητας. Παρατηρήθηκε ότι οι γυναίκες -σε αντίθεση με τους άνδρες- που εμφανίζουν αυξημένα επίπεδα σεξουαλικής ρευστότητας έχουν μεγαλύτερο αριθμό παιδιών. Αυτό μπορεί να αποτελεί ένδειξη ότι η γυναικεία σεξουαλική ρευστότητα έχει μεγάλη σημασία στην επιβίωση του είδους. Επιπλέον, οι γυναίκες που παντρεύτηκαν ή έγιναν μητέρες νωρίτερα στη ζωή τους ήταν πιθανότερο να βιώσουν υψηλότερα επίπεδα σεξουαλικής ρευστότητας αργότερα (Kanazawa, 2017).

Επιπλέον, προτείνεται ότι η σεξουαλική ρευστότητα έχει τρεις πτυχές:

(1) Μη αποκλειστικότητα: ένα άτομο είναι σεξουαλικά ρευστό στο βαθμό που δεν ταυτίζεται αποκλειστικά με ένα συγκεκριμένο σεξουαλικό προσανατολισμό. Κατά συνέπεια, τα αμφιφυλόφιλα άτομα είναι σεξουαλικά πιο ρευστά από ό, τι κυρίως οι ετεροφυλόφιλοι. Οι ομοφυλόφιλοι με τη σειρά τους είναι σεξουαλικά πιο ρευστοί από τους αυστηρά ετεροφυλόφιλους και τους ομοφυλόφιλους (Ventriglio and Bhugra, 2019)

(2) Αλλαγή: ένας τέτοιος τύπος σεξουαλικής ρευστότητας αλλάζει με την πάροδο του χρόνου ή με βιώματα και καταστάσεις (Mustanski *et al.*, 2002). Η συχνότητα αλλαγής μπορεί επίσης να διαδραματίσει ρόλο στην αναγνώριση αυτού του τύπου σεξουαλικής ρευστότητας

(3) Διακύμανση: ο σεξουαλικός προσανατολισμός μπορεί κάλλιστα να έρχεται σε αντίθεση με αυτόν από έναν άλλο ορισμό. Το πιθανό πρόβλημα που προκύπτει με τον παραπάνω ορισμό της σεξουαλικής ρευστότητας είναι η εσωτερική ασυνέπεια στον ίδιο τον ορισμό. Άτομα που αλλάζουν από «κυρίως ετεροφυλόφιλοι» σε «αυστηρά ετεροφυλόφιλοι» συχνά με την πάροδο του χρόνου θα είναι πιο σεξουαλικά ρευστά από άτομα που είναι σταθερά «αμφιφυλόφιλα» με την πάροδο του χρόνου (Kanazawa, 2017).

Κεφάλαιο 2

2.1 Παράγοντες που επηρεάζουν τον σεξουαλικό προσανατολισμό

Η επιστημονική έρευνα για τα αίτια που διαμορφώνουν τον ανθρώπινο σεξουαλικό προσανατολισμό προκάλεσε περισσότερες αντιπαραθέσεις παρά πρόσφερε άρρηκτα επιστημονικά δεδομένα για συζήτηση. Οι ισχυρισμοί, για παράδειγμα, ότι «γεννήθηκε ομοφυλόφιλος» προκαλούν έντονες αντιδράσεις για πολιτικούς, ηθικούς και θεολογικούς λόγους, μιας και θεωρείται ότι χρησιμοποιούνται για να καλύψουν τα κενά γνώσεων που έως σήμερα η επιστήμη αδυνατεί να διασαφηνίσει. Οι ερευνητικές μέθοδοι που εφαρμόζονται στη μελέτη της φύσης και εξέλιξης της ανθρώπινης σεξουαλικότητας είναι στις περισσότερες περιπτώσεις παρόμοιες ή ίδιες με αυτές που εφαρμόζονται για τη διερεύνηση και άλλων ψυχολογικών χαρακτηριστικών και συμπεριφορών. Τέτοιου είδους έρευνες περιορίζονται εξ ορισμού από μεθοδολογικούς περιορισμούς, ενώ ταυτόχρονα εγείρουν ηθικούς προβληματισμούς. Εντούτοις, πολλά ενδιαφέροντα συμπεράσματα μπορούν να εξαχθούν με βάση τα έως τώρα διαθέσιμα στοιχεία (Cook, 2021).

Όσον αφορά τους παράγοντες που καθορίζουν τον σεξουαλικό προσανατολισμό, η επιστημονική έρευνα επικεντρώθηκε κυρίως στην μελέτη της επίδρασης της «φύσης» και της «ανατροφής» (nature vs nurture). Οι αιτίες για την εκδήλωση των περισσότερων ανθρώπινων χαρακτηριστικών και συμπεριφορών μπορεί, τουλάχιστον θεωρητικά, να απλοποιηθούν σε γονιδιακές ή/και περιβαλλοντικές. Οι αποκλειστικά γονιδιακές καταστάσεις είναι σπάνιες και οι περισσότεροι περιβαλλοντικοί παράγοντες δημιουργούν απλά μια προδιάθεση προς μια συγκεκριμένη κατεύθυνση, αντί να εξηγούν πλήρως τις παραλλαγές που παρατηρούνται. Οι περιβαλλοντικοί παράγοντες συμπεριλαμβάνουν ομαδοποιημένες διάφορες βιολογικές και φυσικές μεταβλητές στις οποίες εκτίθεται ένα άτομο, τόσο κατά την ενδομήτρια ζωή όσο και μετά τη γέννηση. Επιπλέον, στους περιβαλλοντικούς παράγοντες συγκαταλέγεται και το κοινωνικό περιβάλλον, συμπεριλαμβανομένου του οικογενειακού περιβάλλοντος, καθώς και διάφορα γεγονότα και εμπειρίες τα οποία βιώνει ένα άτομο ευρύτερα στην επαφή του με τον κόσμο (Cook, 2021).

Υπάρχουν δύο κύριες πηγές άντλησης στοιχείων που αποδεικνύουν τους γενετικούς καθοριστικούς παράγοντες που επηρεάζουν τον σεξουαλικό προσανατολισμό: μελέτες σε δίδυμους και μελέτες μοριακών γενετικών δεικτών.

Οι πρώτες μελέτες επιχειρούν να εντοπίσουν πιθανές διαφορές σε πληθυσμό διδύμων. Τα πανομοιότυπα ή μονοζυγωτικά δίδυμα (ΜΔ) διαθέτουν ταυτόσημο γενετικό υλικό, αντιθέτως στην περίπτωση των διζυγωτικών διδύμων (ΔΔ) παρατηρείται ταύτιση στο 50% του γενετικού υλικού. Ως εκ τούτου, εάν ένα χαρακτηριστικό καθορίζεται γονιδιακά, είναι αναμενόμενο ότι τα ΜΔ θα εμφανίζουν περισσότερες ομοιότητες από τα ΔΔ. Ωστόσο, υπάρχει μια σειρά προβλημάτων στις μελέτες διδύμων, που συμπεριλαμβάνουν τις δυσκολίες στη συστηματική στρατολόγηση των ατόμων αυτών για έρευνα και η υπόθεση -που δεν είναι πάντοτε αληθής- ότι τα ΔΔ και τα ΜΔ εκτίθενται σε παρόμοια περιβάλλοντα και βιώνουν την επίδραση παρόμοιων περιβαλλοντικών μεταβλητών. Οι μελέτες σεξουαλικού προσανατολισμού έχουν σχεδόν όλες καταδείξει μεγαλύτερη ομοιότητα ανάμεσα στα ΜΔ σε σύγκριση με τα ΔΔ, υποδηλώνοντας την παρουσία γενετικής επίδρασης. Η φαινομενική επίδραση ήταν ισχυρότερη σε μελέτες της βιβλιογραφίας που συμπεριέλαβαν στοχευμένο πληθυσμό, με αποτέλεσμα να υπόκειται σε μεροληψία (bias). Οι εν λόγω μελέτες, υποδεικνύουν ότι στο 52% των ΜΔ και μόλις στο 17% των ΔΔ υπήρξε ταύτιση στον σεξουαλικό τους προσανατολισμό. Σε μεταγενέστερες μελέτες που πραγματοποιήθηκαν κυρίως χρησιμοποιώντας μητρώα, η πιθανότητα μεροληψίας στην επιλογή του δείγματος ήταν σαφώς πολύ μειωμένη. Τα ποσοστά συμφωνίας του σεξουαλικού προσανατολισμού μεταξύ διδύμων ήταν μικρότερα: 24% στους ΜΔ και 15% στους ΔΔ. Ο σχεδιασμός τέτοιων μελετών επιτρέπει την παρατήρηση και ανάλυση της διακύμανσης ενός χαρακτηριστικού -όπως ο σεξουαλικός προσανατολισμός στην προκειμένη περίπτωση- σε σχέση με γονιδιακούς παράγοντες παραγόντων, ή με το οικογενειακό περιβάλλον ή σε σχέση με άλλους συγκεκριμένους περιβαλλοντικούς παράγοντες όπως μοναδικές ατομικές εμπειρίες που δεν μοιράζονται τα δίδυμα αδέρφια. Γενικά, έχει αναφερθεί ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός σε ομοφυλόφιλα άτομα οφείλεται 32% σε γενετικούς παράγοντες, 25% στο οικογενειακό περιβάλλον και 43% σε μοναδικές ατομικές εμπειρίες. Γίνεται σαφές, επομένως, ότι οι γονιδιακοί παράγοντες παρουσιάζουν μια μέτρια αλλά όχι ασήμαντη συμβολή στην διαμόρφωση του σεξουαλικού προσανατολισμού (Cook, 2021).

Το γεγονός ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός των ΜΔ δεν είναι πάντα σε συμφωνία αποτελεί έναν από τους γρίφους της γενετικής έρευνας. Μια πιθανή εξήγηση για αυτό, που συνδέει δυνητικά τους γενετικούς παράγοντες με τους ορμονικούς, είναι ότι λειτουργούν και επιγενετικοί μηχανισμοί με τους οποίους ορισμένα γονίδια "ενεργοποιούνται" ή "απενεργοποιούνται" εξαιτίας τροποποιήσεων στις οποίες υποβάλλονται, όπως η μεθυλίωση, κατά τη διάρκεια της ανάπτυξης ενός ατόμου. Έχουν προταθεί μάλιστα και συγκεκριμένοι μηχανισμοί με τους οποίους μπορεί να επηρεαστεί η σεξουαλική ανάπτυξη ενός εμβρύου (Rice *et al.*, 2016). Προς το παρόν, τα στοιχεία που υποστηρίζουν αυτή τη θεωρία είναι σχετικά περιορισμένα, και σε μεγάλο βαθμό έμμεσα και όχι απόλυτα συνεπή, εντούτοις καλείται η μελλοντική έρευνα να επιβεβαιώσει ή να διαψεύσει τη εν λόγω θεωρία.

Παρά το γεγονός ότι η ραγδαία εξέλιξη των μοριακών τεχνικών έχει οδηγήσει σε πιο στοχευμένες και ακριβείς αναλύσεις με τη χρήση γενετικών τόπων, εντούτοις στο πεδίο έρευνας της συμπεριφορικής επιστήμης, αυτές οι μοριακές τεχνικές δεν έχουν βρει ακόμη εφαρμογή. Το γεγονός αυτό αποδίδεται στην πολυπλοκότητα του σεξουαλικού προσανατολισμού, καθώς συντίθεται από πληθώρα χαρακτηριστικών που θεωρείται απίθανο να μπορούν να αποδοθούν αποκλειστικά σε ένα γονίδιο, περιπλέκοντας αρκετά την μελέτη τους με τη χρήση τέτοιων μεθόδων. Η μελέτη χαρακτηριστικών στα οποία εμπλέκονται πολλαπλά γονίδια τα οποία συνδυαστικά επηρεάζουν τον «φαινότυπο» αποτελεί έως σήμερα αδυναμία των μοριακών τεχνικών ανάλυσης. Επιπλέον, είναι σημαντικό να τονιστεί ότι ένα γονίδιο ή μια ομάδα γονιδίων μπορεί να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην εκδήλωση ενός χαρακτηριστικού σε ένα μέρος του πληθυσμού, αλλά ένα εντελώς διαφορετικό γονίδιο να διαδραματίζει εξίσου σημαντικό ρόλο σε μια άλλη πληθυσμιακή ομάδα. Οι μελέτες γενετικής σύνδεσης στόχο έχουν να εντοπίσουν τη συχνότητα εμφάνισης γενετικών δεικτών ενδιαφέροντος σε ένα δεδομένο πληθυσμό. Με αυτή την προσέγγιση, ανακαλύφθηκε η παρουσία ενός γενετικού δείκτη σε μια περιοχή του μακριού βραχίονα του χρωμοσώματος X (Xq28) σε δείγμα μελέτης που αποτελούνταν από ομοφυλόφιλους άνδρες (Hamer *et al.*, 1993). Αξίζει να σημειωθεί, ότι η συγκεκριμένη παρατήρηση δεν επιβεβαιώθηκε από ανεξάρτητη ερευνητική ομάδα που επιχείρησε να αναπαράγει τα αποτελέσματα αυτά. Πρόσφατη μελέτη εντούτοις, επιβεβαίωσε την παρουσία του γενετικού δείκτη στην περιοχή Xq28 (Sanders *et al.*, 2015).

Αντίστοιχες μελέτες που να αφορούν ολόκληρο τον πληθυσμό είναι εξαιρετικά δύσκολο να πραγματοποιηθούν, καθώς απαιτούν πολύ μεγαλύτερο δείγμα μελέτης και τον προσδιορισμό δείγματος ικανού να αποτελέσει την ομάδα ελέγχου (control groups). Έως σήμερα, έχουν δημοσιευτεί μόνο τρεις τέτοιες μελέτες. Όπως έχει αναφερθεί στην πρώτη μελέτη, δεν εντοπίστηκαν σημαντικές συσχετίσεις της ομοφυλοφιλίας με συγκεκριμένους γενετικούς δείκτες σε άντρες (Drabant *et al.*, 2012). Στον αντίποδα, ο Sanders και οι συνεργάτες του, εντόπισαν σύνδεση με δείκτες στην περιοχή του χρωμοσώματος 8, του χρωμοσώματος 13 και 14 (Sanders *et al.*, 2017). Σε μια εντυπωσιακή μελέτη που συμπεριέλαβε δείγμα μισού εκατομμυρίου ατόμων, αποκαλύφθηκαν στοιχεία που καταδεικνύουν ότι η ομοφυλοφιλία συσχετίζεται με 5 διαφορετικούς γενετικούς τόπους, που παρουσιάζουν διαφορές μεταξύ αντρών και γυναικών (Ganna *et al.*, 2019).

Ορμόνες

Αποτελεί πλέον βασική αρχή της ανθρώπινης φυσιολογίας ότι τα σωματικά σεξουαλικά χαρακτηριστικά καθορίζονται από ορμονικές επιδράσεις κατά την πρώιμη -ιδιαίτερα ενδομήτρια- ανάπτυξη. Μερικές από αυτές τις επιδράσεις είναι αναστρέψιμες και άλλες, που εμφανίζονται κατά τη διάρκεια μιας κρίσιμης περιόδου ανάπτυξης- δεν είναι εφικτό να αντιστραφούν. Υπάρχουν ενδείξεις ότι οι εν λόγω μη αναστρέψιμες επιδράσεις πιθανόν να περιλαμβάνουν αλλαγές στον εγκέφαλο ικανές να καθορίσουν τον σεξουαλικό προσανατολισμό των ενηλίκων. Ενώ αυτά τα στοιχεία υπόκεινται σε σημαντικούς περιορισμούς, κυρίως λόγω της αδυναμίας ελέγχου τους εξαιτίας ηθικών περιορισμών στην διεξαγωγή των κατάλληλων επιστημονικών πειραμάτων σε ανθρώπους, έχουν υποστηριχθεί από πλήθος διαφορετικών πηγών, χωρίς -επί του παρόντος- να υπάρχουν στοιχεία για να απορριφθεί πλήρως η υπόθεση αυτή.

Η γενική αρχή φαίνεται να είναι ότι η έγκαιρη έκθεση σε υψηλά επίπεδα ανδρογόνων (ανδρικές ορμόνες με κύριο αντιπρόσωπο την τεστοστερόνη) κατά τη διάρκεια της κρίσιμης περιόδου ανάπτυξης, οδηγεί στην εμφάνιση αντρικών σεξουαλικών χαρακτηριστικών. Η απουσία τέτοιας ορμονικής επίδρασης σχετίζεται με την ανάπτυξη γυναικείων σεξουαλικών χαρακτηριστικών. Η σεξουαλικότητα των ενηλίκων επηρεάζεται μόνο έμμεσα από το γενετικό φύλο (XX έναντι XY). Είναι η παραγωγή ανδρογόνων από τους όρχεις που κάνει τους άντρες ανατομικά και συμπεριφορικά διαφορετικούς από τις γυναίκες. Παρότι τέτοιες αναπτυξιακές διαδικασίες

συνήθως οδηγούν σε ενήλικες άντρες που ελκύονται από γυναίκες και ενήλικες γυναίκες που ελκύονται από άντρες, αυτές οι διαδικασίες που οδηγούν σε διακριτά ανατομικά και σωματικά σεξουαλικά χαρακτηριστικά πρέπει σαφώς να διακρίνονται από αυτές που δρουν στον εγκέφαλο και επηρεάζουν τις εμπειρίες της σεξουαλικής έλξης και της σχετικής σεξουαλικής συμπεριφοράς. Είναι, επομένως, απολύτως πιθανό, οι διαφορές στον σεξουαλικό προσανατολισμό των ενηλίκων να είναι αποτέλεσμα της έκθεσης συγκεκριμένων περιοχών του εγκεφάλου σε άτυπα επίπεδα ορμονών κατά τη διάρκεια μιας κρίσιμης περιόδου ανάπτυξης (Cook, 2021).

Δημιουργείται εύλογα, λοιπόν, το ερώτημα εάν τα διαφορετικά επίπεδα ανδρογόνων που επηρεάζουν την αναπτυξιακή πορεία του αναπαραγωγικού συστήματος και του εγκεφάλου σε κρίσιμες αναπτυξιακές περιόδους, μερικές φορές μπορούν να καθορίσουν τον σεξουαλικό προσανατολισμό των ενηλίκων. Στοιχεία από μελέτες υποδεικνύουν ότι αυτό πράγματι μπορεί να αποτελεί στοιχείο της φυσιολογίας. Σε πειράματα με ζώα, για παράδειγμα, όταν τα θηλυκά εκτεθούν σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα ανδρογόνων και τα αρσενικά σε χαμηλά, κατά την περίοδο της πρώιμης ανάπτυξης, είναι δυνατό να παρατηρηθούν τέτοιες συμπεριφορές. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρούνται ενήλικα θηλυκά που εμφανίζουν τυπική σεξουαλική συμπεριφορά αρσενικού ή ενήλικα αρσενικά που εμφανίζουν τυπική συμπεριφορά θηλυκού, αντίστοιχα. Ο σεξουαλικά διμορφικός πυρήνας της προοπτικής περιοχής (sexually dimorphic nucleus of the pre-optic area) αποτελεί μια ιδιαίτερης σημασίας περιοχή του εγκεφάλου μιας και είναι ευαίσθητη στα επίπεδα ανδρογόνων την περιγεννητική περίοδο ανάπτυξης. Πειράματα σε πρόβατα, τα οποία αποτελούν ιδανικός πρότυπος οργανισμός μελέτης για την ανθρώπινη ομοφυλοφιλία, υποδεικνύουν ότι ο σεξουαλικά διμορφικός πυρήνας είναι σημαντικά μικρότερος σε εκείνα τα αρσενικά που εκδηλώνουν τυπική συμπεριφορά θηλυκού (Cook, 2021).

Μια αμφιλεγόμενη μελέτη της βιβλιογραφίας, έχει διατυπώσει την θεωρία της ύπαρξης διαφορών στον εγκέφαλο των ομοφυλόφιλων αντρών παρόμοιες με τις διαφορές στον σεξουαλικά διμορφικό πυρήνα της προοπτικής περιοχής που είναι καλά εδραιωμένες στα ζώα (LeVay, 1991). Όπως αναφέρουν, ο τρίτος διάμεσος πυρήνας του πρόσθιου υποθαλάμου είναι μεγαλύτερος σε ετεροφυλόφιλους άντρες συγκριτικά σε ομοφυλόφιλους άντρες σε πτωματικά δείγματα. Εντούτοις, πρέπει να σημειωθεί ότι αυτά τα ευρήματα δεν έχουν επιβεβαιωθεί, και το δείγμα της αρχικής μελέτης ήταν εξαιρετικά περιορισμένο. Γίνεται σαφές από τα δεδομένα της βιβλιογραφίας

ότι είναι εξαιρετικά απίθανο αυτές οι διαφορές στον πρόσθιο υποθάλαμο να αποτελούν την κύρια αιτία καθορισμού του σεξουαλικού προσανατολισμού στους ενήλικες. Στον αντίποδα, δεν αποκλείεται η θεωρία ότι υπάρχει ορμονική επίδραση που καθορίζει την σεξουαλική ανάπτυξη του ανθρώπου. Ενδιαφέροντα στοιχεία από το πεδίο των Νευροεπιστημών και της Νευροψυχολογίας υποδηλώνουν, επίσης, διαφορές στην οργάνωση και τη λειτουργία του εγκεφάλου μεταξύ ετεροφυλόφιλων και ομοφυλόφιλων αντρών και γυναικών. Σε γενικές γραμμές, αυτά τα στοιχεία καταδεικνύουν ότι οι ομοφυλόφιλοι άντρες και οι ετεροφυλόφιλες γυναίκες μοιάζουν περισσότερο σε επίπεδο νευρωνικών συσχετισμών, ενώ οι ομοφυλόφιλες γυναίκες και οι ετεροφυλόφιλοι άντρες μοιάζουν περισσότερο μεταξύ τους αντίστοιχα (Savic and Lindström, 2008).

Η συγγενής υπερπλασία των επινεφριδίων, μια κατάσταση που σχετίζεται με υψηλότερα επίπεδα κυκλοφορούντων ανδρογόνων, σχετίζεται με αυξημένα ποσοστά ομοφυλοφιλίας σε ενήλικες γυναίκες. Ωστόσο, δεν υπάρχει συγκρίσιμο σύνδρομο που να παρέχει στοιχεία ότι χαμηλότερα επίπεδα ανδρογόνων μπορεί να οδηγήσουν σε ομοφυλοφιλία στους άντρες αντίστοιχα. Επιπλέον, οι διαφορές στις αναλογίες μήκους των δακτύλων, συγκεκριμένα μεταξύ του μήκους του 2ου και του 4ου δακτύλου (η αναλογία 2D: 4D), αντικατοπτρίζουν το αντίκτυπο των ανδρογόνων στην ανάπτυξη των οστών. Στις ομοφυλόφιλες γυναίκες παρατηρείται μια πιο αρρενωπή αναλογία 2D: 4D από τις ετεροφυλόφιλες γυναίκες, αλλά οι ομοφυλόφιλοι άνδρες δεν παρουσιάζουν διαφορές συγκριτικά με τους ετεροφυλόφιλους άνδρες. Παρά τα ενδιαφέροντα αυτά ευρήματα, οι σχετικές επιδράσεις των ανδρογόνων στον εγκέφαλο συνεχίζουν να αποτελούν μυστήριο.

Μια τελευταία και πολύ συναρπαστική πηγή πληροφοριών για την ορμονική επίδραση στον καθορισμό του σεξουαλικού προσανατολισμού προκύπτει από τη μελέτη παιδιών που γεννήθηκαν άντρες, τα οποία, για ιατρικούς λόγους, επαναπροσδιορίστηκαν με χειρουργική επέμβαση ως γυναίκες μετά τη γέννησή τους. Τέτοια περιστατικά είναι εξαιρετικά σπάνια, καθώς η ιατρική πρακτική και η διαχείριση αυτών έχει αλλάξει τις τελευταίες δεκαετίες. Παρόλα αυτά, τα άτομα αυτά έχουν εκτεθεί σε αντρικές ορμονικές επιδράσεις πριν την γέννηση, ενώ έπειτα βρέθηκαν υπό κοινωνική και περιβαλλοντική επήρεια σαν θήλεα άτομα. Μελέτες που έχουν διεξαχθεί σε αυτά τα παιδιά δηλώνουν ότι σχεδόν πάντα αυτά μεγαλώνοντας αποκτούν ομοφυλοφιλικές τάσεις. Διαφαίνεται, επομένως, πως είναι απίθανο να επιτευχθεί επαναπροσδιορισμός του σεξουαλικού

προσανατολισμού μέσω ελέγχου και ρύθμισης των περιβαλλοντικών παραγόντων οι οποίοι επιδρούν στην ανάπτυξη ενός ατόμου μετά τη γέννησή του (Cook, 2021).

Κοινωνικό περιβάλλον

Όπως έχει αναφερθεί, η αποκλειστική επίδραση του κοινωνικού περιβάλλοντος σε άτομα με αρσενικό γονότυπο που μεγάλωσαν ως γυναίκες στην τελική τους ανάπτυξη ως ετεροφυλόφιλοι ενήλικες φαίνεται να είναι ελάχιστη. Οι γενετικοί και μη κοινωνικοί περιβαλλοντικοί παράγοντες φαίνεται να επιδρούν σημαντικά στον καθορισμό του σεξουαλικού προσανατολισμού των ενηλίκων. Το ερώτημα που δημιουργείται σε αυτό το σημείο είναι εάν υπάρχει κάποια ένδειξη που να στηρίζει ότι τροποποιώντας το κοινωνικό περιβάλλον κατά την παιδική ή την εφηβική ηλικία, είναι πιθανό να επηρεαστεί και ο σεξουαλικός προσανατολισμός του ατόμου. Μερικές από τις θεωρίες που υποστηρίζουν αυτόν τον ισχυρισμό θεωρείται ότι κρύβουν στην βάση τους πολιτικούς, ηθικούς και θρησκευτικούς λόγους για τους οποίους επιδιώκουν να προωθήσουν με τέτοια άποψη. Τυχαιοποιημένες μελέτες που θα ήταν ικανές να παρέχουν εμπειρισταωμένη απάντηση στο ερώτημα θα παραβίαζαν τον ηθικό κώδικα και ως εκ τούτου είναι αδύνατο να πραγματοποιηθούν. Συμπερασματικά, λαμβάνοντας υπόψη αυτές τις ιδιαιτερότητες και την πιθανή μεροληψία, γίνεται σαφές ότι οι μελέτες που έχουν δημοσιευθεί έως σήμερα μαρτυρούν την έλλειψη σύνδεσης μεταξύ κοινωνικού περιβάλλοντος και σεξουαλικού προσανατολισμού (Bailey *et al.*, 2016).

Όπως έχει προταθεί, τα νεαρά άτομα είναι πιθανό να παρασυρθούν από ομοφυλόφιλους, και να οδηγηθούν σε έναν ομοφυλοφιλικό τρόπο ζωής εξαιτίας αυτής της επιρροής, δίχως την οποία θα είχαν διαμορφωθεί ως ετεροφυλόφιλοι. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι πιθανότατα η πρώτη σεξουαλική εμπειρία ενός ατόμου επηρεάζεται από έναν ήδη καθορισμένο σεξουαλικό προσανατολισμό που έχει αποκτήσει το άτομο. Έτσι, στην πλειοψηφία τους, οι μη ετεροφυλόφιλοι δηλώνουν ότι βίωσαν έλξη προς άτομα του ίδιου φύλου, κατά μέσο όρο, τρία χρόνια πριν από τις πρώτες σεξουαλικές επαφές τους (Bell, *sexual Preference: Its Development in Men and Women.*) Έχει, επίσης, προταθεί ότι η ομοφυλοφιλία εκδηλώνεται λόγω προβλημάτων στη σχέση ενός ατόμου με τους γονείς του, ειδικά όταν τα προβλήματα εκδηλώνονται στη σχέση με τον γονέα του ίδιου φύλου. Αυτή η υπόθεση πηγάζει κυρίως από μια ψυχαναλυτική παράδοση, βασισμένη σε

θεωρίες που κατά κύριο λόγο δεν έχουν εξακριβωθεί ποτέ με επιστημονικές μεθόδους. Μια βασική μελέτη εντόπισε μη στατιστικώς σημαντική συσχέτιση μεταξύ σχέσεων γονέων και παιδιών και σεξουαλικού προσανατολισμού (Cook, 2021).

Αντίστοιχη σύγχυση και έλλειψη ισχυρών επιστημονικών αποδείξεων παρατηρείται και στην υπόθεση οι μη ετεροφυλόφιλοι γονείς είναι πιθανό να ασκήσουν επιρροή στον σεξουαλικό προσανατολισμό των παιδιών τους. Συνοπτικά, τα δεδομένα στη βιβλιογραφία δεν καταδεικνύουν διαφορές στον σεξουαλικό προσανατολισμό παιδιών που έχουν μεγαλώσει με ετεροφυλόφιλους και μη ετεροφυλόφιλους γονείς. Μελέτη του 2012 δεν εντόπισε σημαντικές διαφορές στον αυτό-προσδιορισμό των παιδιών με μη ετεροφυλόφιλων γονέων ως ετεροφυλόφιλα (Regnerus, 2012a). Στατιστική σημαντικότητα παρατηρήθηκε για τα παιδιά που μεγάλωναν από ομοφυλόφιλες γυναίκες σε αντίθεση με εκείνα που μεγάλωναν με ομοφυλόφιλους άντρες. Εντούτοις, είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η συγκεκριμένη μελέτη είναι εξαιρετικά αμφιλεγόμενη και χαρακτηρίζεται από σοβαρά μεθοδολογικά σφάλματα.

Όπως έχει αναφερθεί στη βιβλιογραφία, ομοφυλόφιλοι άντρες και γυναίκες, όπως και οι αμφιφυλόφιλοι πιθανόν να έχουν βιώσει κάποιας μορφής σεξουαλική κακοποίηση κατά την παιδική ηλικία (Sweet and Welles, 2012). Παρόλα αυτά, δεν υπάρχουν αρκετά δεδομένα που θα μπορούσαν να στηρίξουν ένα τέτοιο αιτιώδη σύνδεσμο. Είναι σημαντικό, επίσης, να αναφερθεί ότι η κακοποίηση θα μπορούσε να οφείλεται σε αρνητικές αντιδράσεις των γονέων σε προϋπάρχουσες εκδηλώσεις μη ετεροφυλοφιλικής συμπεριφοράς των παιδιών αυτών, όπως το φαινόμενο μη συμμόρφωσης του φύλου όπου τα παιδιά εκδηλώνουν έντονο ενδιαφέρον για δραστηριότητες τυπικές για το αντίθετο φύλο. Η έρευνα επιβεβαιώνει ότι οι ομοφυλόφιλοι και αμφιφυλόφιλοι ενήλικες ήταν πιο πιθανό να είχαν εκφράσει άτυπες προτιμήσεις φύλου ως παιδιά, γεγονός που θα μπορούσε να εξηγήσει γιατί τα παιδιά αυτά ήταν επιρρεπή στην κακοποίηση (Xu *et al.*, 2017). Αξίζει να τονιστεί ότι οι ομοφυλόφιλοι και αμφιφυλόφιλοι ενήλικες είναι πιο πιθανό να αναφέρουν κακοποίηση σε σύγκριση με τους ετεροφυλόφιλους ενήλικες.

Συνοψίζοντας, φαίνεται εν τέλει ότι η πλειοψηφία είναι τελικά αυτή που αναπτύσσει ομοφυλοφιλικό προσανατολισμό εξαιτίας παραμέτρων που αφορούν στη «φύση» και όχι στην «ανατροφή». Οι γονιδιακές, ενδοκρινολογικές και ενδομήτριες επιδράσεις επιδρούν σημαντικά,

παράλληλα το κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο εκτίθεται ένα παιδί και ένας έφηβος, δεν φαίνεται να επιδρά εξίσου σημαντικά στον σεξουαλικό προσανατολισμό που θα αναπτύξουν ως ενήλικες. Εντούτοις, αξίζει να σημειωθεί ότι η έλλειψη ισχυρών αποδείξεων έχει οδηγήσει στη διατύπωση και διαιώνιση ισχυρισμών ότι το κοινωνικό περιβάλλον, η οικογένεια και ο ευρύτερος κοινωνικός ιστός, μπορούν να επηρεάσουν τον σεξουαλικό προσανατολισμό των ατόμων.

Ακόμα κι αν διαπιστωθεί ότι η ανατροφή διαθέτει την μεγαλύτερη βαρύτητα στην εκδήλωση του σεξουαλικού προσανατολισμού, θα αποτελούσε μόνο μια πτυχή όλου του δικτύου από μεταβλητές που καθορίζουν την σεξουαλική ταυτότητα ενός ατόμου. Σε κάθε περίπτωση, τα αποδεικτικά στοιχεία συνηγορούν υπέρ της βαρύτητας των μη κοινωνικών και όχι των κοινωνικών παραγόντων στη διαμόρφωση του σεξουαλικού προσανατολισμού. Η προσέγγιση της επιστήμης στο θέμα του καθορισμού του σεξουαλικού προσανατολισμού δεν αντικρούει την πλήρως την ιδέα της ελευθερίας της ανθρώπινης επιλογής. Όπως κάθε επιλογή, ο σεξουαλικός προσανατολισμός είναι μόνο ένα παράδειγμα μέσα από το οποίο διαπιστώνουμε ότι οι επιλογές μας για το ποιοι επιθυμούμε να είμαστε και τον τρόπο που επιθυμούμε να ζούμε, καθορίζονται εν μέσω περιορισμών της βιολογίας και της φυσιολογίας μας και μέσα σε ένα περιβάλλον που δεν επιλέγουμε, αλλά αδυνατούμε και να αλλάξουμε πολλές φορές (Cook, 2021).

2.2 Σεξουαλικός Επαναπροσανατολισμός

Η θεραπεία επαναπροσανατολισμού ή οι θεραπευτικές πρακτικές που αποσκοπούν στην αλλαγή του σεξουαλικού προσανατολισμού ενός ατόμου παραμένει θέμα ενδιαφέροντος σε πολλούς τομείς της κοινωνίας μας. Η θεραπεία επαναπροσανατολισμού υπήρξε στο επίκεντρο πολλών πολιτικών αντιπαραθέσεων από μεγάλους οργανισμούς ψυχικής υγείας, καταδικάζοντας τη χρήση της, ενώ η αναφορά και η μελέτη της στη διεθνή βιβλιογραφία είναι πολύ περιορισμένη. Η American Psychological Association (APA) Task Force on Appropriate Therapeutic Responses to Sexual Orientation (2009) δηλώνει πως δεν υπάρχουν επαρκή στοιχεία που να υποστηρίζουν την αποτελεσματικότητα της θεραπείας επαναπροσανατολισμού, αντιθέτως υπάρχουν στοιχεία που υποδηλώνουν την επικινδυνότητα αυτής της πρακτικής. Ωστόσο, αναφορές στα μέσα μαζικής ενημέρωσης που αφορούν στη θεραπεία σεξουαλικού επαναπροσανατολισμού προωθούν δίκτυα

σεξουαλικού επαναπροσανατολισμού τα οποία συνήθως γηγούνται «θεραπευτές», πολλοί από τους οποίους συσχετίζονται με θρησκευτικές ομάδες (Flentje *et al.*, 2013). Στην Αμερική, παρατηρούνται προσπάθειες για να διακοπεί η παροχή θεραπείας επαναπροσανατολισμού σε ανήλικους από τους επαγγελματίες ψυχικής υγείας. Για παράδειγμα, η Καλιφόρνια έγινε η πρώτη πολιτεία που απαγόρευσε τη χρήση της θεραπείας επαναπροσανατολισμού σε ανήλικα παιδιά (Flentje *et al.*, 2013). Η θεραπεία επαναπροσανατολισμού αποτελεί ένα ιδιαίτερα αμφιλεγόμενο και πολωτικό θέμα, μιας και η ιδέα ότι τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα μπορούν να αλλάξουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό έχει συνδεθεί με το ζήτημα του εάν με αυτόν τον τρόπο τα άτομα αυτά στερούνται τα ίδια δικαιώματα που παρέχονται στα ετεροφυλόφιλα άτομα (Drescher, 2003). Παραδόξως, το θέμα της θεραπείας επαναπροσανατολισμού συνεχίζει να υφίσταται έως και σήμερα και να υποστηρίζεται από ένα μέρος της κοινωνίας. Η συζήτηση σχετικά με τη θεραπεία επαναπροσανατολισμού συνεχίζεται, με ορισμένους ερευνητές να στηρίζουν θερμά την αποτελεσματικότητα αυτής της πρακτικής (Jones and Yarhouse, 2011).

Το ζήτημα που προκύπτει με την εφαρμογή τέτοιων πρακτικών είναι ότι οι θεραπείες και οι παρεμβάσεις σεξουαλικού επαναπροσανατολισμού που χρησιμοποιούνται από τους επαγγελματίες ποικίλλουν και δεν ακολουθείται μια καθιερωμένη και αναγνωρισμένη στρατηγική (Serovich *et al.*, 2008). Ως εκ τούτου, πολλοί επαγγελματίες ψυχικής υγείας θέτουν το ερώτημα «Τι είδους θεραπευτικές παρεμβάσεις ή τι οι τύποι θεραπειών εφαρμόζονται όταν ένα άτομο υποβάλλεται σε θεραπεία επαναπροσανατολισμού;» Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι αν και οι παρεμβάσεις θεραπείας επαναπροσανατολισμού ήταν στενά συνδεδεμένες με τη συμπεριφορική και με την ψυχοδυναμική θεωρία τη δεκαετία του 1960 και του 1970, τα περιορισμένα δεδομένα που είναι διαθέσιμα σχετικά με τις πιο σύγχρονες προσεγγίσεις θεραπείας επαναπροσανατολισμού δεν υποδεικνύουν στενή σύνδεση αυτών με τις υπάρχουσες ψυχολογικές θεωρήσεις. Μερικές πρόσφατες μελέτες έχουν εξετάσει τα είδη των παρεμβάσεων και τις μεθόδους που χρησιμοποιούνται από τους επαγγελματίες της θεραπείας επαναπροσανατολισμού. Συνήθως, ο σεξουαλικός επαναπροσανατολισμός περιλαμβάνει πρακτικές όπως: ο θεραπευτής προσπαθεί να κάνει τον πελάτη να νιώσει άνετα και θετικά με την ομοφυλόφιλη συμπεριφορά του, τον βοηθάει να κατανοήσει τους λόγους για την έλξη που νιώθει για το ίδιο φύλο - τονίζοντας πως η έλξη προς τα άτομα του ίδιου φύλου δεν είναι συνώνυμη με την ταυτότητα της ομοφυλοφιλίας ή της αμφιφυλοφιλίας. Επιπλέον, ενθαρρύνει τη σύναψη μη ερωτικών φιλικών

σχέσεων με άτομα του ίδιου φύλου και διατυπώνει ιδέες και προτάσεις για το πως θα μπορούσε το άτομο να αποφύγει σεξουαλικές συμπεριφορές με άτομα του ίδιου φύλου, προσφέροντας παράλληλα ιδέες για τρόπους ενίσχυσης της έλξης προς το αντίθετο φύλο (Throckmorton and Welton, 2005).

Όπως έχει περιγραφεί, τα άτομα που συμμετέχουν σε θεραπείες επαναπροσανατολισμού τείνουν να αξιολογούν τη θεραπεία ως περισσότερο χρήσιμη και αποτελεσματική στις περιπτώσεις όπου οι θεραπευτές ήταν αρνητικοί στον χαρακτηρισμό και την ταυτοποίηση της ομοφυλοφιλίας του ατόμου και δεν ήταν υποστηρικτικοί με τις ομοφυλοφιλικές σχέσεις (Throckmorton and Welton, 2005). Επιπλέον, οι Throckmorton και Welton ταξινόμησαν τις παρεμβάσεις ως ενεργές (για παράδειγμα ημερολόγιο, προσευχή και αποκατάσταση των οικογενειακών σχέσεων), ως γνωστικές (για παράδειγμα ανάγνωση της Βίβλου και αλλαγή των σεξουαλικών φαντασιώσεων) και ως παρεμβάσεις κοινωνικής υποστήριξης (για παράδειγμα ομαδική θεραπεία, και αποχή από τη σεξουαλική επαφή). Αν και τα ευρήματα διάφορων μελετών παρέχουν σε ένα βαθμό κατανόηση για το πως χρησιμοποιούνται συγκεκριμένες παρεμβάσεις και πρακτικές στη θεραπεία σεξουαλικού επαναπροσανατολισμού, η έλλειψη συστηματικής κατηγοριοποίησης των θεραπευτικών παρεμβάσεων είναι εμφανής. Ο Spitzer (2003) πραγματοποίησε τηλεφωνικές συνεντεύξεις με 200 συμμετέχοντες που είχαν υποβληθεί σε κάποιας μορφής θεραπεία επαναπροσανατολισμού και ανέφεραν σε κάποιο βαθμό αλλαγή του σεξουαλικού προσανατολισμού τους προς την ετεροφυλοφιλία. Ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να δώσουν περιγραφές από τις εμπειρίες θεραπείας τους και διαπίστωσε ότι το 90% ανέφερε ότι χρησιμοποίησε περισσότερους από έναν τύπους θεραπείας, ενώ το 47% ανέφερε ότι η θεραπεία με επαγγελματίες ψυχικής υγείας είτε ήταν η μόνη είτε η πιο ευεργετική μορφή της θεραπείας (Spitzer, 2003). Όπως ανέφεραν οι συμμετέχοντες στη μελέτη, τα πιο σημαντικά θέματα που συζητήθηκαν στο πλαίσιο της θεραπείας ήταν οι δυσλειτουργικές οικογενειακές σχέσεις και παιδικό τραύμα που είχαν βιώσει, ενώ μόνο το 5% ανέφερε ότι συζητήθηκαν θέματα που αφορούν τη θρησκεία. Οι συμμετέχοντες ανέφεραν επίσης ότι η απόκτηση γνώσης των συσχετίσεων μεταξύ της παιδικής τους ηλικίας ή των οικογενειακών τους βιωμάτων με την ανάπτυξη των σεξουαλικών τους συναισθημάτων, την σύναψη μη σεξουαλικών σχέσεων με άτομα του ίδιου φύλου, την αποφυγή ερεθισμάτων που θα μπορούσαν να πυροδοτήσουν σεξουαλικές σκέψεις και συναισθήματα για άτομα του ίδιου φύλου ήταν όλες μέθοδοι που κατόρθωσαν να μετατρέψουν

τις θεραπευτικές συνεδρίες σε πραγματικές αλλαγές στον σεξουαλικό τους προσανατολισμό. Εντούτοις, πρόσφατα ο Spitzer επανεκτίμησε τις μεθόδους που χρησιμοποιήθηκαν στη μελέτη του, και απολογήθηκε διαπιστώνοντας πως δεν είναι ικανές να υποστηρίξουν ότι η αλλαγή του σεξουαλικού προσανατολισμού είναι πράγματι ρεαλιστική (Besen, 2012).

Στην χρονική περίοδο μεταξύ 1995 και 2000, σε μία άλλη έρευνα πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με 202 άτομα που είχαν συμμετάσχει σε έξι ή περισσότερες συνεδρίες σεξουαλικού επαναπροσδιορισμού. Στην εν λόγω μελέτη συγκεντρώθηκαν δεδομένα σχετικά με τους τύπους κλινικών παρεμβάσεων που χρησιμοποιήθηκαν στη θεραπεία επαναπροσδιορισμού, με τον πιο κοινό τύπο να αναφέρεται η ατομική ψυχοθεραπεία, ακολουθούμενη από συμπεριφορική ή γνωστική συμπεριφορική θεραπεία, ψυχανάλυση, aversive conditioning, κλινική/θρησκευτική ατομική θεραπεία, ομαδική θεραπεία, ύπνωση, θεραπεία ζευγαριών, ψυχοτρόπος, κλινική/θρησκευτική ομαδική θεραπεία, ακόμα και νοσηλεία (Shidlo and Schroeder, 2002). Επιπλέον, οι Jones και Yarhouse (2011) ανέφεραν αποτελέσματα από μια διαμήκη (6-7 ετών) μελέτη 98 ατόμων που είχαν υποβληθεί σε θεραπεία επαναπροσανατολισμού. Αν και ο σκοπός αυτής της μελέτης ήταν να διερευνήσει εάν είναι εφικτό να αλλάξει ο σεξουαλικός προσανατολισμός ενός ατόμου και αν η διαδικασία αλλαγής είναι τελικά επιβλαβής, οι συγγραφείς κάνουν διάκριση μεταξύ επαγγελματιών ψυχικής υγείας που προσφέρουν ψυχοθεραπεία με σκοπό να αλλάξουν τον σεξουαλικό προσανατολισμό και των θρησκευτικών οργανώσεων που χρησιμοποιούν έναν συνδυασμό πνευματικών και ψυχολογικών μεθόδων ως πρακτική όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται. Οι συγγραφείς δεν προσδιορίζουν τους τύπους των πνευματικών και ψυχολογικών μεθόδων που χρησιμοποιούνται από τις θρησκευτικές οργανώσεις, και σαφώς ορίζουν την πνευματική και ψυχολογική παρέμβαση που προορίζεται να οδηγήσει σε αλλαγή του σεξουαλικού προσανατολισμού ως μια εντελώς ξεχωριστή και διαφορετική προσέγγιση από τη θεραπεία επαναπροσανατολισμού. Ωστόσο, υπάρχει η δυνατότητα παροχής τέτοιων υπηρεσιών από επαγγελματίες ψυχικής υγείας (π.χ. ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί, σύμβουλοι) οι οποίοι ταυτόχρονα εργάζονται για θρησκευτικές οργανώσεις που εφαρμόζουν μεθόδους σεξουαλικού επαναπροσανατολισμού στηριζόμενοι στις γνώσεις και δεξιότητες αυτών των ατόμων ως επαγγελματίες υγείας. Στην συγκεκριμένη μελέτη των Jones και Yarhouse, δεν έγινε σαφές ποιες συγκεκριμένες μέθοδοι χρησιμοποιήθηκαν για να επιτευχθεί αλλαγή σεξουαλικού προσανατολισμού (Jones and Yarhouse, 2011).

Κεφάλαιο 3

3.1 Το στίγμα της ομοφυλοφιλίας

Αν και η ομοφυλοφιλία δεν αποτελεί πλέον ταμπού και η θετική στάση της κοινωνίας απέναντι στην ομοφυλοφιλία αυξήθηκε σταδιακά, οι αρνητικές προκαταλήψεις συνεχίζουν να είναι άφθονες. Σύμφωνα με δημοσκοπήσεις της κοινής γνώμης που πραγματοποιήθηκαν από το 1977 έως το 2004 στις Ηνωμένες Πολιτείες (Avery *et al.*, 2007), οι απόψεις των Αμερικανών για την ομοφυλοφιλία έχουν αλλάξει μέσα στα χρόνια. Τα αποτελέσματα σχετικά με τη στάση απέναντι στη νομιμοποίηση των ομοφυλοφιλικών σχέσεων δείχνουν ότι υπήρξε μικρή αλλαγή στην αποδοχή της ομοφυλοφιλίας σε διάστημα τεσσάρων δεκαετιών. Η στατιστική έρευνα σε διεθνές επίπεδο για 35 χώρες τεκμηριώνει, όμως, ότι οι κοινωνίες εξακολουθούν να προβάλλουν αντίσταση στην αποδοχή όλου του εύρους των σεξουαλικών προσανατολισμών (Andersen and Fetner, 2008). Ως αποτέλεσμα αυτών των αντιλήψεων, η ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα καταγγέλλει εδώ και δεκαετίες διάφορες μορφές διακρίσεων, προκαταλήψεων και σωματικής και λεκτικής κακοποίησης που έχουν συμβάλει στην περιθωριοποίησή τους. Ως αποτέλεσμα, η ομοφυλοφιλία έχει συσχετιστεί με διάφορα αρνητικά συναισθήματα και ψυχολογικά προβλήματα όπως μοναξιά, άγχος και κατάθλιψη (McNamee *et al.*, 2008; Szymanski, 2009). Για την αντιμετώπιση τέτοιων αρνητικών συναισθημάτων και του συναισθηματικού πόνου, παρατηρείται πολλές φορές η κατάχρηση ουσιών όπως καπνός, αλκοόλ και ναρκωτικά (Lampinen *et al.*, 2006; Ramirez-Valles *et al.*, 2008). Σε σοβαρότερες περιπτώσεις, παρατηρείται η τάση προς σκόπιμο αυτοτραυματισμό, ακόμη και αυτοκτονία (Friedman *et al.*, 2006; DiStefano, 2008; King *et al.*, 2008).

Οι διακρίσεις και ο στιγματισμός έναντι του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου είναι ορατά. Οι κοινωνικές νόρμες είναι αυτές που καθορίζουν το σωστό και το λάθος και διαμορφώνουν το σύνολο των συμπεριφορών, τον χαρακτήρα και την ταυτότητα μιας κοινότητας. Έτσι η καταπίεση, η μισαλλοδοξία, ο στιγματισμός, και ο αποκλεισμός που βιώνει η ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα αποκαλύπτει την ευάλωτη θέση στην βρίσκεται αυτή η μειονότητα. Οι διαφορετικές εκφράσεις του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου των ατόμων αυτών θεωρείται μη φυσιολογικός, και ως μη φυσιολογικό αναφέρεται αυτό που αποκλίνει από τα πρότυπα, τα όποια όμως είναι ευμετάβλητα (Silva *et al.*, 2021). Όταν το «φυσιολογικό» βρεθεί σε αντιπαράθεση με το «στιγματισμένο», τότε θα καταδειχθούν άμεσα οι συνέπειες του στίγματος,

αναδεικνύοντας την αδυναμία του ατόμου που έχει στιγματιστεί να το διαχειριστεί πλήρως. Το στίγμα στη συνέχεια συνοδεύεται από ένα βαθιά απαξιωτικό συναίσθημα που καθρεπτίζεται στην εικόνα του σώματος που έχει ένα άτομο για τον εαυτό αλλά και σε ενοχές που εκδηλώνει (Kaufman and Johnson, 2004).

3.2 Ομοφυλοφιλία και εφηβεία

Η εύρεση της σεξουαλικής ταυτότητας και η διαδικασία ανάπτυξης της ταυτότητας του σεξουαλικού προσανατολισμού, έχει περιγραφεί σαν μια αλληλουχία γεγονότων που περιλαμβάνει ένα σύνολο εμπειριών που προηγείται και ένα σύνολο εμπειριών που ακολουθούν τον αυτοπροσδιορισμό ενός ατόμου ως ομοφυλόφιλος ή αμφιφυλόφιλος (Cass, 1979; Rotheram-Borus and Langabeer, 2001, 2001). Έχουν προταθεί συγκεκριμένα μοντέλα που περιγράφουν την αλληλουχία των σχετικών γεγονότων που αποτελούν ορόσημο και χαρακτηρίζουν τις μεταβάσεις μεταξύ των σταδίων, ώστε τελικά ένα άτομο να αναπτύξει επίγνωση της ταυτότητάς του (Troiden, 1989). Για παράδειγμα, ο Troiden (1989) πρότεινε ένα μοντέλο τεσσάρων σταδίων κατά το οποίο: (1) αρχικά παρατηρούνται τα πρώτα στάδια αναγνώρισης της έλξης προς το ίδιο φύλο συνήθως στην παιδική ή την πρώιμη εφηβεία, (2) ακολουθεί ένα στάδιο σύγχυσης ταυτότητας στην εφηβεία κατά την οποία συμβαίνουν σεξουαλικοί πειραματισμοί τόσο με το αντίθετο φύλο όσο και με ομόφυλους συντρόφους, (3) ένα στάδιο της υπόθεσης ταυτότητας, που σημειώνεται με το συμβάν του πρώτου αυτό-προσδιορισμού ως ομοφυλόφιλος ή αμφιφυλόφιλος, συνήθως στην όψιμη εφηβεία ή νεαρή ενηλικίωση και (4) το τελικό στάδιο δέσμευσης ταυτότητας κατά τη διάρκεια του οποίου το άτομο συνδέεται βαθύτερα με την ταυτότητα και αρχίζει να την αποκαλύπτει σε άλλους, συνήθως πρώτα σε φίλο ή αδέρφια, και έπειτα στους γονείς (συνήθως πρώτα στις μητέρες) (Floyd and Bakeman, 2006).

Το χρονικό πλαίσιο ωρίμανσης για κάθε άτομο ποικίλλει σημαντικά, με την υπόθεση ότι άλλοτε ακολουθεί μια πρώιμη και άλλοτε μια μεταγενέστερη τροχιά εκδήλωσης, οι οποίες συνοδεύονται και με θεμελιώδεις διαφορές στην εμπειρία που θα βιώσει ένα άτομο. Το πρώιμο μοντέλο αυτό-προσδιορισμού στην εφηβεία ξεκινά με την αρχική επίγνωση της ομοφυλόφιλης έλξης σε σχετικά νεαρή ηλικία, συνήθως στην μέση παιδική ηλικία, ενώ το μεταγενέστερο μοντέλο χαρακτηρίζεται από την αναγνώριση της ομοφυλόφιλης έλξης στην εφηβεία, με τον αυτό-προσδιορισμό να

εκδηλώνεται στα μέσα της δεκαετίας των 20 κατά μέσο όρο. Γίνεται, λοιπόν, σαφές πως ανάλογα το χρονικό πλαίσιο ωρίμασης, το κάθε άτομο αντιμετωπίζει διαφορετικές προκλήσεις, καθώς η συνειδητοποίηση της ταυτότητάς του πραγματοποιείται σε διαφορετικές ηλικίες κάτω από πολύ διαφορετικά αναπτυξιακά περιβάλλοντα. Για παράδειγμα αυτή η ωρίμανση μπορεί εκδηλωθεί στην εφηβεία όπου τα άτομα εξακολουθούν να υπόκεινται στη γονική εξουσία, είτε να εκδηλωθεί στην ενήλικη ζωή όταν τα άτομα έχουν συνήθως μεγαλύτερη οικονομική ανεξαρτησία, πρόσβαση σε ευρύτερο φάσμα κοινωνικών επιλογών και έχουν ήδη εξελιχθεί στον επαγγελματικό τομέα (D'Augelli, 1994). Επιπλέον, έχει διατυπωθεί η υπόθεση ότι όσο γίνεται ολοένα και πιο κοινωνικά αποδεκτή η ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, το χρονικό πλαίσιο ωρίμανσης του σεξουαλικού προσανατολισμού ενός ατόμου θα περιοριστεί και θα παρατηρείται η εκδήλωση του ατόμου σχετικά νεότερες ηλικίες. Τέλος, τονίζονται και οι διαφορές φύλου, καθώς στις γυναίκες παρατηρείται μεταγενέστερη εμφάνιση της ωρίμανσης τους σεξουαλικού προσανατολισμού (Floyd and Bakeman, 2006).

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας ορίζει την εφηβεία ως την περίοδο της ζωής μεταξύ 10 και 19 ετών, που χαρακτηρίζονται από έντονο βιολογικό και ψυχολογικό μετασχηματισμό, μια φάση διαμόρφωσης της ταυτότητας και υιοθέτησης αξιών και συμπεριφορών (World Health Organization (WHO). *Young People's Health – a Challenge for Society. Report of a WHO Study Group on Young People and Health for All. Technical Report Series 731.* Geneva: WHO; 1986). Μέσα σε τόσες κοινωνικές πιέσεις, οι έφηβοι γίνονται πιο επιρρεπείς σε συναισθηματικές συγκρούσεις και ψυχολογική δυσφορία. Στο πλαίσιο αυτό, πολλοί έφηβοι εμφανίζουν ακραίες και επικίνδυνες συμπεριφορές, συμπεριλαμβανομένης της σκέψης του θανάτου και της απόπειρας αυτοκτονίας (Teixeira Filho and Rondini, 2012). Σε μια μελέτη σύγκρισης του επιπολασμού ψυχικών ασθενειών στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα εφήβων σε σύγκριση με ετεροφυλόφιλους νέους, διαπιστώθηκε υψηλότερο ποσοστό κατάθλιψης, αυτοκτονίας, άγχους, διατροφικών διαταραχών και κατάχρησης ουσιών στην πρώτη ομάδα, και λιγότερες ευκαιρίες για εργασία και εκπαίδευση λόγω στιγματισμού και διακρίσεων (Wishart *et al.*, 2020).

Ο πολιτισμικός πλουραλισμός προσφέρει πλέον στους έφηβους και στις οικογένειες τους διαφορετικές προοπτικές αποδοχής, ιδίως όσον αφορά θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου. Το στίγμα ή η άρνηση της αποδοχής ΛΟΑΤΚΙ+ παιδιών από τον περίγυρο

μπορεί επιδεινώσουν την βεβαρυμμένη ψυχολογική κατάστασή τους λόγω της δυσκολίας των φροντιστών τους για την παροχή επαρκούς υποστήριξης για την αντιμετώπιση αυτών των αμέτρητων αντιξοοτήτων σε πολλαπλά κοινωνικά πλαίσια, δημιουργώντας συνεχείς κύκλους βιαιότητας (Braga *et al.*, 2018). Οι μελέτες επισημαίνουν πως οι αυστηρές, θρησκευτικές, ηθικές αξίες φθείρουν την οικογένεια όταν έχει να διαχειριστεί ένα τέτοιο παιδί, και ενισχύει συμπεριφορές ελέγχου, επιτήρησης, διώξεων και τιμωρίας. Ωστόσο, αντίθετα, έχει επίσης προταθεί ότι σε μια οικογένεια με υψηλό αίσθημα θρησκευτικής αφοσίωσης το παιδί μπορεί να προστατευτεί μιας και ενισχύεται ο οικογενειακός δεσμός και το άτομο ανακουφίζεται από την ψυχολογική δυσφορία.

Η άρνηση του ομοφυλόφιλου προσανατολισμού είναι βαθιά ριζωμένη κοινωνικά, με τεράστιες επιπτώσεις στην αποδοχή που νιώθει ένα άτομο για την ταυτότητά του, λόγω της εξωγενούς απόρριψης που βιώνει. Η έλλειψη αποδοχής του εαυτού συνοδεύεται πάντα από φόβο και ανασφάλεια (Silva *et al.*, 2021). Όπως τονίζεται, η αυτο-αποδοχή και η αγάπη στο οικογενειακό περιβάλλον είναι θεμελιώδεις παράγοντες που επιτρέπουν την επιβεβαίωση του εφήβου και μπορούν να ενεργήσουν ως θεμελιώδη στοιχεία για την ανάπτυξη, την ενδυνάμωση και τον αγώνα για διεκδίκηση των δικαιωμάτων του. Ωστόσο, το χρόνιο στρες που προκαλείται από την απόκρυψη της ταυτότητας του φύλου και του σεξουαλικού προσανατολισμού οδηγούν σε ενοχικά συναισθήματα και ντροπή στο οικογενειακό περιβάλλον, που με τη σειρά του θα οδηγήσουν σε μια μακρά πορεία αποκλεισμού και βίας (Dunn *et al.*, 2014; Smith *et al.*, 2016).

3.3 Σεξουαλικότητα και ανθρώπινα δικαιώματα

Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι θεμελιώδη και αναπαλλοτρίωτα δικαιώματα ενός ατόμου, ανεξάρτητα από το φύλο, την καταγωγή, την εθνικότητα, τη θρησκεία, τη γλώσσα ή οποιοδήποτε άλλο καθεστώς. Τα ανθρώπινα δικαιώματα, ατομικά, πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά αποτελούν απαραίτητα στοιχεία για την φυσική και κοινωνική ύπαρξη του ανθρώπου και συνιστούν τον θεμέλιο λίθο πάνω στον οποίο η ανθρωπότητα επιχειρεί να οικοδομήσει ένα ειρηνικό κόσμο. Άτομα που ανήκουν σε οποιαδήποτε ομάδα σεξουαλικών προσανατολισμών και

ταυτοτήτων θα πρέπει να έχουν ίσα ανθρώπινα δικαιώματα χωρίς οποιαδήποτε διάκριση όπως αναφέρεται στο άρθρο 1 της Universal Declaration of Human Rights: «Όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι και ίσοι στην αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα». Τα σεξουαλικά δικαιώματα έχουν αποκτήσει ουσιαστική αποδοχή στην κοινότητα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σύμφωνα με το Council on Human Rights Policy, τα σεξουαλικά δικαιώματα περιλαμβάνουν το δικαίωμα όλων των ατόμων να εκφράζουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό, λαμβάνοντας ιδιαίτερα υπόψη την ευημερία και τα δικαιώματα των άλλων, χωρίς φόβο δίωξης, άρνηση της ελευθερίας ή κοινωνική παρέμβαση. Εντούτοις, λίγες μόνο διεθνείς νομικές αρχές αναγνωρίζουν τα σεξουαλικά δικαιώματα ως κατηγορία δικαιωμάτων. Επιπλέον, η θρησκεία επεμβαίνει στο δρόμο για την πολιτική έγκριση των δικαιωμάτων μεταξύ των σεξουαλικών μειονοτήτων σε ορισμένες χώρες. Για παράδειγμα, φλέγον ζήτημα αποτελεί η αναγνώριση των ομοφυλοφιλικών πολιτικών ενώσεων στην Ιταλία με την Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, την πολιτική σκηνή της χώρας, τα κοινωνικο-πολιτιστικά κινήματα και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης να συμμετέχουν στον διάλογο χωρίς επιτυχία έως τώρα (Ventriglio and Bhugra, 2019).

Η νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου αναφέρεται στη διαδικασία βάσει της οποίας ένα άτομο έχει το δικαίωμα να τροποποιήσει την ταυτότητα φύλου του στην ληξιαρχική πράξη γέννησης, καθώς και σε όλα τα επίσημα έγγραφα και μητρώα χωρίς να απαιτείται ειδική ιατρική γνωμάτευση που να το επιτρέπει (Ν. 4491/2017). Εντούτοις, στην πραγματικότητα παρά την καθιέρωση του νόμου, πρόκειται για μια διαδικασία αρκετά χρονοβόρα και κοστοβόρα με πολλά προβλήματα καθώς δεν προβλέπεται άμεση, διαφανής, εξωδικαστική διαδικασία. Επιπλέον, τόσο τα ανήλικα άτομα κάτω των 15 ετών, όσο και τα έγγαμα διεμφυλικά άτομα δεν καλύπτονται από τον ισχύοντα νόμο, ενώ η διαδικασία για τα άτομα 15-17 ετών απαιτεί πληθώρα ιατρικών γνωματεύσεων. Όσον αφορά στο οικογενειακό δίκαιο, τα τελευταία χρόνια η ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα διεκδικεί την αναδιαμόρφωσή του, ώστε να παρέχει πρόσβαση στον πολιτικό γάμο σε όλα τα ζευγάρια ανεξαρτήτως φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας. Επιπλέον, προτείνεται η επέκταση του συμφώνου συμβίωσης ώστε να αναγνωρίζει ισότιμα ως γονέας και ο/η μη βιολογικός γονέας, καθώς και άρση όλων των διακρίσεων σε παιδοθεσία, υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, παρένθετη κυοφορία. Ζητείται επίσης η αναδιαμόρφωση του Συντάγματος ώστε να περιλαμβάνει έννοιες όπως το κοινωνικό φύλο, ταυτότητα και έκφραση φύλου, καθώς και τον σεξουαλικό προσανατολισμό σε θέματα διακρίσεων.

Τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, όπως και όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα, αναγνωρίζονται και προστατεύονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση βάσει νόμων και Συνθηκών που τα αρμόδια θεσμικά όργανα υιοθετούν. Διαγράφεται μια μακριά ιστορική πορεία στην αναγνώριση και θεσμοθέτηση των δικαιωμάτων της κοινότητας η οποία συνεχίζεται έως και σήμερα. Παρά τις αλματώδεις εξελίξεις και νίκες, πολλά μένουν ακόμα να επιτευχθούν. Για παράδειγμα, ενώ οι διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού απαγορεύονται στο εργασιακό περιβάλλον βάσει νόμου που ψηφίστηκε το 2000 (Οδηγία 2000/78/ΕΚ), εντούτοις έως σήμερα δεν έχει ψηφιστεί ανάλογη οδηγία που να απαγορεύει τις διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού στην παροχή αγαθών και υπηρεσιών. Όσον αφορά στην εκπαίδευση, το ΕΚ έχει μόνο υποστηρικτική αρμοδιότητα, με τα Κράτη Μέλη να διατηρούν την κύρια αρμοδιότητα. Άλλοι τομείς στους οποίους η ΕΕ δεν έχει αρμοδιότητα είναι η αναγνώριση της ταυτότητας φύλου, του γάμου των ομοφυλοφίλων, στην τεκνοθεσία.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στον τομέα των ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιωμάτων έχει τα τελευταία χρόνια υιοθετήσει ψηφίσματα με τα οποία καταδικάζει τις θεραπείες μεταστροφής του σεξουαλικού προσανατολισμού, καθώς και την παθολογικοποίηση των διεμφυλικών ατόμων και την επιβολή είτε στέρωσης είτε υποχρεωτικής εγχείρησης ως κύριες προϋποθέσεις για την αναγνώριση της νέας ταυτότητας φύλου. Επιπλέον, έχει καταδικάσει και περιπτώσεις βεβιασμένων χειρουργικών επεμβάσεων σε ανήλικα παιδιά με στόχο την κανονικοποίηση των γεννητικών τους οργάνων. Το άρθρο 21 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ απαγορεύει ρητά κάθε διάκριση βάση φύλου, φυλής, χρώματος, καταγωγής ή κοινωνικής προέλευσης, γενετικών χαρακτηριστικών, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών φρονημάτων ή κάθε άλλης ιδιότητας, γέννησης, αναπηρίας, ηλικίας ή σεξουαλικού προσανατολισμού. Ο Χάρτης είναι νομικά δεσμευτικός για τα θεσμικά όργανα της ΕΕ και τα Κράτη Μέλη όταν αυτά εφαρμόζουν την ευρωπαϊκή νομοθεσία. (Τα παραπάνω αντλήθηκαν από το: <https://athenspride.eu/diekdikiseis>)

Κεφάλαιο 4

4.1 Γονεϊκότητα

Υπάρχουν πολλοί τρόποι με τους οποίους τα στοιχεία που προκύπτουν από την ψυχολογική έρευνα μπορούν να θέσουν τις βάσεις για νομικές και πολιτικές συζητήσεις σε διάφορα θέματα. Έτσι, έχει συνολικά προταθεί πως η σεξουαλική προσαρμογή των παιδιών και των εφήβων δεν φαίνεται να σχετίζεται με τον σεξουαλικό προσανατολισμό των γονέων. Σημειώνεται επίσης ότι είναι πιθανό η μελλοντική έρευνα να αποκαλύψει ακόμη περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τα μοναδικά χαρακτηριστικά των διαφορετικών οικογενειακών τύπων και το πώς αυτοί οι τύποι επιδρούν στη διαμόρφωση των παιδιών (Schumm, 2016). Όπως αναφέρεται στη διεθνή βιβλιογραφία των κοινωνικών επιστημών, δεν παρατηρούνται διαφορές στα παιδιά από οικογένειες γονέων του ίδιου φύλου σε σύγκριση με εκείνα από ετεροφυλόφιλους γονείς (Manning *et al.*, 2014). Ομοίως, δεν υπάρχουν εμπειρικά δεδομένα που να στηρίζουν ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός των γονέων επηρεάζει την ικανότητά τους να παρέχουν ένα υγιές στοργικό περιβάλλον για τα παιδιά (Webb and Chonody, 2014). Επιπλέον, οι έρευνες αδυνατούν να καταδείξουν διαφορές σε συναισθηματικό, ψυχολογικό, αναπτυξιακό ή κοινωνικό επίπεδο μεταξύ παιδιών που μεγαλώνουν από γονείς αντίθετου φύλου συγκριτικά με γονείς του ίδιου φύλου (Schumm, 2016).

Ένα μεγάλο μέρος αυτής της συζήτησης βασίζεται σε μύθους και ψευδείς υποθέσεις για τις επιβλαβείς συνέπειες αυτών των νέων οικογενειακών μορφών που αναδύονται τις τελευταίες δεκαετίες για τα παιδιά που μεγαλώνουν σε αυτές, χωρίς επιστημονικά τεκμηριωμένα ευρήματα να στηρίζουν τέτοιες υποθέσεις (Tasker and Figueroa, 2016). Από την άλλη πλευρά, αξίζει να επισημανθεί η άποψη αρκετών ερευνητών που επισημαίνουν ότι η έλλειψη αδιάσειστων στοιχείων στην διεθνή βιβλιογραφία προκαλεί προβληματισμό και δεν παρέχει σε καμία περίπτωση ξεκάθαρη εικόνα για την πραγματική επιρροή των γονέων στον σεξουαλικό προσανατολισμό των παιδιών (Allen, 2015). Όπως υποστηρίζουν, τα συμπεράσματα που αναφέρθηκαν προηγουμένως μπορούν επιστημονικά να αμφισβητηθούν λόγω διαφόρων περιορισμών των ερευνών και των ανακριβειών που τις συνοδεύουν. Στην πλειοψηφία τους αυτά τα συμπεράσματα έχουν εξαχθεί από μικρά ποιοτικά δείγματα, με μεροληψία και άλλες μεθοδολογικές αστοχίες κατά τον

σχεδιασμό της έρευνας. Ανεξάρτητα από το τι υποδεικνύει τελικά η επιστήμη σχετικά με την οικογενειακή δομή γονέων του ίδιου φύλου, είναι σημαντικό να προστατευθεί η ερευνητική διαδικασία από πολιτικές πιέσεις: είτε κατά της δημιουργίας τέτοιων οικογενειακών δομών είτε υπέρ (Allen, 2015). Με τις εκτιμήσεις να αναφέρουν ότι 12–14 εκατομμύρια παιδιά παγκοσμίως μεγαλώνουν με γονείς του ίδιου φύλου (Welsh, 2011), κρίνεται σαφώς κρίσιμο να αξιολογηθεί η επιρροή αυτής της ιδιαίτερης οικογενειακής δομής σε πολλά επίπεδα για τα παιδιά αυτά.

4.2 Σταθερότητα στις σχέσεις γονέων του ίδιου φύλου

Ίσως το πιο σημαντικό ερώτημα για την αξιολόγηση της σταθερότητας των σχέσεων γονέων του ίδιου φύλου είναι αν σχέσεις αυτών των ζευγαριών έχουν διάρκεια στο χρόνο (Kurdek, 2005). Η γονεϊκή σταθερότητα είναι ένα σημαντικό ζήτημα μιας και τα παιδιά διαζευγμένων ή χωρισμένων γονέων χαρακτηρίζονται από δύσκολη ψυχολογική προσαρμογή (Maccallum and Golombok, 2004). Όπως καταδεικνύεται στην βιβλιογραφία, είναι σύνηθες να εμφανίζονται ανεπιθύμητες παρενέργειες στα παιδιά είτε λόγω χωρισμού των γονέων, είτε γενικώς από οικογενειακές ταραχές που μπορεί να προκύψουν (Dundas and Kaufman, 2000). Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται, ένα περιβάλλον γονεϊκής αστάθειας, ανεξάρτητα από τον γονεϊκό σεξουαλικό προσανατολισμό, μπορεί να έχει δυσμενείς επιπτώσεις στην ανάπτυξη των παιδιών (Strohschein, 2010).

Τα ερωτηματικά παραμένουν, ωστόσο, για το αν τα ζευγάρια ίδιου φύλου χωρίς παιδιά είναι περισσότερο ή λιγότερο σταθερά από τα αντίστοιχα ετεροφυλόφιλα ζευγάρια, καθώς επίσης και για τον βαθμό στον οποίο η καθιέρωση ενός νόμιμου γάμου μπορεί να αλλάξει το επίπεδο σταθερότητας σε μια τέτοια σχέση. Εντούτοις, μέχρι σήμερα η έρευνα υποδεικνύει ότι οι ομόφυλοι γονείς έχουν λιγότερο σταθερές σχέσεις από τους ετεροφυλόφιλους γονείς, εκ των οποίων ένα μεγάλο ποσοστό έχει προχωρήσει σε γάμο. Τέτοια αποτελέσματα μαρτυρούν ότι πιθανότατα μια καλύτερη ομάδα ελέγχου για γονείς του ίδιου φύλου θα ήταν ετεροφυλόφιλοι θετοί γονείς, καθώς και οι δύο ομάδες χαρακτηρίζονται από υψηλότερα ποσοστά προηγούμενων διαζυγίων και συνηθέστερο το φαινόμενο εναλλαγής του φροντιστή στην οικογένεια (caregiver transition), αν και υπάρχουν ακόμη έντονες διαφορές μεταξύ των ομάδων (Tasker, 2013). Είναι, επίσης, πιθανό γονείς του ίδιου φύλου σε μια σταθερή σχέση να αποκτήσουν παιδιά τα οποία θα εκδηλώσουν εξίσου θετικά χαρακτηριστικά όπως ακριβώς και τα παιδιά σε σταθερές ετεροφυλόφιλες θετές οικογένειες. Ταυτόχρονα, ανεξάρτητα από τον σεξουαλικό προσανατολισμό των γονέων, τα

παιδιά που αντιμετωπίζουν πολλαπλές μεταβάσεις φροντιστή ή ένα βίωμα απόρριψης ή εγκατάλειψης από τους γονείς είναι πιθανό να εκδηλώσουν χαμηλότερο επίπεδο προσαρμογής από τα παιδιά σε πιο σταθερά οικογενειακά περιβάλλοντα τα οποία τους παρείχαν φροντίδα. Όπως έχει αναφερθεί, τα παιδιά από διαταραγμένες οικογένειες ομόφυλων γονέων ανέφεραν μειωμένη ψυχολογική προσαρμογή (Bos *et al.*, 2016). Παιδιά από «γάμους μικτού προσανατολισμού» (ετεροφυλόφιλοι γάμοι όπου τουλάχιστον ένας σύντροφος καταλήγει ως μη ετεροφυλόφιλος μετά το γάμο) επίσης μειονεκτούν. Μια άλλη πτυχή που αξίζει να διατυπωθεί είναι ότι οι εκδηλώσεις που παρατηρούνται στα παιδιά θα μπορούσαν να διαφέρουν λόγω του συνδυασμού του σεξουαλικού προσανατολισμού των γονέων και των ίδιων των παιδιών, είτε ανεξάρτητα από είτε σε συνδυασμό με την οικογενειακή δομή στην οποία μεγάλωσαν. Ωστόσο, είναι σημαντικό να τονιστεί ότι λίγες μελέτες έχουν διερευνήσει και λάβει υπόψη την γονεϊκή αστάθεια κατά τη μελέτη και σύγκριση των αποτελεσμάτων στο σεξουαλικό προσανατολισμό των παιδιών συναρτήσει του οικογενειακού σεξουαλικού προσανατολισμού. Με άλλα λόγια, τυχόν μειονεκτήματα που σχετίζονται με γονείς του ίδιου φύλου μπορεί να οφείλονται στη γονεϊκή αστάθεια του περιβάλλοντος στο οποίο εκτίθεται ένα παιδί και όχι σε έλλειμμα των γονικών δεξιοτήτων του ζευγαριού (Schumm, 2016).

Το μείζον ερώτημα που έχει τεθεί από την επιστημονική κοινότητα που διερευνά την επίδραση του γονεϊκού σεξουαλικού προσανατολισμού σε εκείνον των παιδιών, αφορά στο κατά πόσο η σταθερότητα των σχέσεων των γονέων επιδρά συνδυαστικά ή μεμονωμένα. Διαφορετικές σχολές σκέψης υποστηρίζουν είτε την άποψη ότι δεν γνωρίζουμε στην πραγματικότητα τι συμβαίνει με την σταθερότητα σε αυτές τις οικογενειακές δομές άρα και κατ' επέκταση πως είναι πιθανό αυτές να επηρεάζουν, είτε αναγνωρίζουν την ύπαρξη στοιχείων που δίνουν πιο σαφείς απαντήσεις. Για παράδειγμα, ο Ball (2003) υποστηρίζει πως καμία μελέτη δεν διαθέτει την απαιτούμενη ισχύ για να δώσει απάντηση σχετικά με τη σταθερότητα των σχέσεων των ομόφυλων ζευγαριών, ενώ οι Peplau και Fingerhut (2007) ενδεικτικά αναφέρουν ότι λίγα είναι γνωστά για τη διάρκεια των ομοφυλοφιλικών σχέσεων (Peplau and Fingerhut, 2007; Schumm, 2016). Άλλοι μελετητές παίρνουν σαφή θέση και υποστηρίζουν πως δεν υπάρχει διαφορά στη σταθερότητα αυτών των σχέσεων. Ήδη από το 1989, ο DiLapi υποστήριξε ότι διάφορες μελέτες των ομόφυλων σχέσεων μεταξύ γυναικών δείχνουν ότι είναι τόσο σταθερές και ώριμες όσο οι αντίστοιχες ετεροφυλόφιλες σχέσεις, συμπεριλαμβανομένων εκείνων με παιδιά (DiLapi, 1989). Ο Herek (1991) χαρακτηρίζει

ως «μύθο» την ιδέα ότι οι ομοφυλόφιλες γυναίκες και οι ομοφυλόφιλοι άντρες δεν ήταν ικανοί να διατηρήσουν σχέσεις, αν και όπως αναφέρει πρέπει να σημειωθεί η έντονη μεταβλητότητα που παρατηρείται στη διάρκεια των ομοφυλοφιλικών σχέσεων (Herek, 1991). Ο Lin (1999) υποστήριξε επίσης ότι είναι ψευδές επιχείρημα ότι τα ομόφυλα ζευγάρια δεν συνάπτουν μακροχρόνιες σχέσεις και άρα δεν μπορούν να παρέχουν σταθερότητα στα παιδιά (Lin, 1999). Οι Baetens και Brewaeys (2001) χαρακτηρίζουν και αυτοί με τη σειρά τους ως μύθο ότι τα ομόφυλα ζευγάρια είναι περισσότερο ασταθή από τα ετεροφυλόφιλα ζευγάρια (Baetens and Brewaeys, 2001). Ομοίως, οι Brown και Perlesz (2007) ανέφεραν ότι οι ομόφυλοι γονείς έχουν παρόμοια ποσοστά τερματισμού μιας σχέσης, όπως και τα ετεροφυλόφιλα ζευγάρια γονέων (Brown and Perlesz, 2007). Ο Redding (2008) υποστήριξε ότι στο σύνολό τους τα ευρήματα της βιβλιογραφίας υποδηλώνουν ότι οι οικογένειες των ομόφυλων ζευγαριών είναι εξίσου σταθερές για τα παιδιά όπως και οι ετεροφυλόφιλες οικογένειες (Redding, 2008). Ο Butterworth (2009) υποστήριξε ότι οι σχέσεις του ίδιου φύλου έχουν παρόμοια επίπεδα σταθερότητας, όπως και οι ετεροφυλόφιλες σχέσεις (Diamond and Butterworth, 2009). Επιπλέον, όπως έχει περαιτέρω διατυπωθεί, δεν έχει αναφερθεί καμία μελέτη που να εντοπίζει αστάθεια στις ομόφυλες οικογένειες. Τέλος, οι Rith and Diamond (2013) ισχυρίζονται ότι τα ποσοστά αστάθειας δεν διαφέρουν μεταξύ των διαφορετικών οικογενειακών μορφών (Rith and Diamond, 2012).

Στο ίδιο μήκος κύματος, άλλοι μελετητές αναφέρουν ότι όχι μόνο οι σχέσεις των ομόφυλων ζευγαριών δεν πιο ασταθείς, αλλά ότι χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερη σταθερότητα. Ο Rohrbaugh (1992) σε μια αναχρονιστική αναφορά του 1992 υποστήριξε ότι τα ομόφυλα ζευγάρια γυναικών διέπονται από μεγαλύτερη σταθερότητα, επειδή οι γυναίκες ακολουθούν ένα ηθικό κώδικα τον οποίο δεν επιθυμούν να παραβιάσουν, καθώς επίσης επειδή αποφεύγουν να εκτεθούν σε μια κατάσταση εύρεσης νέου συντρόφου σε μια περίοδο και μια κοινωνία που αυτός ο πληθυσμός ήταν σε μεγάλο βαθμό στην αφάνεια (Rohrbaugh, 1992). Παρά τα αδύναμα επιχειρήματα, η θεωρία της σταθερότητας των ομοφυλόφιλων γυναικών και των σχέσεων που συνάπτουν επιβεβαιώνεται μέσα στα χρόνια που ακολουθούν (Goldberg, 2010). Τα παιδιά, μάλιστα, φαίνεται να είναι ένας εξίσου αποτρεπτικός παράγοντας για τους γονείς είτε του ίδιου φύλου είτε αντίθετου φύλου για τον τερματισμό μιας σχέσης. Οι Jennings, Mellish, Tasker, Lamb και Golombok (2014) πρότειναν ότι η μη ύπαρξη βιολογικών δεσμών με ένα υιοθετημένο παιδί μπορεί να ενισχύσει την ισότητα και σταθερότητα στα ζευγάρια του ίδιου φύλου (Jennings *et al.*, 2014). Στον αντίποδα, πρόσφατα, οι Biblarz και Stacey (2010) καθώς και ο Patterson (2013b)

αμφισβήτησαν την υπόθεση ότι δεν υπάρχουν διαφορές, δηλώνοντας ότι τα ποσοστά χωρισμών στα ζευγάρια του ίδιου φύλου φαίνεται να είναι υψηλότερο από εκείνο των ετεροφυλόφιλων ζευγαριών (Biblarz and Stacey, 2010; Patterson, 2013).

Επιπλέον, οι ομοφυλοφιλικές σχέσεις συνοδεύονται από ποιοτικά χαρακτηριστικά τα οποία τις καθιστούν αμιγώς διαφορετικές από τις ετεροφυλοφιλικές σχέσεις και αναπόφευκτα επιδρούν στην σταθερότητα που τις χαρακτηρίζει. Ένα τέτοιο πιθανό χαρακτηριστικό θα μπορούσε να είναι η ζήλια ανάμεσα στον ένα γονέα που θεωρείται ο βιολογικός και στον άλλο γονέα που συνήθως συναντάμε στις ομοφυλοφιλικές οικογένειες γυναικών. Οι Goldberg και συνεργάτες (2008) διαπίστωσαν ότι οι ομοφυλόφιλες μητέρες ανέφεραν ότι τουλάχιστον σε κάποιο στάδιο της ζωής του παιδιού υπήρξε μια προτίμηση προς την βιολογική μητέρα, γεγονός που πυροδότησε έντονα συναισθήματα ζήλιας στο ζευγάρι (Goldberg *et al.*, 2008). Μια δεύτερη ανησυχία περιλαμβάνει την έννοια μονογαμίας και την έκταση που λαμβάνει σε ένα ομόφυλο ζευγάρι. Για παράδειγμα, ο Green (2010) μελέτησε 15 παντρεμένους ομοφυλόφιλους άντρες και 15 παντρεμένες ομοφυλόφιλες γυναίκες και ανέφερε ότι το 40% των γυναικών και το 60% των αντρών υποστήριζαν ότι ο γάμος δεν πρέπει απαραίτητα να είναι μονογαμικός (Green, 2010). Σε μια άλλη μελέτη αναφέρεται ότι σε ρητά μονογαμικούς γάμους (73%), οι μισοί από τους ερωτηθέντες πιστεύουν ότι είναι αποδεκτό οι γάμοι να είναι μη μονογαμικοί, ενώ πάνω από το ένα πέμπτο (22% μονογαμικούς άντρες, 9% μονογαμικές γυναίκες) έχουν θετική στάση στο ενδεχόμενο οι ίδιοι οι γάμοι τους κάποια στιγμή στο μέλλον να μην είναι αποκλειστικά μονογαμικοί (Green, 2010). Άλλοι παράγοντες που μπορεί να σχετίζονται με τη σταθερότητα των σχέσεων είναι πολλοί. Για παράδειγμα, τα ζευγάρια του ίδιου φύλου δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν ένα ηθικό στήριγμα όπως τη θρησκεία ή ακόμη και τον ίδιο τον θεσμό του γάμου ως μέσα για την αποκατάσταση της αστάθειας της σχέσης τους (Schumm, 2016).

ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Ο Green (1978) μελέτησε 37 παιδιά τα οποία μεγάλωσαν με ομοφυλόφιλες γυναίκες ή διεμφυλικούς γονείς που έχουν υποβληθεί σε αλλαγή φύλου. Πιο συγκεκριμένα, συμπεριέλαβε 21 παιδιά από ομοφυλόφιλες γυναίκες, 7 παιδιά από διεμφυλικές γυναίκες και 9 παιδιά από διεμφυλικούς άντρες. Η ηλικία των παιδιών κυμαινόταν από 3 έως 20 ετών (μέσος όρος 9.3 έτη), ενώ συνολικά είχαν ζήσει για 1 έως 16 έτη (μέσος όρος 4.9 έτη) σε αυτές τις άτυπες οικογενειακές δομές. Τριάντα έξι από τα παιδιά ανέφεραν ότι θυμούνται παιδικά παιχνίδια, ρούχα και προτιμήσεις για συναναστροφή με ομάδες συνομηλίκων που θεωρούνται τυπικές για το φύλο τους. Τα 13 μεγαλύτερα παιδιά της μελέτης που ανέφεραν ερωτικές φαντασιώσεις ή εμφανείς σεξουαλικές συμπεριφορές ήταν όλα ετεροφυλόφιλα. Πιο συγκεκριμένα, από τα 9 παιδιά που μεγάλωσαν από διεμφυλικούς άντρες, όλα ταυτοποιήθηκαν με ετεροφυλόφιλο προσανατολισμό. Από τα 7 παιδιά που μεγάλωσαν με διεμφυλικές γυναίκες, όλα εκδήλωσαν τυπική συμπεριφορά φύλου, εκ των οποίων δύο (13 και 11 ετών αντίστοιχα) ταυτοποιήθηκαν με ετεροφυλόφιλο σεξουαλικό προσανατολισμό. Από τα 21 παιδιά που μεγάλωσαν με ομοφυλόφιλες γυναίκες, τα 20 παρουσίασαν τυπική συμπεριφορά φύλου με τα 4 μεγαλύτερα παιδιά να ταυτοποιούνται όλα με ετεροφυλόφιλο προσανατολισμό. Όπως τονίζεται, τα αποτελέσματα που παρουσιάστηκαν ήταν προκαταρκτικά, χωρίς ομάδα ελέγχου, ενώ η παρακολούθηση της εξέλιξης των παιδιών ήταν σύντομη. Συνολικά, διαπιστώθηκε ότι η ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη ήταν φυσιολογική στα 36/37 παιδιά της μελέτης (Green, 1978).

Στη μελέτη του Gottman (1989), ενήλικες κόρες διαζευγμένων ομοφυλόφιλων γυναικών συγκρίθηκαν με ενήλικες κόρες διαζευγμένων ετεροφυλόφιλων γυναικών. Για την εκτίμηση της επιρροής της παρουσίας αντρικού προτύπου στο περιβάλλον χρησιμοποιήθηκαν δύο ομάδες ελέγχου. Η μία περιελάμβανε κόρες ετεροφυλόφιλων διαζευγμένων γυναικών που είχαν παντρευτεί ξανά ή συζούσαν με νέο σύντροφο. Η άλλη ομάδα περιελάμβανε κόρες ετεροφυλόφιλων διαζευγμένων γυναικών που δεν είχαν συνάψει ξανά σχέση. Συνολικά, σε κάθε ομάδα ελέγχου συμπεριελήφθησαν 35 ενήλικες κόρες. Οι συμμετέχοντες ήταν ηλικίας από 18 έως

44 ετών με μέσο όρο ηλικίας τα 24 έτη. Αξιολογήθηκαν συνολικά τέσσερις μεταβλητές: ταυτότητα φύλου, ρόλος φύλου, σεξουαλικός προσανατολισμός και κοινωνική προσαρμογή. Για την αξιολόγηση των δύο πρώτων μεταβλητών χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο. Τα αποτελέσματα κατέδειξαν πως οι ομάδες δεν διέφεραν σημαντικά στον σεξουαλικό προσανατολισμό των ατόμων. Περίπου το 74% και των τριών ομάδων εκτιμήθηκε ότι χαρακτηριζόταν από ετεροφυλόφιλο σεξουαλικό προσανατολισμό. Από το υπόλοιπο 24% που αξιολογήθηκε υψηλά στην κλίμακα της ομοφυλοφιλίας, το ένα τρίτο αυτών σημείωσε επίσης υψηλή βαθμολογία στην κλίμακα της ετεροφυλοφιλίας, υποδηλώνοντας την αμφιφυλοφιλία. Συνοπτικά, δεν εντοπίστηκαν στοιχεία που να υποδηλώνουν ότι οι κόρες των ομοφυλόφιλων γυναικών έχουν την τάση να αποκτούν ομοφυλόφιλο σεξουαλικό προσανατολισμό οι ίδιες (Gottman, 1989).

Η O'Connell πραγματοποίησε τηλεφωνικές συνεντεύξεις σε 6 νεαρές γυναίκες, ηλικίας 16 έως 23 ετών και 5 νέους άντρες, ηλικίας 19 έως 23 με ομοφυλόφιλες μητέρες. Τα 11 άτομα προέρχονταν από οκτώ συνολικά οικογένειες. Η συμμετέχοντες εντοπίστηκαν είτε από στόμα σε στόμα είτε μέσω διαφημίσεων σε τοπικές εφημερίδες. Όλα τα παιδιά είχαν βιώσει το χωρισμό ή το διαζύγιο των γονιών τους μεταξύ 6 και 12 ετών, με μέση ηλικία τα 9 έτη. Η ηλικία των παιδιών όταν η μητέρα τους ανακοίνωσε την ομοφυλόφιλο σεξουαλικό προσανατολισμό της ήταν μεταξύ 7 και 14, με μέση ηλικία τα 11.5 έτη. Δέκα από τους συμμετέχοντες αυτό-προσδιορίστηκαν ως ετεροφυλόφιλοι και 1 αυτό-προσδιορίστηκε ως ομοφυλόφιλη γυναίκα. Ενώ 10 από τα 11 άτομα που αυτό-προσδιορίστηκαν ως ετεροφυλόφιλοι δεν είχαν αρχικά καμία αμφιβολία για τον εαυτό τους, ανέφεραν πως υπό το φως της αποκάλυψης της μητέρας τους, επικράτησε σύγχυση και ανησυχία μέσα τους. Εννέα από τα 11 άτομα ανέφεραν ανησυχία ότι θα αποκτήσουν ομοφυλόφιλο σεξουαλικό προσανατολισμό, ενώ 4 άτομα ανέφεραν ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός της μητέρας τους αποτέλεσε τη βάση για μια πιο θετική εικόνα για τον ετεροφυλόφιλο εαυτό τους (O'Connell, 1993).

Ο Bailey και οι συνεργάτες του (1995) στρατολόγησαν ομοφυλόφιλους και αμφιφυλόφιλους άντρες μέσω διαφημίσεων σε τοπικές εφημερίδες, αναφέροντας πως επιθυμούν να μελετήσουν ομοφυλόφιλους ή αμφιφυλόφιλους άντρες με γιους ηλικίας τουλάχιστον 17 ετών. Εθελοντές που πληρούσαν τα κριτήρια ένταξης υποβλήθηκαν σε συνέντευξη 1 ώρας. Συνολικά συμμετείχαν 55

βιολογικοί ομοφυλόφιλοι πατέρες και 82 παιδιά. Τα παιδιά αξιολογήθηκαν μέσω ερωτηματολογίων που περιελάμβαναν μια σειρά ερωτήσεων σχετικά με τις κοινωνικές συμπεριφορές, την προσωπικότητα, τις οικογενειακές σχέσεις, και τον σεξουαλικό προσανατολισμό τους. Πενήντα επτά ομοφυλόφιλοι πατέρες επέτρεψαν την επικοινωνία με τους γιους τους, εκ των οποίων 41 απάντησαν με ερωτηματολόγιο και 2 με σύντομη τηλεφωνική συνέντευξη. Έτσι, συνολικά, τα διαθέσιμα δεδομένα που συλλέχθηκαν αφορούσαν 43 από τα 82 παιδιά (52%). Η αξιολόγηση του σεξουαλικού προσανατολισμού των παιδιών πραγματοποιήθηκε με δύο τρόπους. Αρχικά, οι πατέρες κλήθηκαν να απαντήσουν εάν πίστευαν ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός των γιων τους ήταν ετεροφυλόφιλος, ομοφυλόφιλος ή αμφιφυλόφιλος. Επιπλέον, κάθε πατέρας βαθμολόγησε επίσης τη δική του βεβαιότητα σχετικά με τον σεξουαλικό προσανατολισμό κάθε γιου χρησιμοποιώντας μια κλίμακα 4 σημείων, που κυμαίνεται από 1 = εντελώς βέβαιο, υποδεικνύοντας ότι ο γιος είχε αποκαλύψει και εκδηλώσει ξεκάθαρα τον σεξουαλικό προσανατολισμό του, 2 = σχεδόν βέβαιο, υποδεικνύοντας ότι είχε υψηλό βαθμό βεβαιότητας που βασίζεται μόνο στη συμπεριφορά του γιου, 3 = περίπου βέβαιο και 4 = αβέβαιο. Επιπλέον, τα παιδιά με τη σειρά τους κλήθηκαν να συμπληρώσουν ερωτηματολόγια και να αξιολογήσουν τον εαυτό τους ως ετεροφυλόφιλο, αμφιφυλόφιλο ή ομοφυλόφιλο. Αξιολόγησαν, επίσης, την έλξη τους σε άνδρες και γυναίκες, καθώς επίσης απέδωσαν και ξεχωριστές βαθμολογίες Kinsey για τις φαντασιώσεις και τις ερωτικές συμπεριφορές τους. Τα αποτελέσματα αυτής της μελέτης κατέδειξαν ότι περίπου το 10% των γιων ομοφυλόφιλων ή αμφιφυλόφιλων αντρών αποκτούσε μη ετεροφυλόφιλο σεξουαλικό προσανατολισμό (68/82 ήταν ετεροφυλόφιλοι, 7/82 ομοφυλόφιλοι και 7/82 δεν μπόρεσαν να προσδιοριστούν με βεβαιότητα) (Bailey *et al.*, 1995).

Η έρευνα των Tasker και Golombok (1995) εστίασε στην μελέτη του σεξουαλικού προσανατολισμού παιδιών από ομοφυλόφιλες γυναίκες. Συνολικά, δημιουργήθηκαν δύο γκρουπ σύγκρισης, το πρώτο περιελάμβανε 8 άντρες και 17 γυναίκες με ομοφυλόφιλες μητέρες και το δεύτερο 12 άντρες και 9 γυναίκες με ετεροφυλόφιλες μητέρες (Fisher's Exact Test; $p=0.078$). Ο μέσος όρος ηλικίας και για τα δύο γκρουπ ήταν τα 23.5 έτη. Η εκτίμηση του σεξουαλικού προσανατολισμού των συμμετεχόντων πραγματοποιήθηκε μέσω συνεντεύξεων. Δεν εντοπίστηκε στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δυο γκρουπ (9 από τους 25 έναντι 4 από τους 20 αντίστοιχα). Εντούτοις, 6 άτομα με ομοφυλόφιλες μητέρες δήλωσαν σεξουαλική έλξη για άτομα

του ίδιου φύλου, καθώς σύναψη σχέσεων με άτομα του ίδιου φύλου. Αντιθέτως, κανένα άτομο από το γκρουπ με τις ετεροφυλόφιλες μητέρες που δήλωσε έλξη για άτομα του ίδιου φύλου δεν είχε προχωρήσει σε ερωτική σχέση (Fisher's Exact test; $p=0.049$). Η πλειοψηφία των ατόμων με τις ομοφυλόφιλες μητέρες αυτό-προσδιοριζόταν ως ετεροφυλόφιλα, με μόνο 2 άτομα να δηλώνουν ομοφυλόφιλο σεξουαλικό προσανατολισμό. Εκτός από την εκτίμηση των εμπειριών των ατόμων, αξιολογήθηκε και η στάση τους απέναντι στη σύναψη μελλοντικών σχέσεων με άτομα του ίδιου φύλου, Φάνηκε, επομένως, πως τα άτομα με ομοφυλόφιλες μητέρες ήταν σημαντικά πιο πιθανό να δηλώσουν ότι πιθανώς στο μέλλον να συνάψουν σχέση με άτομα του ίδιου φύλου σε σύγκριση με μόνο 3 στα 18 άτομα της ομάδας ελέγχου (Fisher's Exact Test; $p=0.003$). Στην τελευταία σύγκριση δεν συμπεριελήφθησαν 6 άτομα (3 στο κάθε γκρουπ) εξαιτίας αδυναμίας στην συλλογή αυτών των δεδομένων (Tasker and Golombok, 1995).

Σε μελέτη που πραγματοποίησε ο Cameron (2006), αξιολογήθηκε ο σεξουαλικός προσανατολισμός 77 ενηλίκων από ομόφυλους και διεμφυλικούς γονείς. Τα δεδομένα που χρησιμοποίησαν προέρχονταν από όλα τα διαθέσιμα βιβλία έως και τον Απρίλιο του 2004 με αναφορές πάνω στο θέμα. Οι συμμετέχοντες είχαν όλοι αξιολογηθεί μέσω συνεντεύξεων και γραπτών αναφορών. Τα αποτελέσματα κατέδειξαν ότι 23/77 (30%) ήταν ομοφυλόφιλοι εκ των οποίων 12/22 (55%) των γυναικών και 3/14 (21%) των ανδρών από ομοφυλόφιλες γυναίκες και 5/17 (29%) των γυναικών και 3/18 (17%) ανδρών από ομοφυλόφιλους άνδρες γονείς. 25/77 (32%) ήταν ετεροφυλόφιλοι. Καταγράφηκαν, επίσης, 11 ενήλικα παιδιά με διεμφυλικούς γονείς, εκ των οποίων 1 ομοφυλόφιλη γυναίκα, 1 ετεροφυλόφιλη γυναίκα, 1 διεμφυλική γυναίκα, και 8 ακόμη παιδιά για τα οποία δεν υπήρχε αναφορά (Cameron, 2006).

Στο πλαίσιο μιας έρευνας μεγάλης κλίμακας που διεξήχθη στο Ηνωμένο Βασίλειο, μαθητές από 14 σχολεία κλήθηκαν να συμμετάσχουν στη διερεύνηση της εφηβικής συμπεριφοράς. Από τους 2.002 μαθητές που συμμετείχαν, 18 μαθητές ανέφεραν ότι ζούσαν με ομόφυλους γονείς. Από τα παιδιά των ομόφυλων ζευγαριών, 10 αυτό-προσδιορίστηκαν ως αγόρια και 8 ως κορίτσια, με ηλικίες που κυμαίνονταν από 12 έως 16 ετών (MO:13,56; SD:1,10). Η ομάδα ελέγχου που χρησιμοποιήθηκε ήταν 18 μαθητές που ανέφεραν ότι ζούσαν με δύο ετεροφυλόφιλους γονείς του αντίθετου φύλου. Δεκαεπτά από τους 18 μαθητές με γονείς του ίδιου φύλου αυτό-προσδιορίστηκαν ως ετεροφυλόφιλοι και ένα αγόρι που αυτό-προσδιορίστηκε ως ομοφυλόφιλος.

Η ερωτική έλξη ήταν το κριτήριο που χρησιμοποιήθηκε για την εκτίμηση του σεξουαλικού προσανατολισμού. Τα παιδιά κλήθηκαν να επιλέξουν μεταξύ των παρακάτω αποκρίσεων: «μόνο αγόρια», «μόνο κορίτσια», «αγόρια και κορίτσια», «αγόρια περισσότερο από τα κορίτσια», «τα κορίτσια περισσότερο από τα αγόρια», «δεν προσελκύνομαι από κανέναν αυτή τη στιγμή», «δεν το έχω σκεφτεί αυτό και δεν είμαι σίγουρος για το ποιος με προσελκύει». Για τους σκοπούς της έρευνας, τα αγόρια που εκδήλωσαν έλξη μόνο για κορίτσια και κορίτσια που εκδήλωσαν έλξη μόνο για αγόρια κατηγοριοποιήθηκαν ως ετεροφυλόφιλοι. Αντίστοιχα κριτήρια εφαρμόστηκαν και για την κατηγοριοποίηση των ομοφυλόφιλων παιδιών, όπου τα αγόρια εκδήλωσαν έλξη μόνο για αγόρια και κορίτσια μόνο για κορίτσια. Το 94.44% των παιδιών με ομόφυλους γονείς ταυτοποιήθηκαν ως ετεροφυλόφιλοι και το 5.56% ως ομοφυλόφιλοι ή αμφιφυλόφιλοι, με τα ίδια ακριβώς ποσοστά να καταγράφονται και στο γκρουπ των παιδιών των ετεροφυλόφιλων γονέων. Δεν εντοπίστηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές σχετικά με τον σεξουαλικό προσανατολισμό των παιδιών ομόφυλων και ετερόφυλων γονέων. Η ανάλυση διακύμανσης δεν υπέδειξε καμία διαφορά μεταξύ των δύο γκρουπ [$F(1, 1864) = 0.20, ns$] (Rivers *et al.*, 2008).

Οι Crowl, Ahn και Baker (2008) πραγματοποίησαν μια μετα-ανάλυση δεκαεννέα συνολικά μελετών εστιάζοντας στην διερεύνηση έξι βασικών παραμέτρων σε παιδιά με ομόφυλους γονείς, μεταξύ των οποίων και του σεξουαλικού τους προσανατολισμού. Μετά τη συλλογή των δεδομένων προέκυψαν 564 οικογένειες ομοφυλοφίλων και 641 οικογένειες ετεροφυλόφιλων. Ο μέσος όρος ηλικίας των παιδιών στις μελέτες ήταν 10.4 έτη. Σύμφωνα με το μοντέλο σταθερού αποτελέσματος, η συνολική μέση διαφορά στον σεξουαλικό προσανατολισμό των παιδιών σε πέντε μεγέθη επίδρασης ήταν 0.20 με τυπικό σφάλμα 0.12. Το διάστημα εμπιστοσύνης 95% για τη συνολική μέση διαφορά στις σεξουαλικές προτιμήσεις των παιδιών κυμάνθηκε από -0.05 έως 0.45, υποδεικνύοντας ότι δεν υπήρχε σημαντική διαφορά στον σεξουαλικό προσανατολισμό μεταξύ παιδιών που μεγαλώνουν από ομόφυλους και ετερόφυλους γονείς (Crowl *et al.*, 2008).

Σε μια συλλογή δεδομένων από 10 βιβλία, ο Schumm (2010) συγκέντρωσε 262 παιδιά τα οποία αξιολογήθηκαν βάσει φύλου, ηλικίας και σεξουαλικού προσανατολισμού των γονέων. Σε περιπτώσεις που δεν γινόταν αναφορά στον σεξουαλικό προσανατολισμό ενός παιδιού, το παιδί χαρακτηριζόταν ως ετεροφυλόφιλος (122 περιπτώσεις), προκειμένου να ελαχιστοποιηθεί ο κίνδυνος υπερεκτίμησης του ποσοστού των ομοφυλόφιλων παιδιών. Ο σεξουαλικός προσανατολισμός κωδικοποιήθηκε ως ετεροφυλόφιλος, ομοφυλόφιλος, αμφιφυλόφιλος και

αβέβαιος. Ο μέσος όρος ηλικίας των παιδιών που συμπεριελήφθησαν ήταν 18.8 ετών (SD 10.5). Επιπλέον, για λόγους σύγκρισης, δημιουργήθηκε μια προσομοιωμένη βάση δεδομένων 280 ετεροφυλόφιλων γονέων, μοιρασμένη ομοιόμορφα μεταξύ μητέρων και πατέρων με άρρενα και θήλεα παιδιά, 10% των οποίων ήταν ομοφυλόφιλα. Από τα 262 παιδιά, τα 63 χαρακτηρίστηκαν ως μη ετεροφυλόφιλα (22 ομοφυλόφιλα, 26 αμφιφυλόφιλα και 15 αβέβαια για τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό). Η εκτίμηση της βαρύτητας της παραμέτρου της ηλικίας στα αποτελέσματα κατέδειξε ενδιαφέροντα στοιχεία. Η διαφορές στην ηλικία των παιδιών ανάλογα με τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό ήταν στατιστικά σημαντικές ($p < 0.001$): ετεροφυλόφιλα παιδιά (μέσος όρος ηλικίας 17.3, SD:10.5), ομοφυλόφιλα παιδιά (μέσος όρος ηλικίας 27.3, SD:8.8), αμφιφυλόφιλα παιδιά (μέσος όρος ηλικίας 23.9, SD:6.2) και παιδιά με αβέβαιο σεξουαλικό προσανατολισμό (μέσος όρος ηλικίας 15.9, SD:11.1) (Schumm, 2010).

Ομοίως, τα αποτελέσματα του Javaid (1993) ήταν αντίστοιχα με τα αποτελέσματα του Schumm (Schumm, 2010) σύμφωνα με τα οποία υπήρξε συσχέτιση μεταξύ του σεξουαλικού προσανατολισμού των παιδιών και του σεξουαλικού προσανατολισμού των γονέων, ισχυρότερο για τις γυναίκες παρά για τους άντρες (Javaid, 1993). Στην εν λόγω μελέτη συμμετείχαν 26 παιδιά από 13 οικογένειες με ομοφυλόφιλες μητέρες. Ο μέσος όρος ηλικίας των γυναικών ήταν τα 37 έτη. Η ομάδα ελέγχου απαρτιζόταν από 28 παιδιά από 15 οικογένειες με διαζευγμένες ετεροφυλόφιλες μητέρες που δεν είχαν συνάψει σχέση με σύντροφο για 2 έτη. Ο μέσος όρος ηλικίας των γυναικών ήταν τα 40.7 έτη.

Σε μια ακόμη μελέτη του 2011 συμμετείχαν μέσω διαδικτυακών ερωτηματολογίων 78 έφηβοι με ομοφυλόφιλες μητέρες (39 κορίτσια και 39 αγόρια). Τα δεδομένα για αυτήν την έκθεση συλλέχθηκαν μεταξύ 2005 και 2009 στο πλαίσιο, μιας συνεχιζόμενης διαχρονικής μελέτης 84 οικογενειών ομοφυλόφιλων γυναικών που ξεκίνησε το 1986 και στην οποία το 93% αυτών των οικογενειών παρέμεινε στην μελέτη. Τους ζητήθηκε να προσδιορίσουν τη σεξουαλική τους ταυτότητα στην κλίμακα Kinsey, μεταξύ αποκλειστικά ετεροφυλόφιλων και αποκλειστικά ομοφυλοφίλων. Πιο συγκεκριμένα, οι έφηβοι στην ερώτηση: «Πώς αυτό-προσδιορίζετε σεξουαλικά;» είχαν τις εξής πιθανές επιλογές απόκρισης: (0 = αποκλειστικά ετεροφυλόφιλος, 1 = κυρίως ετεροφυλόφιλος, ενίοτε ομοφυλόφιλος, 2 = κυρίως ετεροφυλόφιλος, αλλά περισσότερο από περιστασιακά ομοφυλόφιλος, 3 = εξίσου ετεροφυλόφιλος και ομοφυλόφιλος, 4 = κυρίως

ομοφυλόφιλος, αλλά περισσότερο από περιστασιακά ετεροφυλόφιλος, 5 = κυρίως ομοφυλόφιλος, περιστασιακά ετεροφυλόφιλος, 6 = αποκλειστικά ομοφυλόφιλος). Η σεξουαλική συμπεριφορά διαβίου αξιολογήθηκε μέσω ερωτήσεων σχετικά με την ετεροφυλοφιλική και ομοφυλοφιλική επαφή, την ηλικία της πρώτης σεξουαλικής εμπειρίας, τη χρήση αντισύλληψης και το ιστορικό εγκυμοσύνης. Τα αποτελέσματα αποκάλυψαν ότι όσον αφορά τον σεξουαλικό προσανατολισμό, το 18.9% των εφήβων κοριτσιών και το 2.7% των εφήβων αγοριών αυτό-προσδιορίστηκαν ως αμφιφυλόφιλοι, και το 0% των κοριτσιών και το 5.4% των αγοριών αυτό-προσδιορίστηκαν ως αποκλειστικά ομοφυλόφιλοι. Σε σύγκριση με εφήβους της ίδιας ηλικίας και φύλου που χρησιμοποιήθηκαν ως ομάδα ελέγχου, οι έφηβοι της μελέτης ήταν σημαντικά σε μεγαλύτερη ηλικία κατά την πρώτη τους ετεροφυλόφιλη επαφή, ενώ τα κορίτσια με ομοφυλόφιλες μητέρες είχαν πολύ περισσότερες πιθανότητες να είχαν επαφή με άτομα του ίδιου φύλου (Gartrell *et al.*, 2011).

Οι Fedewa και συνεργάτες (2015), λαμβάνοντας υπόψη τέσσερις μελέτες για τον συσχετισμό του σεξουαλικού προσανατολισμού παιδιών και γονέων ανέφεραν ότι τα παιδιά ομοφυλόφιλων γυναικών είναι πιο πιθανό να αναφέρουν ότι έχουν ομοφυλοφιλικές φαντασιώσεις ή ανησυχίες (μέγεθος επίδρασης 0.30) και πιο πιθανό να αναφέρουν μη ετεροφυλόφιλους συντρόφους (μέγεθος επίδρασης 0.61). Για τις κόρες, το μέγεθος της επίδρασης για φαντασιώσεις με άτομα του ίδιου φύλου ήταν 0.54, ενώ για επιλογή μη ετεροφυλόφιλων συντρόφων το μέγεθος της επίδρασης ήταν 0.93 ($p < .05$). Ως εκ τούτου, για τις γυναίκες, ο σεξουαλικός προσανατολισμός των γονέων φαίνεται να παρουσιάζει επίπτωση σε μεσαίο έως μεγάλο εύρος. Για τους άντρες, δεν καταχωρήθηκαν δεδομένα για την εκτίμηση των ομοφυλόφιλων φαντασιώσεων, ενώ το μέγεθος επίδρασης για την επιλογή μη ετεροφυλόφιλου συντρόφου ήταν 0.36 (Fedewa *et al.*, 2015).

Σύμφωνα με μια μετα-ανάλυση σε δεδομένα από διάφορες μελέτες που παρείχαν ποσοστά για παιδιά από ετερόφυλους και ομόφυλους γονείς (Gottman, 1989; Huggins, 1989; Javaid, 1993; Kunin, 1998; Murray and McClintock, 2005; Canning, 2006; Rivers *et al.*, 2008; Regnerus, 2012a, 2012b; Swank *et al.*, 2013) διαπιστώθηκε ότι η πιθανότητα παιδιά από οικογένειες ομόφυλων γονέων να αυτο-προσδιοριστούν ως ομοφυλόφιλα ή αμφιφυλόφιλα ήταν τρεις φορές μεγαλύτερη από ό, τι για τα παιδιά από ετερόφυλους γονείς [OR 3.12 (95% CI, 2,53 έως 3,83, $p < .001$)] (Schumm, 2016).

Συζήτηση

Η κοινωνία είναι αυτή που καθορίζει ποιες σεξουαλικές συμπεριφορές θεωρούνται κανονικές ή αποκλίνουσες. Η έννοια του φύλου ερμηνεύεται διαφορετικά ανάλογα το κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο, επομένως η ταυτότητα του φύλου ορίζεται πάντα μέσα σε όρια. Στην πραγματικότητα, έννοιες όπως η ομοφυλοφιλία κατανοούνται επίσης διαφορετικά σε διαφορετικούς πολιτισμούς ή σε κάποιες περιπτώσεις δεν αναγνωρίζονται καθόλου. Ως εκ τούτου, η σεξουαλική ταυτότητα που ορίζεται με βάση τον σεξουαλικό προσανατολισμό, πρέπει επίσης να γίνει κατανοητή μέσα στο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο μελετάται. Ο σεξουαλικός προσανατολισμός θεωρείται ότι βρίσκεται στο κέντρο της έννοιας της σεξουαλικής έλξης. Διάφορες μελέτες σεξουαλικού προσανατολισμού έχουν αποπειραθεί να μελετήσουν μια πληθώρα μέτρων σεξουαλικής έλξης, σεξουαλικής ταυτότητας ή σεξουαλικής συμπεριφοράς. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η σεξουαλική διέγερση έχει μελετηθεί χρησιμοποιώντας αντικειμενικά μετρήσιμα κριτήρια. Η σεξουαλική έλξη θεωρείται τα τελευταία χρόνια ο απόλυτος τρόπος ποσοτικοποίησης του σεξουαλικού προσανατολισμού (Bailey *et al.*, 2016). Πολλές από τις έρευνες ορίζουν τον σεξουαλικό προσανατολισμό ως προς τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι περιγράφουν τις εμπειρίες τους και την σεξουαλική έλξη που νιώθουν σε αυτές, συνήθως χρησιμοποιώντας εργαλεία όπως η κλίμακα Kinsey (Bullough, 2004). Η σεξουαλική έλξη έχει μια διττή φύση που απαρτίζεται τόσο από αντικειμενικά (φυσιολογικά) όσο και από υποκειμενικά (ψυχολογικά) στοιχεία (Cook, 2021).

Ενώ οι άνθρωποι μπορούν να επιλέξουν να συνάψουν σεξουαλικές σχέσεις με άλλους, και ίσως να επιλέξουν να υιοθετήσουν ένα συγκεκριμένο φύλο ή σεξουαλική κοινωνική ταυτότητα, δεν μπορούν να επιλέξουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό, όπως αυτός ορίζεται με όρους σεξουαλικής έλξης ή διέγερσης. Ο σεξουαλικός προσανατολισμός με αυτούς τους όρους φαίνεται γενικά να είναι ένα σταθερό αμετάβλητο χαρακτηριστικό (Savin-Williams *et al.*, 2012), το οποίο είναι ανθεκτικό απέναντι σε προσπάθειες μεταστροφής του, και καθορίζεται πριν από τη γέννηση, ή ίσως νωρίς στη ζωή, από βιολογικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες που θα συζητηθούν παρακάτω. Ωστόσο, υπάρχουν ενδείξεις ότι ορισμένες γυναίκες βιώνουν αλλαγές στον

σεξουαλικό προσανατολισμό κατά τη διάρκεια της ζωής τους και ότι η σεξουαλική έλξη που βιώνουν είναι πιο ελαστική και εξαρτάται περισσότερο από το περιβάλλον σε σύγκριση με τους άνδρες (Baumeister, 2000; Dickson *et al.*, 2013). Έρευνες δείχνουν ότι οι άντρες βιώνουν την σεξουαλική έλξη και τη διέγερση σε ένα αυστηρό πλαίσιο κατηγοριοποίησης σε αντίθεση με τις γυναίκες. Εν ολίγοις, η σεξουαλική έλξη τους περιορίζεται σε μια συγκεκριμένη κατηγορία κοινωνικής ταυτότητας και φύλου. Έτσι, οι ομοφυλόφιλοι άντρες διεγείρονται από άλλους άντρες και οι ετεροφυλόφιλοι άντρες διεγείρονται από γυναίκες. Για τις γυναίκες, η έλξη και η διέγερση φαίνεται να είναι λιγότερο συγκεκριμένες και περιορισμένες σε μια συγκεκριμένη κατηγορία. Οι ετεροφυλόφιλες γυναίκες, για παράδειγμα, μπορεί να παρουσιάσουν διέγερση ως απόκριση τόσο στα ερεθίσματα των αντρών όσο και των γυναικών.

Ο σεξουαλικός προσανατολισμός είναι ένα αμφιλεγόμενο θέμα που προξενεί άγχος και αγωνία σε όσους αντιμετωπίζουν κρίση της ταυτότητάς τους, ενώ αποτελεί πηγή προκαταλήψεων και διακρίσεων εξαιτίας εκείνων που δεν κατανοούν τη φύση του σεξουαλικού προσανατολισμού. Μεταξύ των ενηλίκων υπάρχει συχνά αβεβαιότητα ως προς τον προσανατολισμό που τους χαρακτηρίζει. Συνυπάρχει, επιπλέον, φόβος και ενοχή που σχετίζεται με τις απόψεις της οικογένειας και των φίλων για οποιοδήποτε σεξουαλικό προσανατολισμό εκτός από την κοινώς αποδεκτή ετεροφυλοφιλία. Ένας ακόμη σημαντικός λόγος για όλη τη σύγχυση, το άγχος, την αγωνία, αλλά και τις διακρίσεις, είναι η ευρεία παρανόηση του σεξουαλικού προσανατολισμού. Όπως εύστοχα αναφέρει ο Kinsey, είναι θεμελιώδης αρχή της φύσης να μην ταξινομεί τα όντα σε διακριτές κατηγορίες. Μόνο το ανθρώπινο μυαλό εφευρίσκει κατηγορίες και προσπαθεί να εξαναγκάσει τα γεγονότα σε αυτά. Ο ζωντανός κόσμος είναι ένα συνεχές φάσμα σε κάθε πτυχή του. Όσο πιο γρήγορα το μάθουμε αυτό σχετικά με τη σεξουαλική συμπεριφορά του ανθρώπου, τόσο νωρίτερα θα καταλήξουμε σε μια καλή κατανόηση της πραγματικότητας της σεξουαλικότητας (Kinsey *et al.*, 1948). Είναι χαρακτηριστικό του ανθρώπινου νου να προσπαθεί να διχοτομήσει τα φαινόμενα γύρω του. Τα πράγματα είτε έχουν μια ταυτότητα ή δεν την έχουν. Έτσι, η σεξουαλική συμπεριφορά είναι είτε φυσιολογική ή μη φυσιολογική, κοινωνικά αποδεκτή ή απαγορευμένη, ετεροφυλόφιλη ή ομοφυλόφιλη, με αρκετούς να αδυνατούν να πιστέψουν ότι υπάρχουν διαβαθμίσεις αυτά τα θέματα από το ένα στο άλλο άκρο. Είναι ενδιαφέρον ότι καμία από τις προτεινόμενες θεωρίες για τον σεξουαλικό προσανατολισμό δεν φαίνεται να αποδέχεται ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός που κατηγοριοποιείται ως ομοφυλόφιλος, ετεροφυλόφιλος ή

αμφιφυλόφιλος, μπορεί να είναι μόνο εν μέρει μια ακριβής περιγραφή των φυσικών συμβάντων. Επιπλέον, οι περισσότερες θεωρίες επικεντρώνονται στην ομοφυλοφιλία των αντρών, και παρά την λογική υπόθεση ότι κοινοί μηχανισμοί οδηγούν στην διαμόρφωση του σεξουαλικού προσανατολισμού στα δύο φύλα, κάτι τέτοιο δεν έχει ερευνητικά μελετηθεί.

Πολλά από τα άτομα που βιώνουν δυσφορία και άγχος σχετικά με ζητήματα σεξουαλικού προσανατολισμού, καταφεύγουν στην ψυχοθεραπεία με την ελπίδα να ανακουφιστούν από αυτά τα αρνητικά συναισθήματα. Οι ψυχοθεραπευτές συχνά βοηθούν αυτούς τους ασθενείς με θεραπευτικές παρεμβάσεις που επικεντρώνονται στην ενίσχυση της αυτό-αποδοχής, στην ενίσχυση των σχέσεων και στη διαχείριση του τραύματος. Ωστόσο, δεδομένης της γενικής έλλειψης σαφήνειας σχετικά με τον σεξουαλικό προσανατολισμό, ακόμα και οι ίδιοι οι θεραπευτές δυσκολεύονται να οργανώσουν μια ολοκληρωμένη θεραπευτική στρατηγική (Bowins, 2016). Από την άλλη πλευρά, εκτός από την ηθική, φιλοσοφική και θεωρητική χροιά το θέματος, εστιάζοντας στο θέμα του σεξουαλικού προσανατολισμού των γονέων και των παιδιών τους, οι Tasker και Golombok (1995) δήλωσαν ότι ένα από τα πιο συχνά πρακτικά ζητήματα που προκύπτουν στις υποθέσεις επιμέλειας παιδιών από ομόφυλα ζευγάρια είναι ότι τα παιδιά αυτά πρόκειται να μεγαλώσουν ως ομοφυλόφιλα (Tasker and Golombok, 1995). Το ζήτημα αυτό δεν είναι σημαντικό μόνο από την ψυχολογική και βιολογική σκοπιά ως ένα αντικείμενο έρευνας, αλλά είναι κρίσιμο καθώς πολλές φορές εμπλέκεται στη λήψη δικαστικών αποφάσεων που θα καθορίσουν το μέλλον ενός παιδιού.

Για να συνοψίσουμε εν συντομία τη βιβλιογραφία, υπάρχουν ισχυρές ενδείξεις για γενετικές και μη κοινωνικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις στον σεξουαλικό προσανατολισμό, αν και περισσότερο για τους άνδρες παρά για τις γυναίκες. Δεκαετίες ερευνών επιβεβαιώνουν σήμερα ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός δεν επηρεάζεται από κοινωνικούς παράγοντες (Rahman and Wilson, 2003). Εντούτοις, ο σεξουαλικός προσανατολισμός των παιδιών ομόφυλων ζευγαριών πρέπει να προσεγγίζεται με επιφυλακτικότητα, καθώς τα δημοσιευμένα δεδομένα δεν επαρκούν για να οδηγήσουν σε ένα ασφαλές συμπέρασμα (James, 2004) αποτελεί ίσως την ασφαλέστερη άποψη. Ο Patterson (2013) ανέφερε τέσσερις μελέτες, οι οποίες καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η πλειοψηφία των παιδιών από ομόφυλα ζευγάρια μεγαλώνουν και αυτο-προσδιορίζονται ως ετεροφυλόφιλοι (Patterson, 2013). Εκατοντάδες ερευνητές έχουν ασχοληθεί με αυτό το θέμα,

υποστηρίζοντας ότι τα παιδιά των ομόφυλων γονέων δεν έχουν αυξημένη πιθανότητα να πειραματιστούν σεξουαλικά με άτομα του ίδιου φύλου, ούτε και να αυτο-προσδιοριστούν τα ίδια ως ομοφυλόφιλα σε σύγκριση με παιδιά που μεγαλώνουν με ετεροφυλόφιλους γονείς (Schumm, 2013). Όπως τόνισε ο Lin (1999) ήταν μια διαστρεβλωμένη εντύπωση η άποψη ότι τα παιδιά που μεγαλώνουν από ομοφυλόφιλους άντρες και γυναίκες είναι πιο πιθανό να καταλήξουν ομοφυλόφιλα σε σύγκριση με τα παιδιά που μεγάλωσαν από ετεροφυλόφιλους γονείς, καθώς επίσης και η ιδέα ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός των γονέων επηρεάζει τον σεξουαλικό προσανατολισμό του παιδιού. Αυτή η αντίληψη διαδόθηκε και στηρίχθηκε επανειλημμένως μόνο από εμπειρικές μελέτες. Η βιβλιογραφία δεν παρέχει δημοσιευμένα έγκριτα δεδομένα που να υποστηρίζουν αυτή την άποψη (Lin, 1999). Πιο πρόσφατα, ο Ball (2012) υποστήριξε ότι τα εμπειρικά στοιχεία δεν μας επιτρέπουν να συμπεράνουμε ότι υπάρχει μια σαφής συσχέτιση μεταξύ του σεξουαλικού προσανατολισμού των γονέων με τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου των παιδιών τους (Ball, 2012). Ομοίως, η βιβλιογραφία είναι πλούσια σε αναφορές που υποστηρίζουν την ίδια άποψη (Dundas and Kaufman, 2000; Kivalanka *et al.*, 2013; Tasker, 2013; Dempsey, n.d.). Ωστόσο, μερικοί μελετητές ήταν πιο επιφυλακτικοί στο να καταλήξουν σε ένα τέτοιο συμπέρασμα, υποστηρίζοντας ότι υπάρχουν στοιχεία που αντικρούουν την υπόθεση περί μη ύπαρξης συσχέτισης (Schumm, 2013). Οι Wainright, Russell και Patterson (2004) αναφέρουν ότι τα παιδιά των ομοφυλόφιλων γυναικών είναι πιο πιθανό να πειραματιστούν με τη σύναψη μιας ομοφυλοφιλικής σχέσης και να την θεωρήσουν ως δυνατότητα για τον εαυτό τους να εμπλακούν σε μια τέτοια σχέση, υποδηλώνοντας ότι παρόλο που η σεξουαλική έλξη και η ταυτότητα μπορεί να μην σχετίζονται με τον σεξουαλικό προσανατολισμό των γονέων, η πιθανότητα να εξετάσει ένα παιδί το ενδεχόμενο μια τέτοιας σχέσης με το ίδιο φύλο μπορεί να σχετίζεται με τον σεξουαλικό προσανατολισμό των γονέων (Wainright *et al.*, 2004). Η Kivalanka (2013) δήλωσε ότι έως να διεξαχθούν μεγάλες μελέτες με αντιπροσωπευτικά δείγματα, το ερώτημα εάν τα παιδιά των ομοφυλόφιλων και αμφιφυλόφιλων γονέων είναι πιο πιθανό να αποκτήσουν τον ίδιο σεξουαλικό προσανατολισμό με τους γονείς τους συγκριτικά με τα παιδιά των ετεροφυλόφιλων γονέων πρέπει να θεωρείται αναπάντητο (Kivalanka *et al.*, 2013). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον εντοπίζεται στην μελέτη του Schumm ο οποίος συμπεριέλαβε δεδομένα από 10 βιβλία στα οποία όλοι οι συγγραφείς κατέληγαν στο ίδιο συμπέρασμα: δεν παρατηρείται συσχέτιση μεταξύ του σεξουαλικού προσανατολισμού των γονέων και των παιδιών τους. Εντούτοις, ο ίδιος αναλύοντας μαζικά τα δεδομένα κατέληξε σε διαφορετικό συμπέρασμα. Διαπίστωσε, επίσης, μια

τάση τα παιδιά του ίδιου φύλου με τον ομοφυλόφιλο γονέα να υιοθετούν τον σεξουαλικό προσανατολισμό του. Όπως αναφέρει, σε ανάλυση δεδομένων που πραγματοποίησε ο ίδιος, το 20.3% των παιδιών των ομόφυλων γονέων ήταν μη ετεροφυλόφιλα σε σύγκριση με το 4.3% των παιδιών με ετεροφυλόφιλους γονείς (OR 5.70; $p < 0.001$; 95% CI, 4.30-7.55). Όταν στην ανάλυση συμπεριελήφθησαν παιδιά άνω των 17 ετών τα ποσοστά διαμορφώθηκαν σε 28.0% έναντι 2.3% (OR 16.5; $p < 0.001$; 95% CI, 4.0-68.6). Η μεταφορά του χαρακτηριστικού του σεξουαλικού προσανατολισμού μεταξύ γενεών φάνηκε να είναι ισχυρότερη για τα κορίτσια (24,6% έναντι 3,6%; 31,4% έναντι 2,6% για κορίτσια άνω των 17 ετών) συγκριτικά με τα αγόρια (14,3% έναντι 4,6%; 22,0% έναντι 0,0% για αγόρια άνω των 17 ετών), αν και το Fisher's Exact test κατέδειξε ότι ο ρόλος του σεξουαλικού προσανατολισμού των γονέων ήταν στατιστικά σημαντικός τόσο για τα κορίτσια όσο και τα αγόρια, εκτός από την ομάδα με αγόρια ηλικίας άνω των 17 ετών (Schumm, 2010).

Όπως αναφέρει ο Green σε μια από τις πρώτες μελέτες που δημοσιεύτηκαν πάνω στο θέμα, η διερεύνηση του αντίκτυπου του σεξουαλικού προσανατολισμού των γονέων στα παιδιά τους πρέπει να συνυπολογίζει κάποιες κύριες παραμέτρους (Green, 1978). Η ηλικία και το φύλο του παιδιού, του φύλου του ομοφυλόφιλου ή διεμφυλικού γονέα, η ηλικία κατά την οποία το παιδί ξεκινά να αντιλαμβάνεται την άτυπη οικογενειακή δομή στην οποία μεγαλώνει, τι είδους επεξηγήσεις προσφέρουν στο παιδί οι γονείς για την κατάσταση, η επιμονή του γονέα να πείσει το παιδί για τα οφέλη μιας άτυπης σεξουαλικής συμπεριφοράς, η νέα πλέον διαμορφωμένη εξωτερική εμφάνιση και προσωπικότητα του διεμφυλικού γονέα και η ύπαρξη ενός παρένθετου γονέα που μπορεί να αποτελέσει φιγούρα/πρότυπο εκτός του άμεσου οικογενειακού περιβάλλοντος. Το γεγονός ότι τα παιδιά δεν μεγαλώνουν αποκλειστικά μέσα σε ένα οικογενειακό περιβάλλον, αλλά λαμβάνουν πληθώρα ερεθισμάτων από άλλες πηγές, ίσως να αποτελεί μια εξήγηση γιατί η επίδραση του σεξουαλικού προσανατολισμού των γονέων δεν φαίνεται να επηρεάζει τα παιδιά (Green, 1978). Είναι εντυπωσιακό, επίσης, το γεγονός πως στις συνεντεύξεις αυτών των παιδιών έγινε σαφές ότι είχαν πλήρη επίγνωση της άτυπης οικογενειακής δομής στην οποία μεγάλωναν, καθώς και για τον άτυπο σεξουαλικό προσανατολισμό του ή των γονέων τους. Μπορούσαν μάλιστα να προσεγγίσουν το θέμα από την ευρύτερη οπτική της κοινωνικής νόρμας και να αντιληφθούν την ιδιαιτερότητά του με απόλυτη διαύγεια και κριτική ματιά.

Οι συνεντεύξεις με παιδιά ομόφυλων γονέων είναι ενδεικτικές και αποκαλύπτουν μια ενδιαφέρουσα οπτική. Όπως αναφέρουν «το να είναι οι γονείς σου ομόφυλοι, με έκανε να συνειδητοποιήσω ότι αυτή η επιλογή είναι ανοικτή και για μένα. Το να γνωρίζω ότι δεν είναι κάτι αλλόκοτο, ή παράξενο και δεν οδηγεί σε μια απομονωμένη ζωή ήταν διαφωτιστικό. Πάντα γνώριζα με σιγουριά τον σεξουαλικό μου προσανατολισμό, αλλά όταν περνάς τη φάση του σεξουαλικού πειραματισμού είναι καλό να γνωρίζεις ότι έχεις επιλογές» (Schumm, 2010). Ενδιαφέρον παρουσιάζει, όμως και το ερώτημα του τι επιθυμούν οι ίδιοι οι γονείς με άτυπο σεξουαλικό προσανατολισμό για τα παιδιά τους. Όπως σημειώνουν ο Flaks και οι συνεργάτες του (1995) από τις 30 ομοφυλόφιλες γυναίκες που μελέτησαν, 20 ανέφεραν ότι δεν θα προτιμούσαν κάποιο συγκεκριμένο σεξουαλικό προσανατολισμό για τα παιδιά τους, ενώ 10 θα προτιμούσαν το παιδί τους να είναι ετεροφυλόφιλο, είτε με σκοπό η ζωή του να είναι ευκολότερη, είτε λόγω της επιθυμίας τους να αποκτήσουν εγγόνια. Μεταξύ των 30 ετεροφυλόφιλων γονέων, μόνο οκτώ δήλωσαν ότι δεν είχαν συγκεκριμένη προτίμηση, ενώ 22 δήλωσαν ότι θα προτιμούσαν το παιδί τους να είναι ετεροφυλόφιλο (Fisher's Exact, $p < 0.005$; OR: 5.50, $p < 0.004$; RR: 2.5) (Flaks *et al.*, 1995). Σε προηγούμενη μελέτη ο Golombok και οι συνεργάτες του (1983) ανέφεραν ότι σε ποσοστό 70% των 27 ομοφυλόφιλων γυναικών δεν προτιμούσαν συγκεκριμένο σεξουαλικό προσανατολισμό για τα παιδιά τους, ενώ μόλις το 27% θα προτιμούσε τα παιδιά να μεγαλώσουν ως ετεροφυλόφιλα (Golombok *et al.*, 1983). Σε μελέτη που ακολούθησε 78 οικογένειες ομοφυλόφιλων γυναικών από τη γέννηση του παιδιού τους έως και το δέκατο έτος της ηλικίας του, μόνο το 28% ανέφερε ετεροφυλοφιλική προτίμηση για τα παιδιά τους, ενώ το 50% δήλωσε πως δεν είχε συγκεκριμένη προτίμηση (Gartrell *et al.*, 1999). Ο Gartrell και οι συνεργάτες του (2005) διαπίστωσαν ότι ορισμένες ομοφυλόφιλες μητέρες (10%) πίστευαν ότι τα 10χρονα παιδιά τους θα αποκτούσαν μη ετεροφυλόφιλο σεξουαλικό προσανατολισμό, ενώ μόνο το 37% των γυναικών αυτών περίμεναν το παιδί τους να γίνει ετεροφυλόφιλο ($p < 0.002$, σύγκριση με τις προτιμήσεις των ετεροφυλόφιλων γονέων από την μελέτη του Flak) (Gartrell *et al.*, 2005). Έτσι, φαίνεται ότι οι ομοφυλόφιλες γυναίκες είναι πιο διατεθειμένες να δεχτούν, ακόμα και να ενθαρρύνουν, τον μη ετεροφυλόφιλο σεξουαλικό προσανατολισμό μεταξύ των παιδιών τους, ειδικά των κοριτσιών. Επομένως, ενώ απαιτείται περαιτέρω έρευνα σχετικά με τα μονοπάτια της μεταφοράς του σεξουαλικού προσανατολισμού στις επόμενες γενιές, τουλάχιστον πέντε μηχανισμοί φαίνεται να έχουν πιθανή εφαρμογή: γονεϊκή καθορισμός του σεξουαλικού προσανατολισμού, προτιμήσεις των γονέων για το σεξουαλικό προσανατολισμό του παιδιού,

μεγαλύτερη αμφισβήτηση του σεξουαλικού προσανατολισμού από το ίδιο το παιδί, επιθυμία των γονέων για εγγόνια, και έλλειψη γονεϊκών προτύπων σεξουαλικού προσανατολισμού (Schumm, 2010).

Σημαντική παρατήρηση, όπως σημειώνεται, είναι ότι πολλά ομοφυλόφιλα παιδιά κρύβουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό για να αποφύγουν το κοινό να συνδέσει τον δικό τους σεξουαλικό προσανατολισμό με εκείνο του γονέα τους (Schumm, 2010). Ως ενήλικες, εντούτοις, τα παιδιά των ομόφυλων γονέων δηλώνουν θετικά συναισθήματα και να αναμνήσεις για την άτυπη οικογενειακή δομή στην οποία μεγάλωσαν, αν και όπως τονίζουν κατά τη διάρκεια της εφηβείας η στάση τους απέναντι στην οικογένειά τους δεν ήταν εξίσου θετική. Ο λόγος όπως δηλώνουν για τα αρνητικά τους συναισθήματα δεν ήταν προκλήσεις και δυσκολίες στο οικογενειακό περιβάλλον, αλλά κυρίως ο προβληματισμός του τι εικόνα έχει η οικογένεια τους στον κοινωνικό περίγυρο. Αρκετές φορές αναφέρεται η εκδήλωση φόβου για απομόνωση και εξοστρακισμό των ατόμων από τους συνομήλικους σε περίπτωση που γινόταν γνωστός ο σεξουαλικός προσανατολισμός των γονιών (Tasker and Golombok, 1995).

Οι μελέτες στην βιβλιογραφία χαρακτηρίζονται από σημαντικές και καίριες αδυναμίες και περιορισμούς, που εξηγούν και την τεράστια ετερογένεια των αποτελεσμάτων. Το μικρό μέγεθος δείγματος, αλλά και το γεγονός ότι η τυχαιοποίηση στις μελέτες που περιλαμβάνουν παιδιά ομόφυλων ζευγαριών είναι αδύνατη, καθιστούν τα συμπεράσματα σχεδόν όλων των μελετών ασαφή, αδύναμα και αντικρουόμενα. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και το γεγονός πως κάποιες μελέτες έχουν πραγματοποιηθεί από ερευνητές που δηλώνουν υπέρμαχοι υποστηρικτές των δικαιωμάτων των ομόφυλων ζευγαριών -μερικοί μάλιστα από τους οποίους έχουν μεγαλώσει με ομόφυλους γονείς -το οποίο γεννά τον προβληματισμό της διαφάνειας και αξιοπιστίας των αποτελεσμάτων τους. Η πολυπαραγοντική φύση του σεξουαλικού προσανατολισμού φαίνεται να δυσχεραίνει περισσότερο τη διερεύνηση των μηχανισμών μέσω των οποίων είναι πιθανό ο σεξουαλικός προσανατολισμός των παιδιών να επηρεάζεται από εκείνων των γονέων. Εκτός, όμως, από τη ζωτική σημασία της μελέτης του για ανθρωπιστικούς, πολιτικούς, κοινωνιολογικούς και ψυχολογικούς τομείς, η σεξουαλικότητα παραμένει σημαντικό ζήτημα και για την κλινική ιατρική και την ψυχιατρική. Πρέπει να ληφθούν υπόψιν οι νεότερες έννοιες σχετικά με τον σεξουαλικό προσανατολισμό και τις παραλλαγές του, προκειμένου να αναθεωρηθούν οι υπάρχουσες πολιτικές

και να προωθηθούν εκστρατείες κατά του στίγματος και των διακρίσεων. Εάν οι διεθνείς νομικές αρχές αποδεχτούν τα σεξουαλικά δικαιώματα ως κατηγορία δικαιωμάτων, θα διευκολυνθεί και η αναγνώριση όλου του φάσματος κατηγοριών του σεξουαλικού προσανατολισμού. Κάτι τέτοιο θα ενισχύσει την αποδοχή των σεξουαλικών μειονοτήτων. Οι επαγγελματίες υγείας πρέπει να εκπαιδευτούν σωστά για να βοηθήσουν αποτελεσματικά τα άτομα με άτυπο σεξουαλικό προσανατολισμό να αντιμετωπίσουν τις κοινωνικές διακρίσεις και το στίγμα. Το ερώτημα του αν ο σεξουαλικός προσανατολισμός των γονέων επιδρά στον σεξουαλικό προσανατολισμό των παιδιών δεν μπορεί να απαντηθεί με τα έως τώρα δεδομένα. Παρά την αξία του ερωτήματος σε επιστημονικό επίπεδο, ίσως κρίνεται ζωτικότερο να απαντηθεί προκειμένου να επιλύσει ζητήματα διακρίσεων, προκαταλήψεων, ρατσισμού και φόβου που διέπουν τις κοινωνίες σήμερα.

Πίνακες και Εικόνες

Πίνακας 1. Σύνοψη των μελετών που συμπεριελήφθησαν στην εν λόγω διπλωματική εργασία.

Συγγραφέας/ Έτος	Μέγεθος δείγματος	Χώρα	Περιγραφή δείγματος	Μεθοδολογία	Αποτελέσματα	Συμπεράσματα
Green, 1978	37 παιδιά	ΗΠΑ	21 παιδιά από ομοφυλόφιλες γυναίκες, 7 παιδιά από διεμφυλικές γυναίκες και 9 παιδιά από διεμφυλικούς άντρες. Μέσος όρος ηλικίας παιδιών 9.3 έτη	Ο σεξουαλικός προσανατολισμός των μικρών παιδιών αξιολογήθηκε από την επιλογή παιχνιδιών, ντύσιμο, παιχνίδι ρόλων, επιλογή ομάδων συνομηλίκων. Τα μεγαλύτερα παιδιά αξιολογήθηκαν βάσει ερωτικών φαντασιώσεων και διαπροσωπικής σεξουαλικής συμπεριφοράς	20/21 παιδιά ετεροφυλόφιλων είχαν τυπική συμπεριφορά φύλου, 7/7 παιδιά διεμφυλικών γυναικών είχαν τυπική συμπεριφορά φύλου, 9/9 παιδιά των διεμφυλικών ανδρών ήταν ετεροφυλόφιλα	Πλήθος παραγόντων πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όταν εξετάζεται η επίδραση διεμφυλικών ή ομοφυλόφιλων γονέων: η ηλικία και το φύλο του παιδιού, το φύλο του διεμφυλικού ή ομοφυλόφιλου γονέα, η ηλικία κατά την οποία το παιδί συνειδητοποιεί την άτυπη φύση της οικογένειας, οι ερμηνείες που του δίνονται, ο βαθμός στον οποίο ο γονέας προσπαθεί να πείσει το παιδί για τα οφέλη ενός άτυπου σεξουαλικού τρόπου ζωής, και την διαθεσιμότητα τυπικών γονεϊκών μοντέλων εκτός της στενής οικογένειας.
Gottman, 1989	35 ενήλικες γυναίκες	ΗΠΑ	Ενήλικες κόρες διαζευγμένων ομοφυλόφιλων και ενήλικες κόρες διαζευγμένων ετεροφυλόφιλων γυναικών ηλικίας από 18 έως 44 ετών	Για την εκτίμηση της επιρροής της παρουσίας αντρικού προτύπου στο περιβάλλον χρησιμοποιήθηκαν δύο ομάδες ελέγχου. Αξιολογήθηκαν συνολικά τέσσερις μεταβλητές: ταυτότητα φύλου, ρόλος φύλου, σεξουαλικός προσανατολισμός και κοινωνική προσαρμογή	Περίπου το 74% εκτιμήθηκε ότι χαρακτηρίζεται από ετεροφυλόφιλο σεξουαλικό προσανατολισμό. Από το υπόλοιπο 24% που αξιολογήθηκε υψηλά στην κλίμακα της ομοφυλοφιλίας, το ένα τρίτο αυτών σημείωσε επίσης υψηλή βαθμολογία στην κλίμακα της ετεροφυλοφιλίας, υποδηλώνοντας την αμφιφυλοφιλία	Ενήλικες γυναίκες με ομοφυλόφιλες μητέρες δεν διέφεραν σημαντικά από τις ενήλικες γυναίκες με ετεροφυλόφιλες μητέρες σχετικά με την ταυτότητα φύλου, τον ρόλο του φύλου, τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την κοινωνική προσαρμογή.
O'Connell, 1993	11 παιδιά	ΗΠΑ	6 νεαρές γυναίκες ηλικίας 16 έως 23 ετών και 5 νέοι άντρες ηλικίας 19 έως 23 με ομοφυλόφιλες μητέρες	Πραγματοποιήθηκαν τηλεφωνικές συνεντεύξεις	Δέκα από τους συμμετέχοντες αυτό-προσδιορίστηκαν ως ετεροφυλόφιλοι και 1	Τα ευρήματα καταδεικνύουν βαθιά πίστη και προστατευτικότητα προς τη μητέρα,

					αυτό-προσδιορίστηκε ως ομοφυλόφιλη γυναίκα	δεκτικότητα απέναντι στη διαφορετικότητα και ευαισθησία σε θέματα προκατάληψης ως απαραίτητα συστατικά για τη διατήρηση της σχέσης με την μητέρα.
Bailey et al., 1995	82 παιδιά	ΗΠΑ	Παιδιά με ομοφυλόφιλους ή αμφιφυλόφιλους πατέρες	Χρησιμοποιήθηκαν ερωτηματολόγια για την αξιολόγηση του σεξουαλικού προσανατολισμού	10% των γιων ομοφυλόφιλων ή αμφιφυλόφιλων αντρών ήταν μη ετεροφυλόφιλοι (68/82 ήταν ετεροφυλόφιλοι, 7/82 ομοφυλόφιλοι και 7/82 δεν μπόρεσαν να προσδιοριστούν με βεβαιότητα	Η παρούσα μελέτη αδυνατεί να απαντήσει εάν οι γιοι ομοφυλόφιλων πατέρων εμφανίζουν αυξημένα ποσοστά ομοφυλοφιλίας. Ωστόσο, υποστηρίζει ότι η μεγάλη πλειοψηφία των γιων ομοφυλόφιλων πατέρων είναι ετεροφυλόφιλοι. Σε αντίθεση με την υπόθεση για περιβαλλοντική επίδραση, ο σεξουαλικός προσανατολισμός δεν συσχετίστηκε θετικά με τον χρόνο τον οποίο οι γιοι ζούσαν με τους πατέρες τους
Tasker and Golombok, 1995	46 ενήλικες	ΗΠΑ	Ενήλικες άντρες και γυναίκες με ομοφυλόφιλες μητέρες	Δημιουργήθηκαν δύο γκρουπ σύγκρισης, το πρώτο περιελάμβανε 8 άντρες και 17 γυναίκες με ομοφυλόφιλες μητέρες και το δεύτερο 12 άντρες και 9 γυναίκες με ετεροφυλόφιλες μητέρες (Fisher's Exact Test; $p=0.078$). Η εκτίμηση του σεξουαλικού	Δεν εντοπίστηκε στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δυο γκρουπ. Έξι άτομα με ομοφυλόφιλες μητέρες δήλωσαν σεξουαλική έλξη για άτομα του ίδιου φύλου. Κανένα άτομο από το γκρουπ με τις ετεροφυλόφιλες μητέρες που δήλωσε έλξη για άτομα του ίδιου φύλου δεν	Νεαροί ενήλικες με ομοφυλόφιλες μητέρες ήταν πιο πρόθυμοι να συνάψουν ερωτική σχέση με άτομο του ίδιου φύλου εφόσον ένιωθαν ερωτική έλξη. Ως εκ τούτου, τα άτομα με ομοφυλόφιλες μητέρες φαίνεται να αποκτούν μια πιο ευρεία έννοια της σεξουαλικά αποδεκτής συμπεριφοράς

				προσανατολισμού έγινε μέσω συνεντεύξεων	είχε προχωρήσει σε ερωτική σχέση (Fisher's Exact test; $p=0.049$). Η πλειοψηφία των ατόμων με τις ομοφυλόφιλες μητέρες αυτό-προσδιοριζόταν ως ετεροφυλόφιλα, με 2 άτομα να δηλώνουν ομοφυλόφιλο σεξουαλικό προσανατολισμό. Άτομα με ομοφυλόφιλες μητέρες ήταν σημαντικά πιο πιθανό συνάψουν σχέση με άτομα του ίδιου φύλου (Fisher's Exact Test; $p=0.003$).	προς τα άτομα του ίδιου φύλου.
Cameron, 2006	77 ενήλικα παιδιά	ΗΠΑ	Ενήλικες με ομόφυλους ή διεμφυλικούς γονείς	Τα δεδομένα συλλέχθηκαν από όλα τα διαθέσιμα βιβλία από Amazon.com τον Απρίλιο του 2004. Αξιολογήθηκαν συνεντεύξεις από παιδιά ομόφυλων ζευγαριών, καθώς και γραπτές αναφορές από τα συγκεκριμένα παιδιά	23/77 (30%) ήταν ομοφυλόφιλοι εκ των οποίων 12/22 (55%) των γυναικών και 3/14 (21%) των ανδρών από ομοφυλόφιλες γυναίκες και 5/17 (29%) των γυναικών και 3/18 (17%) ανδρών από ομοφυλόφιλους άνδρες γονείς. 25/77 (32%) ήταν ετεροφυλόφιλοι. Καταγράφηκαν, επίσης, 11 ενήλικα παιδιά με διεμφυλικούς γονείς, εκ των οποίων 1 ομοφυλόφιλη γυναίκα, 1 ετεροφυλόφιλη γυναίκα, 1 διεμφυλική γυναίκα, και 8 ακόμη παιδιά για τα οποία δεν υπήρχε αναφορά	Τα ευρήματα υποδηλώνουν ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός των γονέων επηρεάζει τον σεξουαλικό προσανατολισμό των παιδιών τους. Το εύρος της γονεϊκής επιρροής στις σεξουαλικές προτιμήσεις των παιδιών τους δεν μπορεί να εκτιμηθεί με βεβαιότητα.
Rivers et al., 2008	18 μαθητές	Ηνωμένο Βασίλειο	Μαθητές από 14 σχολεία συμμετείχαν	Η ερωτική έλξη ήταν το κριτήριο που	Το 94.44% των παιδιών με ομόφυλους γονείς	Οι μαθητές που μεγάλωσαν από ομοφυλόφιλες

σε έρευνα για την εφηβική συμπεριφορά. Από τους 2.002, 18 μαθητές ανέφεραν ότι ζούσαν με ομόφυλους γονείς. 10 αυτό-προσδιορίστηκαν ως αγόρια και 8 ως κορίτσια, με ηλικίες που κυμαίνονταν από 12 έως 16 ετών (MO:13,56; SD:1,10).

χρησιμοποιήθηκε για την εκτίμηση του σεξουαλικού προσανατολισμού

ταυτοποιήθηκαν ως ετεροφυλόφιλοι και το 5.56% ως ομοφυλόφιλοι ή αμφιφυλόφιλοι. Δεν εντοπίστηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές σχετικά με τον σεξουαλικό προσανατολισμό των παιδιών ομόφυλων και ετερόφυλων γονέων. Η ανάλυση διακύμανσης δεν υπέδειξε καμία διαφορά [$F(1, 1864) = 0.20$]

γυναίκες δεν διέφεραν σημαντικά από εκείνους που μεγάλωσαν από ετεροφυλόφιλα ζευγάρια όσον αφορά ζητήματα, ψυχικής υγείας και ανάγκης υποστήριξης που παρέχεται από την οικογένεια και τους συνομηλίκους. Ωστόσο, τα παιδιά των ομοφυλόφιλων ζευγαριών ανέφεραν σημαντικά μικρότερη πιθανότητα να χρησιμοποιήσουν τις υποδομές της σχολικής υποστήριξης. Τα ευρήματα υποδεικνύουν την ανάγκη οι διευθυντές των σχολείων, οι δάσκαλοι και οι ψυχολόγοι να γνωρίζουν και να παρέχουν την κατάλληλη υποστήριξη και πόρους για αυτά τα παιδιά.

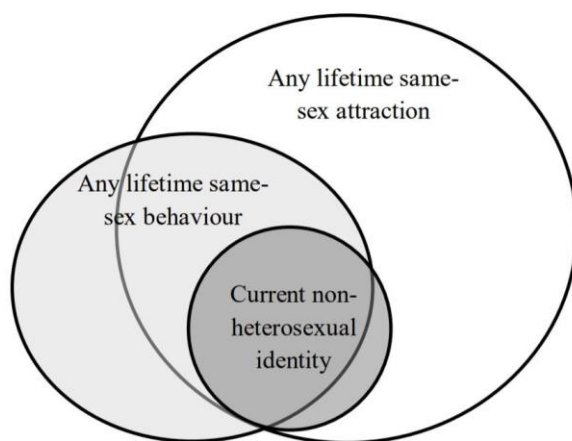
Crowl, Ahn and Baker, 2008	19 μελέτες	N/A	Μετά τη συλλογή των δεδομένων προέκυψαν 564 οικογένειες ομοφυλόφιλων και 641 οικογένειες ετεροφυλόφιλων. Ο μέσος όρος ηλικίας των παιδιών στις μελέτες ήταν 10.4 έτη.	Μετα-ανάλυση	Η συνολική μέση διαφορά στον σεξουαλικό προσανατολισμό των παιδιών σε πέντε μεγέθη επίδρασης ήταν 0.20 με τυπικό σφάλμα 0.12. Δεν εντοπίστηκε σημαντική διαφορά στον σεξουαλικό προσανατολισμό μεταξύ παιδιών που μεγαλώνουν από ομοφυλόφιλους και ετεροφυλόφιλους γονείς	Τα παιδιά που μεγάλωσαν από ομόφυλους και ετεροφυλόφιλους γονείς δεν διαφέρουν σημαντικά ως προς τη γνωστική τους ανάπτυξη, τη συμπεριφορά του φύλου, την ταυτότητα φύλου, την ψυχολογική προσαρμογή ή τις σεξουαλικές προτιμήσεις τους. Με κριτήριο την ποιότητα της σχέσης γονέα-παιδιού, οι ομοφυλόφιλοι γονείς υπερτερούν, με τους ομοφυλόφιλους γονείς να δηλώνουν ότι έχουν σημαντικά καλύτερες
-----------------------------------	------------	-----	---	--------------	---	---

Schumm, 2010	277 παιδιά	N/A	Συλλογή δεδομένων από 10 συνολικά βιβλία	Ο σεξουαλικός προσανατολισμός κωδικοποιήθηκε ως ετεροφυλόφιλος, ομοφυλόφιλος, αμφιφυλόφιλος και αβέβαιος	Από τα 262 παιδιά, τα 63 χαρακτηρίστηκαν ως μη ετεροφυλόφιλα (22 ομοφυλόφιλα, 26 αμφιφυλόφιλα και 15 αβέβαια για τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό). Ετεροφυλόφιλα παιδιά (μέσος όρος ηλικίας 17.3, SD:10.5), ομοφυλόφιλα παιδιά (μέσος όρος ηλικίας 27.3, SD:8.8), αμφιφυλόφιλα παιδιά (μέσος όρος ηλικίας 23.9, SD:6.2) και παιδιά με αβέβαιο σεξουαλικό προσανατολισμό (μέσος όρος ηλικίας 15.9, SD:11.1. OR>1.66 σε όλες τις συγκρίσεις	σχέσεις με τα παιδιά τους συγκριτικά με τους ετεροφυλόφιλους γονείς. Τα συμπεράσματα έρχονται σε αντίθεση με διατυπωμένες απόψεις, που στηρίζουν ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός μπορεί να «μεταβιβαστεί» μεταξύ γενεών ειδικά στις ομοφυλόφιλες μητέρες ή στα θηλυκά παιδιά. Τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν μια τέτοια αυξανόμενη τάση δεδομένων που στηρίζουν την διασταύρωση μεταξύ γενεών και σεξουαλικού προσανατολισμού.
Gartrell et al., 2011	78 έφηβοι	ΗΠΑ	Έφηβοι με ομοφυλόφιλες μητέρες (39 κορίτσια και 39 αγόρια)	Ο σεξουαλικός προσανατολισμός των εφήβων προσδιορίστηκε με την κλίμακα Kinsey	18.9% των εφήβων κοριτσιών και το 2.7% των εφήβων αγοριών αυτό-προσδιορίστηκαν ως αμφιφυλόφιλοι, και το 0% των κοριτσιών και το 5.4% των αγοριών αυτό-προσδιορίστηκαν ως αποκλειστικά ομοφυλόφιλοι	Τα ευρήματα υποδηλώνουν ότι οι έφηβοι που μεγαλώνουν από ομοφυλόφιλες μητέρες είναι λιγότερο πιθανό από τους συνομηλικούς τους να πέσουν θύματα από έναν γονέα ή άλλο φροντιστή. Παράλληλα, οι κόρες ομοφυλόφιλων γυναικών είναι πιο πιθανό να ταυτιστούν ως αμφιφυλόφιλες.
Fedewa et al., 2015	N/A	N/A	N/A	Ανάλυση δεδομένων 4 μελετών	Τα παιδιά ομοφυλόφιλων γυναικών είναι πιο πιθανό	Η παρούσα μετα-ανάλυση δεν εντόπισε καμία

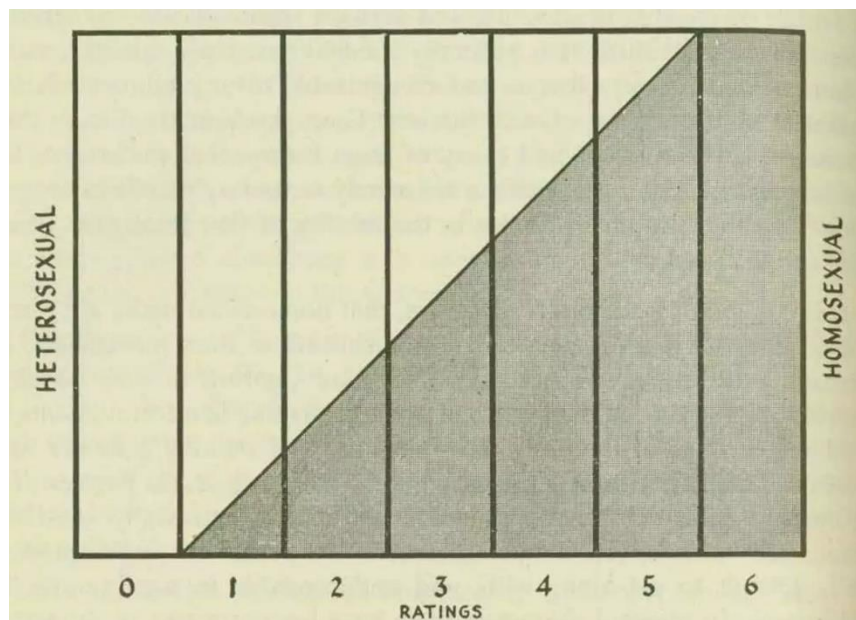
να αναφέρουν ότι έχουν ομοφυλοφιλικές φαντασιώσεις ή ανησυχίες (μέγεθος επίδρασης 0.30) και πιο πιθανό να αναφέρουν μη ετεροφυλόφιλους συντρόφους (μέγεθος επίδρασης 0.61)

παράμετρο σχετιζόμενη με το φύλο που να επηρεάζει την ανάπτυξη των παιδιών. Η σχέση γονέα-παιδιού φαίνεται να έχει το ίδιο αντίκτυπο στα παιδιά τόσο από τους ετεροφυλόφιλους γονείς όσο και από ομοφυλόφιλους γονείς. Ο σεξουαλικός προσανατολισμός των παιδιών, οι γνωστικές ικανότητες και η ταυτότητα φύλου, δεν επηρεάζονται από το φύλο των γονέων ή τον σεξουαλικό προσανατολισμό τους.

Εικόνα 1. Το διάγραμμα Venn απεικονίζει τη σχέση μεταξύ των τριών διαστάσεων του σεξουαλικού προσανατολισμού για τον μη ετεροφυλόφιλο πληθυσμό. Όπως προκύπτει από αρκετές έρευνες, ένα σχετικά μεγάλο ποσοστό των ατόμων έχει αισθανθεί κάποια σεξουαλική επιθυμία για άτομα του ίδιου φύλου κάποια στιγμή στην ενήλικη ζωή, ένα μικρότερο ποσοστό - όχι απαραίτητα αλληλοεπικαλυπτόμενο- έχει εμπλακεί σε σεξουαλική δραστηριότητα με άτομα του ίδιου φύλου, και ένα ακόμη μικρότερο ποσοστό αυτο-προσδιορίζεται ως «μη ετεροφυλόφιλο» (Smith *et al.*, 2003; Richters *et al.*, 2014; Geary *et al.*, 2018). Η ταυτότητα χαρακτηρίζεται στο διάγραμμα ως «τρέχουσα» (current), μιας και είναι ρευστή, με σύνηθες το φαινόμενο να αλλάζει ένα άτομο τον τρόπο που περιγράφει τον εαυτό του με την πάροδο του χρόνου. (Wilson and Shalley, 2018)

Εικόνα 2. Η κλίμακα Kinsey αποτελείται από επτά διακριτές κατηγορίες: Αποκλειστικά ετεροφυλόφιλος (0), κυρίως ετεροφυλόφιλος και μόνο περιστασιακά ομοφυλόφιλος (1) κυρίως ετεροφυλόφιλος, αλλά περισσότερο από περιστασιακά ομοφυλόφιλος (2), εξίσου ετεροφυλόφιλος και ομοφυλόφιλος (3), κυρίως ομοφυλόφιλος, αλλά και περισσότερο από περιστασιακά ετεροφυλόφιλος (4), κυρίως ομοφυλόφιλος και μόνο περιστασιακά ετεροφυλόφιλος (5), αποκλειστικά ομοφυλόφιλος (6)

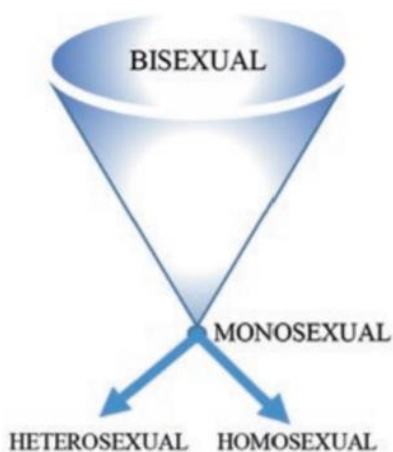
Εικόνα 3. Το πλέγμα του σεξουαλικού προσανατολισμού περιλαμβάνει 21 διαφορετικά πεδία για την αξιολόγηση της συμπεριφοράς του παρελθόντος, την παρούσα συμπεριφορά και την ιδανική συμπεριφορά για καθεμία από τις επτά διαστάσεις του σεξουαλικού προσανατολισμού (Weinrich *et al.*, 2014)

	Klein Variable	Present	Past	Ideal
A	Sexual Attraction			
B	Sexual Behavior			
C	Sexual Fantasies			
D	Emotional Preference (whom you love and like)			
E	Socialize With (men vs. women)			
F	Lifestyle (sexual orientation of people with whom you spend time)			
G	Self-Identification			

Definitions of rating scale values

Value	Scale for A – E	Scale for F – G
1	Other sex only	Heterosexual only
2	Other sex mostly	Heterosexual mostly
3	Other sex somewhat more	Heterosexual somewhat more
4	Both sexes equally	Heterosexual/homosexual equally
5	Same sex somewhat more	Homosexual somewhat more
6	Same sex mostly	Homosexual mostly
7	Same sex only	Homosexual only

Εικόνα 4. Η αμφιφυλοφιλία βρίσκεται στο επίκεντρο περιλαμβάνοντας ενοποιημένους τους κύριους σεξουαλικούς προσανατολισμούς. Συγκεκριμένες επιλογές του ατόμου θα αποκλείσουν στη συνέχεια κάποιους σεξουαλικούς προσανατολισμούς, ώστε το άτομο να κατηγοριοποιηθεί πιο συγκεκριμένα.

Εικόνα 5. Ο χάρτης Rainbow κατατάσσει 49 ευρωπαϊκές χώρες με κριτήριο τις νομικές και πολιτικές πρακτικές τους για ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, από 0-100%. Προκειμένου να δημιουργηθεί αυτή η κατάταξη των χωρών, εξετάζονται οι νόμοι και οι πολιτικές σε 49 χώρες χρησιμοποιώντας ένα σύνολο 69 κριτηρίων -χωρισμένα σε θεματικές κατηγορίες: ισότητα και απαγόρευση των διακρίσεων, οικογένεια, εγκλήματα και ρητορική μίσους, νομική αναγνώριση φύλου και προστασία.

Βιβλιογραφία

- Allen D. More Heat Than Light: A Critical Assessment of the Same-Sex Parenting Literature, 1995–2013. *Marriage Fam Rev* 2015;**51**:154–182. Routledge.
- Anders SM van. Beyond Sexual Orientation: Integrating Gender/Sex and Diverse Sexualities via Sexual Configurations Theory. *Arch Sex Behav* 2015;**44**:1177–1213.
- Andersen R, Fetner T. Economic Inequality and Intolerance: Attitudes toward Homosexuality in 35 Democracies. *Am J Polit Sci* 2008;**52**:942–958.
- Avery A, Chase J, Johansson L, Litvak S, Montero D, Wydra M. America’s changing attitudes toward homosexuality, civil unions, and same-gender marriage: 1977-2004. *Soc Work* 2007;**52**:71–79.
- Baetens P, Brewaeyns A. Lesbian couples requesting donor insemination: an update of the knowledge with regard to lesbian mother families. *Hum Reprod Update* 2001;**7**:512–519.
- Bailey JM, Bobrow D, Wolfe M, Mikach S. Sexual orientation of adult sons of gay fathers. *Dev Psychol* 1995;**31**:124–129. American Psychological Association: US.
- Bailey JM, Vasey PL, Diamond LM, Breedlove SM, Vilain E, Epprecht M. Sexual Orientation, Controversy, and Science. *Psychol Sci Public Interest J Am Psychol Soc* 2016;**17**:45–101.
- Ball CA. *Social Science Studies and the Children of Lesbians and Gay Men: The Rational Basis Perspective* [Internet]. 2012; Social Science Research Network: Rochester, NY Available from: <https://papers.ssrn.com/abstract=2079991>.
- Baumeister RF. Gender differences in erotic plasticity: the female sex drive as socially flexible and responsive. *Psychol Bull* 2000;**126**:347–374; discussion 385-389.
- Berkey BR, Perelman-Hall T, Kurdek LA. The Multidimensional Scale of Sexuality. *J Homosex* 1990;**19**:67–87.
- Biblarz TJ, Stacey J. How Does the Gender of Parents Matter? *J Marriage Fam* 2010;**72**:3–22.
- Blanchard R. Fraternal Birth Order, Family Size, and Male Homosexuality: Meta-Analysis of Studies Spanning 25 Years. *Arch Sex Behav* 2018;**47**:1–15.
- Blanchard R, Klassen P. H-Y antigen and homosexuality in men. *J Theor Biol* 1997;**185**:373–378.
- Bos H, Gartrell N, Roeleveld J, Ledoux G. Civic Competence of Dutch Children in Female Same-Sex Parent Families: A Comparison With Children of Opposite-Sex Parents. *Youth Soc* 2016;**48**:628–648. SAGE Publications Inc.
- Bowins B. A Four-Component Model of Sexual Orientation & Its Application to Psychotherapy. *Am J Psychother* 2016;**70**:251–276. American Psychiatric Publishing.
- Braga IF, Oliveira WA de, Silva JL da, Mello FCM de, Silva MAI. Family violence against gay and lesbian adolescents and young people: a qualitative study. *Rev Bras Enferm* 2018;**71**:1220–1227.
- Brown R, Perlesz A. Not the “Other” Mother. *J GLBT Fam Stud* 2007;**3**:267–308. Routledge.

- Bullough VL. Sex Will Never Be the Same: The Contributions of Alfred C. Kinsey. *Arch Sex Behav* 2004;**33**:277–286.
- Cameron P. Homosexual parents: testing “common sense”--a literature review emphasizing the Golombok and Tasker longitudinal study of lesbians’ children. *Psychol Rep* 1999;**85**:282–322.
- Cameron P. Children of homosexuals and transsexuals more apt to be homosexual. *J Biosoc Sci* 2006;**38**:413–418.
- Cameron P, Cameron K. Homosexual Parents: A Comparative Forensic Study of Character and Harms to Children. *Psychol Rep* 1998;**82**:1155–1191. SAGE Publications Inc.
- Canning TT. Gay and heterosexual fathers: A comparative analysis of child behavior and well-being. 2006;**66**:3995. ProQuest Information & Learning: US.
- Cass VC. Homosexual Identity Formation: *J Homosex* 1979;**4**:219–235. Routledge.
- Chung YB, Katayama M. Assessment of sexual orientation in lesbian/gay/bisexual studies. *J Homosex* 1996;**30**:49–62. Haworth Press: US.
- Ciani AC, Cermelli P, Zanzotto G. Sexually Antagonistic Selection in Human Male Homosexuality. *PLOS ONE* 2008;**3**:e2282. Public Library of Science.
- Constantinople A. Masculinity-femininity: An exception to a famous dictum? *Psychol Bull* 1973;**80**:389–407. American Psychological Association: US.
- Cook CCH. The causes of human sexual orientation. *Theol Sex* 2021;**27**:1–19. Routledge.
- Crowl A, Ahn S, Baker J. A meta-analysis of developmental outcomes for children of same-sex and heterosexual parents. *J GLBT Fam Stud* 2008;**4**:385–407. Taylor & Francis: United Kingdom.
- D’Augelli AR. Identity development and sexual orientation: Toward a model of lesbian, gay, and bisexual development. *Hum Divers Perspect People Context* 1994;:, p. 312–333. Jossey-Bass/Wiley: Hoboken, NJ, US.
- Dempsey D. Same-sex parented families in Australia. 26.
- Diamond LM, Butterworth M. The close relationships of sexual minorities: Partners, friends, and family. *Handb Res Adult Learn Dev* 2009;:, p. 351–377. Routledge/Taylor & Francis Group: New York, NY, US.
- Diamond LM, Savin-Williams RC. Adolescent sexuality. *Handb Adolesc Psychol Individ Bases Adolesc Dev Vol 1 3rd Ed* 2009;:, p. 479–523. John Wiley & Sons Inc: Hoboken, NJ, US.
- Dickson N, Roode T van, Cameron C, Paul C. Stability and change in same-sex attraction, experience, and identity by sex and age in a New Zealand birth cohort. *Arch Sex Behav* 2013;**42**:753–763.
- DiLapi EM. Lesbian mothers and the motherhood hierarchy. *J Homosex* 1989;**18**:101–121.
- DiStefano AS. Suicidality and self-harm among sexual minorities in Japan. *Qual Health Res* 2008;**18**:1429–1441.
- Drabant EM, Kiefer AK, Eriksson N, Mountain JL, Francke U, Tung JY, Hinds DA, Do CB. Genome-wide association study of sexual orientation in a large, web-based cohort. 2012;
- Drescher J. The Spitzer study and the culture wars. *Arch Sex Behav* 2003;**32**:431–432.

- Dundas S, Kaufman M. The Toronto Lesbian Family Study. *J Homosex* 2000;**40**:65–79. Routledge.
- Dunn TL, Gonzalez CA, Costa AB, Nardi HC, Iantaffi A. Does the minority stress model generalize to a non-U.S. sample? An examination of minority stress and resilience on depressive symptomatology among sexual minority men in two urban areas of Brazil. *Psychol Sex Orientat Gen Divers* 2014;**1**:117–131. Educational Publishing Foundation: US.
- Durso LE, Gates GJ. Best Practices: Collecting and Analyzing Data on Sexual Minorities. In Baumle AK, editor. *Int Handb Demogr Sex* [Internet] 2013;, p. 21–42. Springer Netherlands: Dordrecht Available from: https://doi.org/10.1007/978-94-007-5512-3_3.
- Fausto-Sterling A. Gender/Sex, Sexual Orientation, and Identity Are in the Body: How Did They Get There? *J Sex Res* 2019;**56**:529–555. Taylor & Francis.
- Fedewa AL, Black WW, Ahn S. Children and adolescents with same-gender parents: A meta-analytic approach in assessing outcomes. *J GLBT Fam Stud* 2015;**11**:1–34. Taylor & Francis: United Kingdom.
- Flaks DK, Ficher I, Masterpasqua F, Joseph G. Lesbians choosing motherhood: A comparative study of lesbian and heterosexual parents and their children. *Dev Psychol* 1995;**31**:105–114. American Psychological Association: US.
- Flanders S, Ladame F, Carlsberg A, Heymanns P, Naziri D, Panitz D. On the subject of homosexuality: What Freud said. *Int J Psychoanal* 2016;**97**:933–950.
- Flentje A, Heck NC, Cochran BN. Sexual reorientation therapy interventions: Perspectives of ex-ex-gay individuals. *J Gay Lesbian Ment Health* 2013;**17**:256–277. Taylor & Francis: United Kingdom.
- Floyd FJ, Bakeman R. Coming-out across the life course: implications of age and historical context. *Arch Sex Behav* 2006;**35**:287–296.
- Friedman MS, Koeske GF, Silvestre AJ, Korr WS, Sites EW. The impact of gender-role nonconforming behavior, bullying, and social support on suicidality among gay male youth. *J Adolesc Health Off Publ Soc Adolesc Med* 2006;**38**:621–623.
- Friedman RC. *Male homosexuality: A contemporary psychoanalytic perspective*. 1988;xvi, 296. Yale University Press: New Haven, CT, US.
- Friedman RC, Downey JI. *Sexual orientation and psychoanalysis: Sexual science and clinical practice*. 2002;x, 352. Columbia University Press: New York, NY, US.
- Galupo MP, Mitchell RC, Gryniewicz AL, Davis KS. Sexual minority reflections on the Kinsey Scale and the Klein Sexual Orientation Grid: Conceptualization and measurement. *J Bisexuality* 2014;**14**:404–432. Taylor & Francis: United Kingdom.
- Ganna A, Verweij KJH, Nivard MG, Maier R, Wedow R, Busch AS, Abdellaoui A, Guo S, Sathirapongsasuti JF, 23andMe Research Team, et al. Large-scale GWAS reveals insights into the genetic architecture of same-sex sexual behavior. *Science* 2019;**365**:eaat7693.
- Gartrell N, Banks A, Hamilton J, Reed N, Bishop H, Rodas C. The National Lesbian Family Study: 2. Interviews with mothers of toddlers. *Am J Orthopsychiatry* 1999;**69**:362–369.
- Gartrell N, Rodas C, Deck A, Peyser H, Banks A. The National Lesbian Family Study: 4. Interviews With the 10-Year-Old Children. *Am J Orthopsychiatry* 2005;**75**:518–524.

- Gartrell NK, Bos HMW, Goldberg NG. Adolescents of the U.S. National Longitudinal Lesbian Family Study: sexual orientation, sexual behavior, and sexual risk exposure. *Arch Sex Behav* 2011;**40**:1199–1209.
- Geary RS, Tanton C, Erens B, Clifton S, Prah P, Wellings K, Mitchell KR, Datta J, Gravningen K, Fuller E, *et al.* Sexual identity, attraction and behaviour in Britain: The implications of using different dimensions of sexual orientation to estimate the size of sexual minority populations and inform public health interventions. *PloS One* 2018;**13**:e0189607.
- Goldberg AE, Downing JB, Sauck CC. Perceptions of children’s parental preferences in lesbian two-mother households. *J Marriage Fam* 2008;**70**:419–434. Wiley-Blackwell Publishing Ltd.: United Kingdom.
- Golombok S, Perry B, Burston A, Murray C, Mooney-Somers J, Stevens M, Golding J. Children with lesbian parents: A community study. *Dev Psychol* 2003;**39**:20–33. American Psychological Association: US.
- Golombok S, Spencer A, Rutter M. Children in lesbian and single-parent households: psychosexual and psychiatric appraisal. *J Child Psychol Psychiatry* 1983;**24**:551–572.
- Gottman JS. Children of gay and lesbian parents. *Marriage Fam Rev* 1989;**14**:177–196. Haworth Press: US.
- Green AI. QUEER UNIONS: Same-Sex Spouses Marrying Tradition and Innovation. *Can J Sociol* 2010;**35**:399–436.
- Green R. Sexual identity of 37 children raised by homosexual or transsexual parents. *Am J Psychiatry* 1978;**135**:692–697.
- Hamer DH, Hu S, Magnuson VL, Hu N, Pattatucci AM. A linkage between DNA markers on the X chromosome and male sexual orientation. *Science* 1993;**261**:321–327.
- Herek GM. Myths about Sexual Orientation: A Lawyer’s Guide to Social Science Research. *Law Sex Rev Lesbian Gay Leg Issues* 1991;**1**:133.
- Huggins SL. A comparative study of self-esteem of adolescent children of divorced lesbian mothers and divorced heterosexual mothers. *J Homosex* 1989;**18**:123–135.
- James WH. The sexual orientation of men who were brought up in gay or lesbian households. *J Biosoc Sci* 2004;**36**:371–374.
- Javaid GA. The children of homosexual and heterosexual single mothers. *Child Psychiatry Hum Dev* 1993;**23**:235–248. Springer: Germany.
- Jennings S, Mellish L, Tasker F, Lamb M, Golombok S. Why adoption? Gay, lesbian, and heterosexual adoptive parents’ reproductive experiences and reasons for adoption. *Adopt Q* 2014;**17**:205–226. Taylor & Francis: United Kingdom.
- Jones SL, Yarhouse MA. A longitudinal study of attempted religiously mediated sexual orientation change. *J Sex Marital Ther* 2011;**37**:404–427.
- Jordan-Young RM. *Brain storm: The flaws in the science of sex differences*. 2010;xiv, 394. Harvard University Press: Cambridge, MA, US.

- Kanazawa S. Possible evolutionary origins of human female sexual fluidity. *Biol Rev Camb Philos Soc* 2017;**92**:1251–1274.
- Katz-Wise SL, Hyde JS. Sexual Fluidity and Related Attitudes and Beliefs Among Young Adults with a Same-Gender Orientation. *Arch Sex Behav* 2015;**44**:1459–1470.
- Kaufman JM, Johnson C. Stigmatized Individuals and the Process of Identity. *Sociol Q* 2004;**45**:807–833. [Midwest Sociological Society, Wiley].
- King M, Semlyen J, Tai SS, Killaspy H, Osborn D, Popelyuk D, Nazareth I. A systematic review of mental disorder, suicide, and deliberate self harm in lesbian, gay and bisexual people. *BMC Psychiatry* 2008;**8**:70.
- Kinsey AC, Pomeroy WB, Martin CE. *Sexual behavior in the human male*. 1948;xv, 804. Saunders: Oxford, England.
- Klein F, Sepekoff B, Wolf TJ. Sexual orientation: A multi-variable dynamic process. *J Homosex* 1985;**11**:35–49. Haworth Press: US.
- Kuhle BX, Radtke S. Born both ways: the alloparenting hypothesis for sexual fluidity in women. *Evol Psychol Int J Evol Approaches Psychol Behav* 2013;**11**:304–323.
- Kunin JD. *Predictors of psychosocial and behavioral adjustment of children: A study comparing children raised by lesbian parents to children raised by heterosexual parents*. 1998; California School of Professional Psychology-San Diego.
- Kurdek LA. What do we know about gay and lesbian couples? *Curr Dir Psychol Sci* 2005;**14**:251–254. Blackwell Publishing: United Kingdom.
- Kuvalanka KA, Weiner JL, Russell ST. Sexuality in families: The (re-) creation of sexual culture. *Handb Marriage Fam 3rd Ed* 2013;, p. 423–447. Springer Science + Business Media: New York, NY, US.
- Lampinen TM, McGhee D, Martin I. Increased risk of “club” drug use among gay and bisexual high school students in British Columbia. *J Adolesc Health Off Publ Soc Adolesc Med* 2006;**38**:458–461.
- Larson PC. Sexual identity and self-concept. *J Homosex* 1981;**7**:15–32. Haworth Press: US.
- Laumann EO. The Social Organization of Sexuality: Sexual Practices in the United States. *eweb:136321* [Internet] 1994; Available from: <https://repository.library.georgetown.edu/handle/10822/869819>.
- LeVay S. A difference in hypothalamic structure between heterosexual and homosexual men. *Science* 1991;**253**:1034–1037.
- Lin TE. Social Norms and Judicial Decisionmaking: Examining the Role of Narratives in Same-Sex Adoption Cases. *Columbia Law Rev* 1999;**99**:739–794. Columbia Law Review Association, Inc.
- Maccallum F, Golombok S. Children raised in fatherless families from infancy: a follow-up of children of lesbian and single heterosexual mothers at early adolescence. *J Child Psychol Psychiatry* 2004;**45**:1407–1419.
- Male Homosexuals; Their Problems and Adaptations - Martin S. Weinberg, Colin J. Williams - Βιβλία Google Available from: https://books.google.gr/books/about/Male_Homosexuals_Their_Problems_and_Adap.html?id=fhpoAAAIAAJ&redir_esc=y.

- Manning WD, Fetto MN, Lamidi E. Child Well-Being in Same-Sex Parent Families: Review of Research Prepared for American Sociological Association Amicus Brief. *Popul Res Policy Rev* 2014;**33**:485–502.
- McNamee H, Lloyd K, Schubotz D. Same sex attraction, homophobic bullying and mental health of young people in Northern Ireland. *J Youth Stud* 2008;**11**:33–46. Routledge.
- Murray PD, McClintock K. Children of the closet: a measurement of the anxiety and self-esteem of children raised by a non-disclosed homosexual or bisexual parent. *J Homosex* 2005;**49**:77–95.
- Mustanski BS, Chivers ML, Bailey JM. A critical review of recent biological research on human sexual orientation. *Annu Rev Sex Res* 2002;**13**:89–140.
- Mustanski BS, Dupree MG, Nievergelt CM, Bocklandt S, Schork NJ, Hamer DH. A genomewide scan of male sexual orientation. *Hum Genet* 2005;**116**:272–278.
- O’Connell A. Voices from the heart: The developmental impact of a mother’s lesbianism on her adolescent children. *Smith Coll Stud Soc Work* 1993;**63**:281–299. Routledge.
- Patterson CJ. Family lives of lesbian and gay adults. *Handb Marriage Fam 3rd Ed* 2013;, p. 659–681. Springer Science + Business Media: New York, NY, US.
- Patterson CJ, Redding RE. Lesbian and gay families with children: Implications of social science research for policy. *J Soc Issues* 1996;**52**:29–50. Blackwell Publishing: United Kingdom.
- Peplau LA, Fingerhut AW. The Close Relationships of Lesbian and Gay Men. *Annu Rev Psychol* 2007;**58**:405–424. Annual Reviews: US.
- Rahman Q, Wilson GD. Born gay? The psychobiology of human sexual orientation. *Personal Individ Differ* 2003;**34**:1337–1382. Elsevier Science: Netherlands.
- Ramirez-Valles J, Garcia D, Campbell RT, Diaz RM, Heckathorn DD. HIV infection, sexual risk behavior, and substance use among Latino gay and bisexual men and transgender persons. *Am J Public Health* 2008;**98**:1036–1042.
- Redding RE. It’s Really About Sex: Same-Sex Marriage, Lesbigay Parenting, and the Psychology of Disgust. 2008;**18**:68.
- Regnerus M. How different are the adult children of parents who have same-sex relationships? Findings from the New Family Structures Study. *Soc Sci Res* 2012a;**41**:752–770.
- Regnerus M. Parental same-sex relationships, family instability, and subsequent life outcomes for adult children: Answering critics of the new family structures study with additional analyses. *Soc Sci Res* 2012b;**41**:1367–1377.
- Rice G, Anderson C, Risch N, Ebers G. Male homosexuality: absence of linkage to microsatellite markers at Xq28. *Science* 1999;**284**:665–667.
- Rice WR, Friberg U, Gavrillets S. Sexually antagonistic epigenetic marks that canalize sexually dimorphic development. *Mol Ecol* 2016;**25**:1812–1822.
- Richters J, Altman D, Badcock PB, Smith AMA, Visser RO de, Grulich AE, Rissel C, Simpson JM. Sexual identity, sexual attraction and sexual experience: the Second Australian Study of Health and Relationships. *Sex Health* 2014;**11**:451–460.

- Rith K, Diamond L. Same-sex relationships. 2012;, p. 125–148.
- Rivers I, Poteat VP, Noret N. Victimization, social support, and psychosocial functioning among children of same-sex and opposite-sex couples in the United Kingdom. *Dev Psychol* 2008;**44**:127–134.
- Rohrbaugh JB. Lesbian families: Clinical issues and theoretical implications. *Prof Psychol Res Pract* 1992;**23**:467–473. American Psychological Association: US.
- Rotheram-Borus MJ, Langabeer KA. Developmental trajectories of gay, lesbian, and bisexual youths. *Lesbian Gay Bisexual Identities Youth Psychol Perspect* 2001;, p. 97–128. Oxford University Press: New York, NY, US.
- Salomaa AC, Matsick JL. Carving sexuality at its joints: Defining sexual orientation in research and clinical practice. *Psychol Assess* 2019;**31**:167–180.
- Sanders AR, Beecham GW, Guo S, Dawood K, Rieger G, Badner JA, Gershon ES, Krishnappa RS, Kolundzija AB, Duan J, *et al.* Genome-Wide Association Study of Male Sexual Orientation. *Sci Rep* 2017;**7**:16950.
- Sanders AR, Martin ER, Beecham GW, Guo S, Dawood K, Rieger G, Badner JA, Gershon ES, Krishnappa RS, Kolundzija AB, *et al.* Genome-wide scan demonstrates significant linkage for male sexual orientation. *Psychol Med* 2015;**45**:1379–1388.
- Savic I, Lindström P. PET and MRI show differences in cerebral asymmetry and functional connectivity between homo- and heterosexual subjects. *Proc Natl Acad Sci U S A* 2008;**105**:9403–9408.
- Savin-Williams RC, Joyner K, Rieger G. Prevalence and stability of self-reported sexual orientation identity during young adulthood. *Arch Sex Behav* 2012;**41**:103–110.
- Schudson ZC, Manley MH, Diamond LM, Anders SM van. Heterogeneity in Gender/Sex Sexualities: An Exploration of Gendered Physical and Psychological Traits in Attractions to Women and Men. *J Sex Res* 2018;**55**:1077–1085.
- Schumm WR. Children of homosexuals more apt to be homosexuals? A reply to Morrison and to Cameron based on an examination of multiple sources of data. *J Biosoc Sci* 2010;**42**:721–742. Cambridge University Press: United Kingdom.
- Schumm WR. *Intergenerational Transfer of Parental Sexual Orientation and Other Myths* [Internet]. 2013; Social Science Research Network: Rochester, NY Available from: <https://papers.ssrn.com/abstract=3223908>.
- Schumm WR. A Review and Critique of Research on Same-Sex Parenting and Adoption. *Psychol Rep* 2016;**119**:641–760.
- Sell RL. Defining and measuring sexual orientation: a review. *Arch Sex Behav* 1997;**26**:643–658.
- Sell RL, Petruccio C. Sampling homosexuals, bisexuals, gays, and lesbians for public health research: a review of the literature from 1990 to 1992. *J Homosex* 1996;**30**:31–47.
- Serovich JM, Craft SM, Tovissini P, Gangamma R, McDowell T, Grafsky EL. A Systematic Review of the Research Base on Sexual Reorientation Therapies. *J Marital Fam Ther* 2008;**34**:227–238.
- Sexual Orientation in Child and Adolescent Health Care | Ellen C. Perrin | Springer Available from: <https://www.springer.com/gp/book/9780306467615>.

- Shidlo A, Schroeder M. Changing sexual orientation: A consumers' report. *Prof Psychol Res Pract* 2002;**33**:249–259. American Psychological Association: US.
- Shively MG, Cecco JP de. Components of sexual identity. *J Homosex* 1977;**3**:41–48. Haworth Press: US.
- Shively MG, Jones C, Cecco JP de. Research on sexual orientation: Definitions and methods. *J Homosex* 1983;**9**:127–136. Haworth Press: US.
- Silva JCP da, Cardoso RR, Cardoso ÂMR, Gonçalves RS. Sexual diversity: a perspective on the impact of stigma and discrimination on adolescence. *Ciênc Saúde Coletiva* 2021;**26**:2643–2652. ABRASCO - Associação Brasileira de Saúde Coletiva.
- Smith AMA, Rissel CE, Richters J, Grulich AE, Visser RO de. Sex in Australia: sexual identity, sexual attraction and sexual experience among a representative sample of adults. *Aust N Z J Public Health* 2003;**27**:138–145.
- Smith BC, Armelie AP, Boarts JM, Brazil M, Delahanty DL. PTSD, Depression, and Substance Use in Relation to Suicidality Risk among Traumatized Minority Lesbian, Gay, and Bisexual Youth. *Arch Suicide Res Off J Int Acad Suicide Res* 2016;**20**:80–93.
- Spence JT, Helmreich RL. Comparison of Masculine and Feminine Personality Attributes and Sex-Role Attitudes Across Age Groups. *Dev Psychol* 1979;**15**:583–584. American Psychological Association: US.
- Spitzer RL. Can Some Gay Men and Lesbians Change Their Sexual Orientation? 200 Participants Reporting a Change from Homosexual to Heterosexual Orientation. *Arch Sex Behav* 2003;**32**:403–417.
- Stacey J, Biblarz TJ. (How) does the sexual orientation of parents matter? *Am Sociol Rev* 2001;**66**:159–183. American Sociological Assn: US.
- Storms MD. Theories of sexual orientation. *J Pers Soc Psychol* 1980;**38**:783–792. American Psychological Association: US.
- Strohschein L. Generating Heat or Light? The Challenge of Social Address Variables. *J Marriage Fam* 2010;**72**:23–28. [Wiley, National Council on Family Relations].
- Suppe F. The Bell and Weinberg Study: *J Homosex* 1981;**6**:69–97. Routledge.
- Swan DJ. 2 Models and Measures of Sexual Orientation. In Swan DJ, Habibi S, editors. *Bisexuality Theor Res Recomm Invis Sex* [Internet] 2018;., p. 19–36. Springer International Publishing: Cham Available from: https://doi.org/10.1007/978-3-319-71535-3_2.
- Swank E, Woodford MR, Lim C. Antecedents of pro-LGBT advocacy among sexual minority and heterosexual college students. *Sex Res Soc Policy J NSRC* 2013;**10**:317–332. Springer: Germany.
- Sweet T, Welles SL. Associations of sexual identity or same-sex behaviors with history of childhood sexual abuse and HIV/STI risk in the United States. *J Acquir Immune Defic Syndr* 1999 2012;**59**:400–408.
- Szymanski DM. Examining potential moderators of the link between heterosexist events and gay and bisexual men's psychological distress. *J Couns Psychol* 2009;**56**:142–151. American Psychological Association: US.
- Tasker F. Lesbian and gay parenting post-heterosexual divorce and separation. *LGBT-Parent Fam Innov Res Implic Pract* 2013;., p. 3–20. Springer Science + Business Media: New York, NY, US.

- Tasker F, Figueroa V, Golombok, S. (2015). *Modern families: Parents and children in new family forms*. Cambridge, UK: Cambridge University Press. 267 pp. ISBN: 978-1-107-05558-2 Hardback or 978-1-107-65025-1. Paperback. *J GLBT Fam Stud* 2016;**12**:111–113. Routledge.
- Tasker F, Golombok S. Adults raised as children in lesbian families. *Am J Orthopsychiatry* 1995;**65**:203–215.
- Teixeira Filho FS [UNESP, Rondini CA [UNESP. Ideações e tentativas de suicídio em adolescentes com práticas sexuais hetero e homoeróticas. *Saúde E Soc* 2012;**65**:1. Universidade de São Paulo (USP), Faculdade de Saúde Pública.
- Throckmorton W, Welton G. Counseling practices as they relate to ratings of helpfulness by consumers of sexual reorientation therapy. *J Psychol Christ* 2005;**24**:332–342. Christian Assn for Psychological Studies: US.
- Tither JM, Ellis BJ. Impact of fathers on daughters' age at menarche: a genetically and environmentally controlled sibling study. *Dev Psychol* 2008;**44**:1409–1420.
- Tripp CA. *The homosexual matrix*. 1975;ix, 314. McGraw-Hill: New York, NY, US.
- Troiden RR. The formation of homosexual identities. *J Homosex* 1989;**17**:43–73. Haworth Press: US.
- Ventriglio A, Bhugra D. Sexuality in the 21st Century: Sexual Fluidity. *East Asian Arch Psychiatry Off J Hong Kong Coll Psychiatr Dong Ya Jing Shen Ke Xue Zhi Xianggang Jing Shen Ke Yi Xue Yuan Qi Kan* 2019;**29**:30–34.
- Wainright JL, Russell ST, Patterson CJ. Psychosocial adjustment, school outcomes, and romantic relationships of adolescents with same-sex parents. *Child Dev* 2004;**75**:1886–1898.
- Webb SN, Chonody J. Heterosexual attitudes toward same-sex marriage: The influence of attitudes toward same-sex parenting. *J GLBT Fam Stud* 2014;**10**:404–421. Taylor & Francis: United Kingdom.
- Weinrich JD, Klein F, McCutchan JA, Grant I, the HNRC Group. Cluster Analysis of the Klein Sexual Orientation Grid in Clinical and Nonclinical Samples: When Bisexuality Is Not Bisexuality. *J Bisexuality* 2014;**14**:349–372.
- Wilson T, Shalley F. Estimates of Australia's non-heterosexual population. *Aust Popul Stud* 2018;**2**:26–38.
- Wishart M, Davis C, Pavlis A, Hallam KT. Increased mental health and psychosocial risks in LGBQ youth accessing Australian youth AOD services. *J LGBT Youth* 2020;**17**:331–349. Routledge.
- Wolff M, Wells B, Ventura-DiPersia C, Renson A, Grov C. Measuring sexual orientation: A review and critique of U.S. Data collection efforts and implications for health policy. *J Sex Res* 2017;**54**:507–531. Taylor & Francis: United Kingdom.
- Xu Y, Norton S, Rahman Q. Sexual orientation and neurocognitive ability: A meta-analysis in men and women. *Neurosci Biobehav Rev* 2017;**83**:691–696.

Περίληψη

Ο σεξουαλικός προσανατολισμός είναι ένα αμφιλεγόμενο θέμα που προκαλεί άγχος και αγωνία σε όσους αντιμετωπίζουν κρίση της ταυτότητάς τους, ενώ αποτελεί πηγή προκαταλήψεων και διακρίσεων εξαιτίας μιας κοινωνίας που αδυνατεί να κατανοήσει τη φύση του σεξουαλικού προσανατολισμού. Η πολυπαραγοντική φύση του σεξουαλικού προσανατολισμού φαίνεται να δυσχεραίνει τη διερεύνηση των μηχανισμών μέσω των οποίων είναι πιθανό ο σεξουαλικός προσανατολισμός των παιδιών να επηρεάζεται από εκείνων των γονέων. Η παρούσα βιβλιογραφική ανασκόπηση σκοπό έχει να διερευνήσει και να παρουσιάσει συλλογικά δεδομένα της διεθνούς βιβλιογραφίας σχετικά με τον σεξουαλικό προσανατολισμό παιδιών από ομόφυλους γονείς. Πληθώρα μελετών έχουν δημοσιευτεί τις τελευταίες δεκαετίες, στοχεύοντας στη διερεύνηση αυτού του ζητήματος, εντούτοις παρουσιάζουν αντικρουόμενα στοιχεία πυροδοτώντας προβληματισμό και αδυνατώντας να διασαφηνίσουν το ερώτημα. Οι μελέτες στην βιβλιογραφία χαρακτηρίζονται από σημαντικές και καίριες αδυναμίες και περιορισμούς, που εξηγούν και την τεράστια ετερογένεια των αποτελεσμάτων. Συνοπτικά, στα βιβλιογραφικά δεδομένα εντοπίζονται ισχυρές ενδείξεις για γενετικές και μη κοινωνικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις στον σεξουαλικό προσανατολισμό. Επιπλέον, δεκαετίες ερευνών επιβεβαιώνουν σήμερα ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός δεν επηρεάζεται από κοινωνικούς παράγοντες. Εντούτοις, ο σεξουαλικός προσανατολισμός των παιδιών ομόφυλων ζευγαριών πρέπει να προσεγγίζεται με επιφυλακτικότητα, καθότι τα δημοσιευμένα δεδομένα δεν επαρκούν για να οδηγήσουν σε ένα ασφαλές συμπέρασμα.

Title

Sexual Orientation in Children of same-sex parents: A literature review

Abstract

Sexual orientation constitutes a controversial issue that results to anxiety and distress in cases of individuals experiencing identity crisis, while it is a source of prejudice and discrimination since there is limited evidence associated with its nature. Investigating the mechanisms involved in the establishment of children's sexual orientation based on their parents' sexual orientation is extremely challenging due to the multifactorial nature of sexual orientation. The purpose of this literature review is to investigate and present collective data of the published literature referring to the sexual orientation of children of same-sex parents. Numerous studies have been published in the past decades, aiming to shed light into this issue, however conflicting evidence are reported. The vast heterogeneity of the evidence presented could be attributed to the fact that the majority of the studies are characterized by extensive limitations. To conclude, literature provides strong evidence supporting the genetic and non-social environmental impact on sexual orientation. In addition, researchers suggest that sexual orientation is not influenced by social parameters. However, the sexual orientation of children of same-sex couples should be approached with caution, as no safe conclusions can be drawn due to the lack of robust data.